YÖN
HAFTALIK GAZETE

CHP'DE «ORTANIN SOLU» KOKTEYLİ

İKİLİ ANLAŞMALAR

VE ÜSLER TÜRKİYEYİ TEHDİT EDİYOR.

TÜSTAV

Yıl: 4 - Sayı: 139 26 KASIM 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Türk — Amerikan Derneğinde neler oluyor?

Türk - Amerikan Derneği üyelerinden Sabahattin Kazanç, bir bildiri yayınlayarak Amerikan Hükûmetinin Dernek üzerindeki baskısını açıkladı. Bildiri aynen şöyledir:

«Türk - Amerikan Derneğinin aktedilen yıllık Genel Kurul toplantısında toplantısında, memleketimizde misafir olan Amerika'lı dostlarımızın Sefarethane, Amerikan Haberler Merkezi, A.I.D., Tumpane Co., Pan Amerikan hava yolları, Jusmat ve TUSLOG gibi yerlerde vazifeli bazı zevatın Derneğin iç işlerine müdahale ettikleri her kesçe bilinen bir hakikatdir. Gönül isterdi ki, bu dostlarımız taraf tutmasınlar, bitaraf olsunlar. Ancak bu şekilde Amerikan dostluğu halk arasına yayılabilir.

Derneğin Genel Kurul zabıtları ve teyp ile de tesbit edildiği gibi Amerikan Haberler Merkezi müdürü Mr. Suqires kürsüye çıkıp yaptığı konuşma ile «Bizim istemediğimiz şahıslar Yönetim Kuruluna seçilirse Türk - Amerikan Derneğine yapılan yardımı keseriz» diye toplantıda bulunan üyeleri tehdit etmiştir.

Bu cümleden olarak Amerikalı idarecilere sempatik görülmeyen Türk üyelerden bazıları Derneğin Komisyonlarına alınmamaktadır. Halbuki eskiden Komisyonlara her istiyen üye katılabilirdi. Bir taraftan da bazı Türk üyelerin Dernekden uzaklaştırılması yoluna gidilmişdir. Bunun tahakkuku için de faal bir Türk üyeye, savunma hakkı verilmeden haksız ve usulsüz olarak Dernek Haysiyet Divanı Başkanı, ayni zamanda Mobil Oil Petrol şirketinin müdür yardımcısı ve Masonlar Cemiyetinin Başkanı olan Necdet Egeran tarafından ihtar cezası verilmiştir.

Dernekdeki Amerikalılar arasında Millî hisleri rencide olan bu Türk üye, Ankara barosu avukatlarından Özdemir Tüzer'in vekâletile Türk - Amerikan Derneği (hususile Necdet Egeran) aleyhine bir iptal davası açmıştır. Bu davada Dernekde olup biten olaylar Yüksek Türk Hakiminin huzurunda açıklanacak ve ispat olunacak, böylelikle hak ve adalet tecelli edecektir.

Bu davaya 19 Kasım 1965 Cuma günü saat 11.55 de 12 nci Asliye Hukuk Mahkemesinde başlanacaktır. Bu davayı takip etmek istiyenlere keyfiyet saygı ile arz olunur.»

(Türk - Amerikan Derneği Üyesi)
Sabahattin KAZANÇ

Vietnam trajedisi

Tiyatro sanatçıları, seyircilerinize, eski çağların barbarlıklarını göstermek için trajediler aramayın. Onları canlandırmak için bir sürü canavar kılıklarına girip yorulmayın. Çünkü gelmiş geçmiş tiyatro yazarlarının yazmayı başaramadıkları oyun, bütün dehşetiyle bugün Vietnam'da oynanmaktadır. Ne kadar uğraşsanız, barbarlık denilen şeyi, bu kadar canlandıramazsınız; insanı insandan bu kadar iğrendiremezsiniz!

Dekorcular, tiyatro teknisyenleri, bırakın ellerinizdeki fırçayı, boyayı, keseri, testereyi. Bütün gün, gece gündüz, dinlenmeden, uyumadan da çalışsanız, Vietnam'daki kadar canlı bir sahne çıkaramazsınız ortaya. Bomba yaralarından delik deşik olmuş mahzun pirinç tarlalarındaki o buruklüğu, bağımsızlığı uğruna süngüye yüreği ile karşı çıkan gençecik çocukların gözlerindeki umut ışığını gösteremezsiniz. O kaos yığınını, o yoksulluğu bıçak ağzı gibi insan göğsüne saplayan savaş zehrini, hiç bir ışık oyunu, hiç bir renk bileşimi gösteremiyecektir. Bu kadar korkunç bir sahneyi canlandırmak için, elinizdeki tüm araçlar yetersiz kalacaktır. O katı, o pis gerçeğin yanında soluk kalacaktır, en renkli boyalarınız.

Loş, karanlık, küflü müze odalarında barbarlık belgesi arayan tarihciler, çıkarın gözünüzden gözlükleri, gerçek tarihe bakın. Tarihin en kirli sayfaları, Vietnamda yeniden yaşanmaktadır. Taş ve demir devrinin eli taş baltalı hayvan peşinde koşan insanları, şimdi ellerinde tomson ve bazokalarla insan avlamaktadır. Tarihin en büyük Haçlı seferleri, Asya'ya yönelmiştir!

İktisatcılar, ekonomistler, değer ve artık değer bağıntısından insana çıkmaya çalışan divalektik öncüleri, bırakın o bir sürü rakamlar curcunasını, gerçeğe, ilkelliğin değişmeyen gerçeğine bakın. Dünyanın en büyük iktisat kavramları, sisli, bulanık Vietnam ormanları içinde, birbirine pusu kurmaktadır. Elleri süngülü monopoller, tröstler ve karteller, her sabah bir kıyıya çıkartma yapmakta, gece karanlığında hava saldırılarına hazırlanmaktadır. İktisat, en büyük emek gücünü, en büyük değer ölçüsünü, yani insanı boğazlamak için, yeni silâh sanavileri kurmak çabası içindedir!

Erdem ve güzellik peşinde nefes tüketen düşünürler, ozanlar, sanatcılar, iyi kalbli insanlar, çevirin gözlerinizi de Vietnam'a bakın. Bir Vietnam'lı kadının ağzından, bölük pörsük olmuş yüreğinden dökülen o ağıtı dinleyin, ezilmişliğin sancısını duyun iliklerinizde!

Ve sen ey, koskoca savaş dosyaları içinden, barış dosyasını bir türlü bulamıyan, lâf burjuvazisi içinde bocalayan Birleşmiş Milletler, biraz canlan da, çıkar o kaybolan dosya içinden İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ'ni, yeniden oku!

Ya bu pis oyuna bir son vermek için, yiğitçe, erkekçe bir kişilik koy ortaya; ya da, savunma bakanlığı önüne gidip kendini ateşe veren barışsever Amerikalı öğretmen Norman R. Morrison gibi, kendini yak! Kurtulsun çağımızın onuru!

Baş aktörlerinden biri içlerinden çıkan kovboyların bile tahammülü kalmamıştır bu oyunu daha fazla seyretmek için; artık insin perde!

Ahmet KÖKLÜGİLLER

Gülelim bu korkunç komediye!

— 21 Mayıs Hükümlüsü Günay Sürmeli'ye —

Gül kardeşim, gül... Katılarak, kahkahalarla gül! Çünkü bu korkunç komedi karşısında gülmek gerek.

Evet, Harbiyeli kardeşim, işte böyle... Bu ülkede neler olmaz... Köylüden ucuza kapatılan mal devlete yutturulur, Amerikalıların yurda soktuklarından gümrük sorulmaz, gençliği kurşunlayan kara yüzlü canavar — hem de 27 Mayıs günü — hapishaneden çıkarılır, Tahkikat Komisyonunun malûm üyeleri iki ay içinde — ne hikmettir bilinmez — hep birlikte hastalanırlar ve salınırlar... Bankalar, ağaların arpalığı hâline getirilir, bir lokma ekmek peşinde koşan yoksul ve kimsesiz çocuklar Sirkeci otellerinde kirletilir de resimleri gazetelere geçer... Ve, halkın gözünün içine bakarak «köylü efendimizdir» der bir takım adamlar kürsüden. «Vatan, Millet Cumhuriyet» diye gazete satar gibi, lâf satarlar halka... Bütün bunlar olurken sen zindanda ben dışarıda yine yoksul, yine ezik. Ahmedin, Mehmedin yüreği yine yanık.

Ama kardeşim, sen... Sen suçlusun!.. Sen hapistesin. Sen, fârelerin bile içinde yaşamayı reddedeceği bir hapishanedesin!..

Gülelim kardeşim... Hep birlikte katıla katıla gülelim. İnsan olanı uykusundan sıçratan bu korkunç komediye gülmek gerek.

Gün ZİLELİ

Yok ama, ne yok?

Size, Doğu Anadolu'da geçmiş bir gerçek olaydan söz edeceğim.

Tıp ilmine güveni ve saygısı olmayan bir adam, bir grup dostunun zoruyla kalkar hasta çocuğunu doktora götürür. Doktor, hastayı şöyle esaslı bir muayeneden geçirdikten sonra babayı çeker kenara ve:

— Senin çocuk verem, hem de veremin ilerlemiş devresi. Onun için söyliyeceklerime iyi kulak ver, yoksa çocuğunu kaybedersin... Adam, doktorun suratına şöyle tükürür gibi baktıktan sonra, sözünü tamamlamasına ve reçetesini yazmasına meydan vermeden:

— Sen delirmişsin doktor. Benim çocuk, babasının biricik evlâdı, bu kadar varlıklı adamın çocuğu nasıl verem olur? Sen bizi baldırı çıplak sandın besbelli... der ve çocuğunu çeker kolundan alır götürür köye.

İyi ama çocuk günbegün sararıp solmakta, her gün biraz daha erimekte. Bir gün bir başka grup dostu adama:

— Doktor anlamıya anlamadı bari hiç olmazsa al çocuğu Hasbi Hocaya götür, biliyorsun bu civarın nefesi en iyi gelen hocasıdır o, der.

Adam alır çocuğunu Hasbi Hocaya götürür. Hasbi Hoca çocuğu karşısına alıp bir iyi süzdükten sonra:

— Halt etmiş o doktor. Senin çocuk aslan gibi maşallah. Amma velâkin bir sevda işi var bunun içinde. Sen bunu evlendir babası, der. Babanın ağzı kulaklarına varır ve:

— Hah gördün mü, doktor dediğin böyle olur işte. Köpoğlu diploma almış ama boşuna.

Sözün kısası çocuk evlenir ve arkasında üç aylık bebekle daha duvağı solmamış bir gelin bırakarak bir buçuk yıl sonra sizlere ömür, ölür.

Bu hikâyeyi durup - dururken niçin anlattın be adam, demeyin. Bizim siyasî hayatımız bu hikâyeye çok, ama pek çok benziyor.

Diğer yönlerimiz bir tarafa, memleket mukadderatında en büyük söz sahibi, Büyük Meclisimizdeki durumu gözönüne getirelim:

Bir tarafta halkın pek hoşuna gitmeyen, ama gerçek olan, düşünüldüğünde onun yüce yararına olduğu anlaşılan konuları ortaya atan ve bunların temelden halledilmesini isteyen gerçekçi politikacılar, öbür tarafta ise muhayyel konular üstüne cilâlı deyimlerle halkın gururunu okşayan ve ona yeni hiç bir şey vermeyen sözde politikacılar. Birincileri hikâyemizdeki doktora, ikincileri de üfürükçü hocaya benzetirsek —ki bu da çok benziyor— memleketin geleceği için endişe etmemek mümkün değil.

En basiti şu Türkiyedeki yabancı üsler meselesi...

M. Ali Aybar ve Çetin Altan diyor ki, 35 milyon metrekarelik vatan toprağı ikili anlaşmalarla Amerikaya üs olarak verilmiştir. Fakat öyle verilmiştir ki, buraya ne bir Türk Komutanı, ne bir Türk Hakimi ve ne de bir Türk Bakanı giremez...

— Yuuuu! Yalan, yok böyle şey, susturun. Bu, içinde bulunduğumuz Türkiyeyi yaratan kötü sistemin dünkü baş mimarı D. P. nin, bugün Mecliste bulunan vârisi A.P. nin sesidir.

Diğer sözlerini bir tarafa itelim ama yok demeleri doğru:

Meclisin yarısından fazlasına hâkim koca A.P. içinde bu acı gerçeği duyarak çözüm arayan yok...

Erhan Erinanç

Bir utanç bildirisi

Sanatçı sendikaya girer girmez, greve katılır katılmaz; buna kimsenin bir diyeceği olamaz. Ama sanatçı grev yapan arkadaşlarından **«kaba kuvvete başvuran topluluk»** diye söz eder, zevksizliği ve samimiyetsizliği her kelimesinde sırıtan Manakyan üslûplu bildirilere imzasını atarsa, kişiliğini ve özgürlüğünü yitirmiş olur.

Biz istedik ki, Devlet Tiyatrosu sanatçıları, kültür düşmanı bir Kültür Müsteşarı, «Tiyatroda sol eserleri yasakladım» dediği zaman,**«Türk Tiyatrosu yaslı bir günde»** diye bildiri yayınlasınlar. Kendi arkadaşları, keyfî yönetim yerine, özgür toplu sözleşme düzenini kurmak için greve gitme zorunda kaldıkları zaman değil.

Bildiriyi, Türk sanat hayatının utanç verici bir belgesi olarak yayınlıyoruz:

GREV DIŞI DEVLET SANATÇILARİNİN İKİNCİ BİLDİRİSİ

TÜRK TİYATROSU YASLI BİR GÜNDE

On sekiz seneden beri sevgili milletimize aralıksız hizmette bulunan ilim ve irfan yuvası sahnelerimiz, dün gece karanlıklara gömüldü. Sizlere kapılarımızı kapamamak için sabahın erken saatlerinden beri çırpındık durduk. Temsillere devam etme çabalarımız usulsüz grev yapan topluluğun kaba kuvveti ile karşılaşarak kendi tiyatrolarımızın önünde tartaklandık, hor görüldük, hakarete uğradık, fakat azimliyiz. Kararlıyız.

Bizi güden san'at aşkıdır. Güvenimiz ise, ey büyük Türk Milleti, senin müşfik sinendir. San'at sever, kadir bilir, Türk seyircisinin sinesine tekrar tekrar sığınıyoruz.

Her ne pahasına olursa olsun, Devlet san'atkârı olarak sizlere hizmetten geri kalmayacağımızı bundan da onur duyacağımızı saygı ile bildiririz.

NOT: Perdelerimizin açılacağı mahaller radyo ile bildirilecektir.

Muazzez Kurdoğlu, Şahap Akalın, Nermin Sarova, Salih Canar, Cüneyt Gökçer, Asuman Korad, Meliha Ars, Tekin Akmansoy, Haluk Kurdoğlu, Çiğdem Selışık, Bozkurt Kuruç, Ali Cengiz Çelenk, Merter Fosforoğlu, Raik Alnıaçık, Tuğrul Çetiner, Ayten Gökçer, Zafer Ergin, Haşim Hekimoğlu, Coşkun Kara, Nihat Akçan, Feyha Çelenk, Erol Kardeşeci, Hilmi Girginkoç, Nurşen Girginkoç, Yüksel And, Gülsen Alnıaçık, Osman Şengezer, Mithat Demokan, Ergün Uçucu, Mediha Gökçer, Ümit Kiper, Deniz Gökçer, Halis Yiğit, Azmi Örses, Feridun Altunay, Nevit Kodallı, Sevda Aydan, Savni Subaşı, Shirley Subaşı, Umur Pars, Belkis Aran, Handan Pars, Orhan Kuraner, Saffet Onur, Muhittin Sezer, Savaş Başar, Suha Tuna, Şener Ünal, Nazım Kurşunlu, Nilüfer Pars, Feriha Başkaner, Berjan Çınarlı, Kâmuran (Koradan), Yıldırım Önal, Marai Üner, Güloya Gürelli, Rezzan Ürey, Umran Ürey, Güzün Noyon, Oya Yüksel, Tülây Artuk, Sunay Artuk, Muzaffer Gökmen, Zeliha Berksoy, Tugay Aktüre, Hâle Eren, Refik Eren, Özcan Er, Suna Eden, Gökçen Hıdır, Lütfi Ilkıcı, Gülseren Ündeğer, Tomris Oğuzalp, Sema Aybars, Engin Akaoğlu, Tenasüp Onat, Nimet Akalın, Hikmet Orhon, Coşkun Orhon, Şeref Gürsoy, Cemal Göksel, Olcay Poyraz, Nuri Gökseven, Muzaffer Baydoğan, Fikret Büyükağaoğlu, Kâzım Eren, Yıldız Uşar, Tansu Aytar, Ilyas Avcı, Nur Subaşı, Mahir Canova, Sabahattin Kalender, Jale Birsel, Kâmuran Alişoğlu, Aydın Gün, Azra Gün, Lütfi Ay, Asaf (Teknik), Enise Avşar, Adem Vural, Faik (Terzi), Meliha Sürgüfinci, Müzeyyen Alpaslan, Hikmet (Terzi), Hacer Mutlu, Cengiz (Aksesuvarcı), Osman (Kunduracı), Nurettin (Kunduracı), Gültekin (Santralcı).

YÖN
HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 69 80 — İstanbul Bürosu (Satış . İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN : Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

DEVLET TİYATROSU MESELESİ

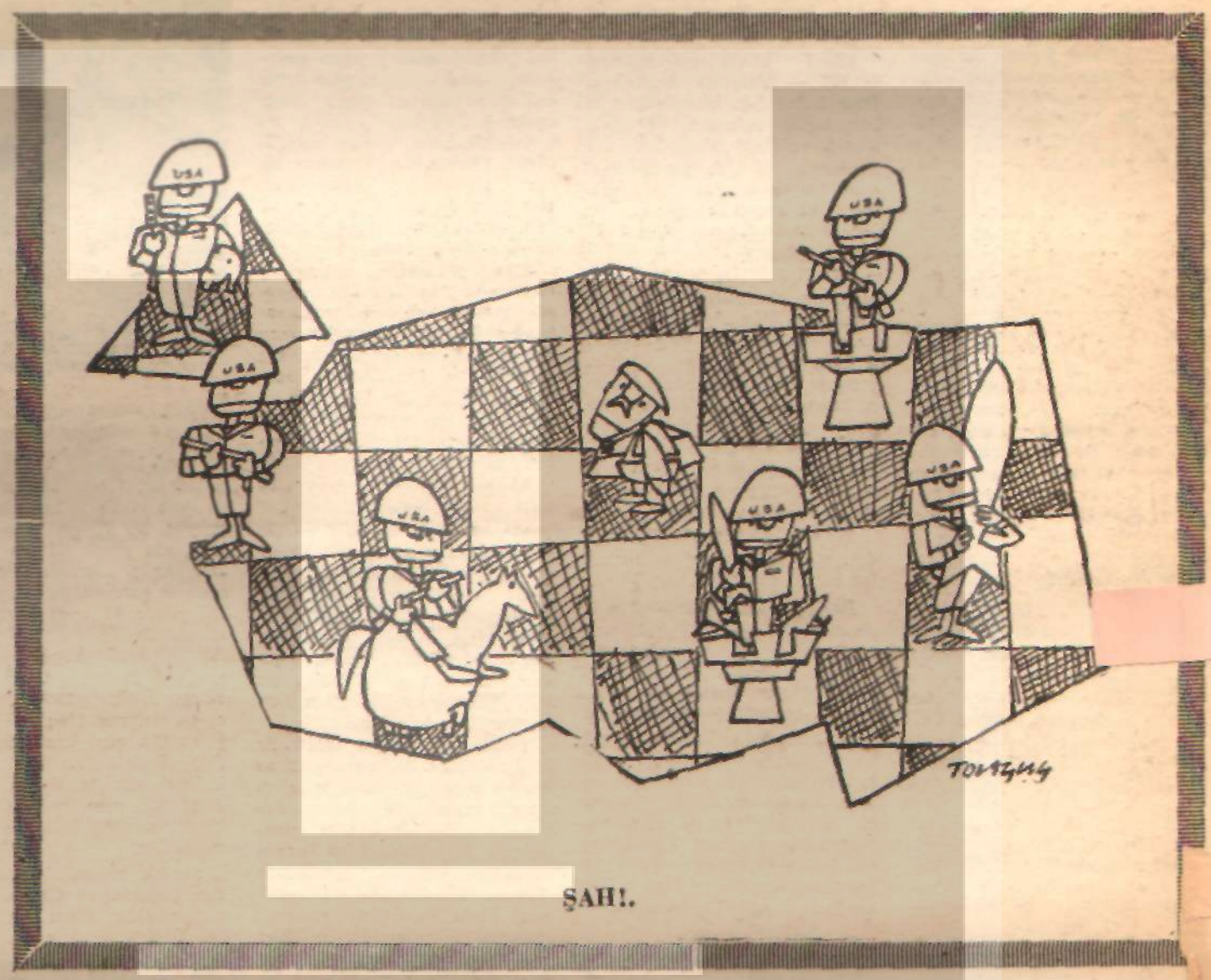

ŞAH!.

İKİ TIP YÖNETİCİ

Grev yüzünden çok kısa bir süre, Devlet Tiyatrosu sahneleri kapalı kaldı diye, bir sanatçı Genel Müdür, «Tiyatromuz elden gidiyor» feryadını kopartmıştır. Padişahlık döneminden miras, kapıkulu zihniyetini açığa vuran «Vatan Cephesi» uslûplu bildiriler yayınlatmıştır. Gerçi Devlet Tiyatrosu ciddî olarak elden gitme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ama tehlikeyi yaratan bir kısım sanatçıların kanunî şekilde giriştikleri grev hareketi ve sendika değildir. Tehlike, koltuğuna çok bağlı gözüken Genel Müdürün kapıkulu zihniyetiyle sığındığı iktidardan gelmektedir. Ne var ki bu tehlike karşısında, sanatçı Genel Müdürün kılı bile kıpırdamış değildir.

Genel Müdür, kültür düşmanı, Atsızların, Sancarların çömezi bir Kültür Müsteşarına bağlıdır. Bu Müsteşar, daha iki hafta önce, fikirlerini paylaştığı Yeni İstanbul gazetesine bir beyanat vermiştir. Kültür düşmanı Müsteşar, beyanatında, «Devlet Tiyatroları sol eserlerden kat'î olarak temizlenmiştir. Bundan sonra da böyle devam edecek ve Devlet Tiyatrolarında sol eserlere artık yer verilmiyecek» demektedir. Hemen söyliyelim ki, biz Devlet Tiyatrosunda sol eser, sağ eser dâvasında değiliz. Sadece ve sadece özgürlük dâvasındayız. «Sol eseri temizledik» gerekçesiyle kültür yoksunu, özgürlük düşmanı Müsteşarın Devlet Tiyatrosu üzerinde bir «Abdülhamit Sansürü» kurmasına karşıyız.

İsterdik ki, bu tepki herkesten önce, vazgeçilmez niteliği özgürlük olan sanatçıdan gelsin. «Sol eserleri temizledik» diyen Kültür Müsteşarının karşısına sanatçı Genel Müdür dikilsin. Gökçer'in selefi, Devlet Tiyatrosunun başındayken D.P. iktidarı sırasında bunun unutulmaz örneklerini vermiştir. Şimdi de toplumun parasıyla işleyen İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının başında, sanatçının haysiyetini ve özgürlüğünü koruma savaşı vermektedir. Sanatı ve özgürlüğü savunacak yerde, bir gerici müsteşarın dümen suyunda gidere, sendikalı arkadaşlarını çelmelemeye kalkışan Genel Müdür, selefi Muhsin Ertuğrul'un, Tiyatro Haysiyet Divanına verilmesine yol açan yazısını ibretle okumalıdır: «Tiyatro, Aristophanes zamanından beri topluma önderlik eder, devleti, hükûmeti idare edenleri denetler. Her konuda yol gösterir. Görevi, gerçeği, güzeli, iyiyi tanıtmaktır. Bunu nasıl yapar, bilir misiniz? Şöyle: Gerçeği: yalancıların, müraillerin, vobazların, dalaverecilerin, gözü doymaz midecilerin ahlâksızlığını, kapkaçcılığını, kalpazanlıklarını ortaya koyarak gösterir.. Önce bilinmesi gereken şey şudur: Tiyatro her gün değişen hükûmetlerin, midecilerle dolan partilerin üstünde bir kurumdur. Toplum ona ancak «hürriyet»i, özgür çalışması için ödenek verir.

İstediğimiz zaman biz, İbsen'in «Halk Düşmanı»nı oynar, çoğunluğu aldatan cahil belediye reislerinden örnekler gösteririz. İstediğimiz zaman biz, rüşvet alan memurları, bilgisiz maarif nâzırlarını sahneye çıkarırız. Bunlar için ne Şehir Tiyatrosuna, ne Devlet Tiyatrosuna dil uzatmaya kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur».

İŞÇİ MEMUR KAVGASI

Devlet Tiyatrosu grevi, toplu sözleşme, sendika, işçi - memur tartışmaları, bu açıdan değerlendirilmelidir. İşçi statüsü, sendika ve toplu sözleşme, herşeyden önce sanatçının kendi statüsünü tesbitte söz sahibi olması ve sanat özgürlüğünü koruma yolunda topluca mücadele imkânını kazanması demektir. «Memuruz» diyenler ise, bilerek ya da bilmiyerek, «Genel Müdür bizi keyfince yönetsin» görüşünün savunuculuğunu yapmaktadırlar. Ne var ki mesele bütün açıklığı ile ortaya konmadı. Çekişme, genellikle sanatçı kaprisleri olarak ele alındı. Basın, nedendir bilinmez, Genel Müdür savunuculuğu yapma yolunu seçti..

Sanatçıların kaprisli ve bireyci olduğu, son mücadeleye bir sürü kişisel hesabın karıştığı doğrudur. Kişiler üzerinde durulursa, herkes hakkında söylenecek çok şey bulunabilir. Bir taraf sendika yöneticilerini, öteki taraf da Genel Müdürü kolaylıkla suçlayabilir. Ama asıl mesele, bu kişisel çekişmelerin çok üstündedir. Gönüllü bir disiplin isteyen sendika, toplu sözleşme ve işçi statüsü dâvası, başarılabildiği ölçüde, sanatçının kişilik ve özgürlük mücadelesidir. Genel Müdür, bağlı bulunduğu bakanlık yetkilileriyle birlikte, «Siz memursunuz» derken, sanatçının kendi meselelerini Genel Müdürle eşit şartlar altında ortadan kaldırmak istemektedir. Sendika, yöneticileri hakkında ne söylenirse söylensin, işçi statüsünü savunurken sanatçıyı tiyatroda imkân ölçüsünde söz sahibi yapma hakkının mücadelesini yürütmektedir. «Biz memuruz» diyenler ise, sanatçı kişiliğine yakışmayan bir tutumla, tiyatroda söz sahibi olma haklarından feragat etmektedirler. Kaldı ki, mevzuat, Devlet Tiyatrosu sanatçısına, yöneticilerin aksi yöndeki çabalarına rağmen, işçi statüsünü tanımıştır. Devlet Memurları Kanununun, memuru tanımlayan tahlisiz maddesine göre dahi, tüzel kişiliği olan ve özel bütçe ile yönetilen bir kurumda mukavele ile çalışan sanatçı, memur değil işçidir. Tiyatronun bir eğitim kurumu olduğuna dair, Kuruluş Kanununda bir hüküm bulunmadığı için, sanatçılar grev hakkına da sahiptirler. Genel Müdürün, kanunda değil de kanun tasarısında bulunan ve Meclis müzakerelerinde çıkartılan «eğitim kurumu» ibaresine dayanarak giriştiği «adaletli iğfal» çabaları, başarısız kalmaya mahkûmdur.

TİYATRO, SANATÇININDIR

Grev hakkına sahip işçi statüsü, iyi kullanıldığı ölçüde, Mc Carthy zihniyetli politikacılara ve emir kulu yöneticilere karşı, sanatın ve sanatçının haysiyetini koruma imkânını sağlayabilir. Ama mesele bununla bitmemektedir. Sanatçının toplu sözleşme ve grev hakkına kavuşması, Bütçeden 20 küsur milyon lira ödenek alan Devlet Tiyatrosunun, Mc Carthy bozması politikacıların ve müsteşarların tasallutundan kurtulması için yeterli olmıyabilir. Kuruluş Kanunu değiştirilerek, Tiyatronun, TRT gibi bağımsızlığa kavuşturulma gereklidir. Bağımsızlık, her derde de bir tılsım değildir. Meselâ Üniversi Özerkliğinin, bilim özgürlüğünü sağl ma yolunda kullanıldığını söylemek g tir. Ama yine de bugünkü TRT, ha Üniversite, bütün kusurlarına rağm dünküden daha iyidir. Devlet Tiyatrosu da, bu kurumlar gibi, bağımsızlı kavuşturulmalıdır.

Mevcut kanuna göre Genel Müdür, Bakanlar Kurulu ve Genel Müdür Yardımcısı, Edebi Heyet üyeleri, Edebî Heyet Raportörü, Baş rejisör, orkestra şefleri ise Millî Eğitim Bakanı tarafından seçilmektedir. Bugünkü durumda, seçilmeleri ve atılmaları, Mc Carthy zihniyetli politikacıların ve müsteşarların elinde olan tiaytro yöneticilerinin, sanat özgürlüğünü ve sanatçının kişiliğini koruma yolunda mücadele vermeleri kolay değildir. Mc Carthy döküntüleri, toplumun tiyatrosunu kendi çıftlikleri haline getirecek sanat havsivetinden yoksun yöneticileri her zaman bulabilirler. Herkesten bir Muhsin Ertuğrul olması ve «Tiyatro, politikacıların değil, sanatçılarındır» diyebilmesi beklenemez. Bu sebepledir ki, sendika, Devlet Tiyatrosu Kuruluş Kanununun, sanat özgürlüğünü koruyacak şekilde değiştirilmesi için, özgürlükten yana bütün çevrelerin desteği ile, mücadele etmelidir.

Doğan Avcıoğlu

CHP'de «Ortanın Solu» Kokteyli

Parti Meclisi, seçim yenilgisinin nedeleri üzerinde tartışıyor!...

CHP Genel Başkanlığından ilk fırsatta kesinlikle çekilme kararı alan Genel Başkan İnönü, bir taraftan kendi kanatlarıyla uçabilecek bir halef ararken, öte yandan da partiyi belli bir yöne kavuşturma çabası içindedir.

İlk akla gelen halef Aksal, Genel Başkanlık fikrini kesin bir «Hayır» ile karşılamıştır. Bazı kimseler *«müstağni»* Aksal'ın ısrarlar sonunda Genel Başkanlığı kabul edeceğini düşünmektedirler. Ama İnönü, Aksal'ın red cevabı üzerine, Satır üzerinde durmaktadır. İnönü'nün arzusu, kendi ağırlığını açıkça ortaya koymadan, Aksal ya da Satır liderliğinde toplanan bir CHP'nin, sağ kanadın lideri olarak ortaya çıkan ve Amerika'lıların Demirel kadar sevdikleri Kasım Gülek'i kesin bir yenilgiye uğratmalarıdır.

Aksal ya da Satır, bir intikal dönemi'nin liderleridir. İntikal dönemi atlatılınca Genel Başkanlığa Prof. Erim'in ya da Prof. Feyzioğlu'nun gelmesi beklenmektedir.

Prof. Feyzioğlu Parti Meclisi tartışmalarında, İsmet Paşa'nın eğiliminden ayrılarak dik kati çekti. Feyzioğlu reformları savunmakla beraber, ortanın solu sloganının unutturulmasını istedi. Feyzioğlu, böylece parti içindeki sağ-sol bölünmesini ortadan kaldırarak, her iki kanadı da etrafında toplama ümidindedir.

Feyzioğlu, seçim yenilgisinin *temel nedenini, «ortanın solu»* sloganı dışında millî bakiye ve birleşik oy sistemlerinde aramaktadır. Bununla beraber, Parti Meclisinde tartışmalar «ortanın solu» deyimi üzerinde döndü. Üyeler bu deyimi, tam bir açıklığa kavuşturmak ve sisteme bağlamak yerine, ortanın solu sözünde ısrar edip etmeme meselesi üzerinde durdular. Konu uzun uzun tartışıldı ve sonunda meydana bir «ortanın solu kokteyli» çıktı. Bu kokteyli, okuyuculara, lezzetini bozmadan, olduğu gibi sunmayı uygun bulduk:

EKREM ÖZDEN: Ben ortanın solundayım. Ama ortanın solu bize fayda getirmemiştir. Ben savcı iken, biri çıkıp «Ben ortanın solundayım» dese, hakkında derhal dâva açardım.

İNÖNÜ — *Ortanın* solundan dönmiyeceğiz. Türkiye'de yeni nesiller, tüm solun heyecanı içindedirler. Eskiler arasında da bu gerçeği görenler ve tutanlar vardır.

ESAT MAHMUT KARAKURT — Urfa'nın özelliğidir. Hacı Bakır Ağa istemezse, o insan seçilip gelemez. Doğuda toprak reformu yüzünden oy kaybettik. Urfa'da Suphi Baykam toprak reformu yapacağız demiş ve ortalık karışmış.. Toprak reformu lâfını zamansız ortaya attık.

MEHMET HAZER — Ortanın solu paralçasıyla daha da zayıfladık. Biz köylerde hep ağalar tarafından karşılanırız. *Evlerinde oturur, yeriz, içeriz,* yatarız. Sonra ben bu adamları kendi aleyhlerinde çalıştırmak istiyorum. Ecevit ile bazı noktalarda beraber değilim. O hep işçi, işçi diyor. Fayda görmedik. Partimizin bünyesi, zaten buna müsait *değildir.*

SIRRI ATALAY — Vatandaş, «Çal, çırp, bana da bir şeyler getir» diyor..

DOĞAN ARASLI — Paşam, şimdi herkes geriye çekiliyor. *Siz en öndesiniz. Meselâ soruyor* genç vatandaş: «Fethi Çelikbaş'ın bu partide işi ne?». Böyle giderse AP ile TİP sahnede kalacak, CHP üçüncü plâna düşecektir. Tahsin Banguoğlu size sövmüştür, seçim boyunca mektubu her tarafa gönderildi. Adana'da toprak reformundan bahsediyordum. Kasım Gülek de vardı. Hep sandalyemi tekmeledi durdu.. Adam, CHP'nin gelecekteki liderlerinden..

TURAN GÜNEŞ — Cumhuriyetten bu yana, yeni bir zümre meydana çıktı. Somut bir örnek vereyim. Ben Galatasaray'da öğrenciyken Kandıra'ya geldikçe bavulumu taşıyan biri olurdu. 1954'de milletvekili olarak Kandıra'ya gittim. Herkes omuzuma vurdu, hoş geldin dedi. Hurşit Güneş'in oğluna artık kimse iltifat etmiyordu. CHP *eski eşrafın,* zenginin partisi kaldı. AP, halkın partisi oldu. Bütün son hengâmede, halka verdiğimiz intiba, arkamıza kuvvet olarak orduyu aldığımızdır. Göleük'te Sıtkı Ulay, «Eğer onlar iktidara gelirseler, *tekrar* yakalarından tutar indiririz» dedi ve orada tüm oyları kaybettik.

Ortanın solu bizden oy götürdü. Çünkü sandık başına bizim küsenlerimiz gitmediler. Partimize devamlı olarak oy veren toprak sahibi oy vermemiştir.

EMİN PAKSÜT — Siz, hiç mesini Türk milleti iki sebepten tutmaz. Sağ olun deriz, solundan kalkmış deriz. Bir sure der ki, sağdan kitap verilirse cennetlik, soldan verilirse cehennemlik olunur. Dağın başından aşağı bir su akarsa, artık bunu yukarı çıkartmak mümkün müdür?

JALE CANDAN — Ortanın *solu yerinde olmuştur.*

MUAMMER ERTEN — Demirel, Samsun'da toprak reformunu övmüş, alkışlanmış. Konya'da yermiş, gene alkışlanmış. O masondur, zararı yoktur. İnönü olsa, en ağır bir suçtur. Seçimlerden çıkan sonuç şudur: CHP'den AP'ye fazla bir şey gitmemiştir. Biz kendi oy kütlemizden kaybettik.

Plânlı ekonomide, eskisi ile ölçülemiyecek ölçüde büyük sonuçlar alınmıştır. Ama iş adamlarının çıkarlarına dokunulduğu için onlar aleyhimize dönmüştür. İhracatçılar, bu arada sayılabilir. Petrol konusunda Yüksek Plânlamada konuşulmuş, karar alınmıştır. Petrol şirketlerini *biliyorsunuz,* ihtilâller bile yaptırabiliyorlar.

Vergi reformu, servet beyanı, vergi açıklaması v.s... Kendi partililerimiz bile bunları hoş görmemiştir.

Topraklı köylü bize oy vermiyor. Topraksız köylü ise bu baskı grubunun etkisi altındadır. Köyde simsar, şehirde patron ve ticaret erbabı aleyhte. Reformların bize oy kaybettireceğini biliyorduk. Fakat bunun olumlu yanları da olacak diye düşündük..

BEYHAN CENKÇİ — Bana sorarsanız, seçim sonuçlarından 4-5 kişi değil, bütün teşkilât sorumlu. Kurultaya böyle gidilmez. Kayıp sebepleri, aferistler, para, gazete çokluğu, hacı - hocalar, büyük ağalar, arkalarında bir geçmişi olmayış.

SEDAT ÇUMRALI — Parti temsilcisi olarak beş vilâyeti seçime hazırladım. Ortanın solu sözünü kimlerle görüşüp kararlaştırdınız, dediler.

EMİN PAKSÜT — Sol keli kimseyle dediniz.

ZARİFE KOÇAK — Ortanın solundan dönemeyiz.

RIZA IŞILTAN — Bir inancımız vardır, solak kız alınmaz.. İş için iki bacanaktan birini ben götürdüm, dolaştırdım, iş bulamadım. Ötekini AP milletvekilleri tuttu, hemen işe yerleşti.

TURHAN FEYZIOĞLU — Bir ilmî inceleme konusu karşısındayız. Genel olarak CHP *ilk defa yüzde 36'nın altına* düşmüştür. Bir yıl gibi kısa bir süre içinde yüzde 41'den yüzde 28'e düşüş, üzerinde önemle durulması gereken bir olaydır. 26 ilin yüzde 41 oyu, Türkiye ortalamasını veriyor. Bu 26 ilde AP yüzde 3, küçük partiler yüzde 6 ilerlemiş, CHP yüzde 12 gerilemiştir. Demek ki bize oy vermiyerek başka partiye giden kimseler, önce küçük partiye gitmişlerdir.. TİP kuvvetlerimizi almıştır. Seçim kanunu değişikliği olmasaydı, CHP'den küçük partilere belki de oy kaçmıyacaktı.

Sandık başına gitmiyenlerden çoğunluğun CHP'li olması muhtemeldir, fakat bunların tümü CHP'li *değildir.*

Seçimlerde paranın etkisi olmuş olabilir, ama mübalâga edilmemelidir. Para ile alınıp satılma, sanmıyorum ki bizim adamlarımız arasında olsun. Köylerde bazı kimselere para verilmiş olabilir. Ama bu CHP saflarının satın alınması anlamına gelemez.

Toprak reformu, vergi reformunun tesirleri mübalâga edildiği kadar değildir. Geçen seçimlerde bu faktörler lehimize tesir etti de, şimdi tersine döndü? Benim bölgemde, zirai vergi bize oy kaybettirmedi.

Birleşik oy pusulası olmasaydı, CKMP, TİP, MP bu oyları alabilecek miydi? İştirâk etmiyenlerin çoğu bizdendi. Çünkü bizim pusulalarımızı dağıtan adamlarımız, ev ev dolaşır pusulaları verirdi. Bu sefer bu yapılamadı. Eğer müşterek oy pusulası olmasaydı, küçük partilere giden oyları alırdık.

Biz kütle partisiyiz, Temel fikirlerimizi ilân ettik. Fikir hürriyeti tabiî ki olacaktır. Ama temel hedefler, ileri Türkiye Ülküsü bildirimiz var. Bunlara karşı olacakların, tabiî ki bu partide yeri olmıyacaktır.

Sağlam fikirlerle Kurultaya gidelim. Ortanın soluna taraftar olanlar ile olmıyanlar diye iki bölüm halinde gitmiyelim.

HÜDAİ ORAL — 1950'den önce Denizli'de 80 bin dönüm *toprak Tavasoğullarından istimlâk* edilip üç dört köye dağıtılmıştı. Bu köyler, bugüne kadar hep CHP'ye oy verir. Bir paşa, her türlü reformları cesaretle memlekete söylemektedir.

İNÖNÜ — Özür dileyerek söyliyeyim, Hüdai Oral'ın okuduğu şu yazılı metni, birlikte yazdığımızı sanırsınız. Bilesiniz *ki hayır.*

SUPHİ BAYKAM — Şu masa çerçevesinde ve bütün Türkiye'de hiç kimse bu sonucu kestirememiştir. Türkiye'de, şuurlu ve şuursuz oylar vardır. Baskı grupları, şuurlu olarak aleyhimize oy verdiler, verdirdiler..

Urfa'daki konuşmamda, toprak reformu konusunu anlatmış olmamın menfî tesiri olduğu yolundaki Esat Mahmut Karakurt'un sözlerine katılmıyorum. CHP'liler o gün konuşmamı tasvip ettiler. Ertesi gün de beni ayni istikamette konuşmaya teşvik ettiler.

Ortanın soluna gelince, Nedim Tekin burada, «Paşam, gençlik sosyalizme gidiyor» *diye yakınmıştı. Her yanda, CHP* nin artık tarihsel fonksiyonunun bittiği yolunda yaygın akım vardı.. Ortanın solu sloganından sonradır ki, Türkiye'nin belli başlı kalem sahipleri bizi canla başla tutmaya başladılar.

Aksiyonda sloganlara ihtiyaç vardır. Ortanın solu bir sloganıdır. Bu, bir düşünce manzumesini ifade eder. Ortanın solu sloganında yaptığımız ve yapacağımızı ilân ettiğimiz şeylerden hangisi yoktur? CHP, ortanın solu sloganından dönemez, üzerine yürümeye mecburuz. Bu noktada en ufak bir tereddüt ve inkiraf, bize büyük kötülükler getirir. Ortanın solundan değil *dönüş, etikette küçük bir* değişiklik yapmaya kalkışırsak, alabora oluruz.

Bütün sınırlarıyla ortanın solunu anlattıktan sonra, bunun Temel Hedefler, İleri Türkiye Bildirisi demek olduğunu iyice anlatıhp savunduktan sonra, yine de ille bu sözü bırakalım diyecek olanların (Feyzioğlu'nu kastediyor) geri düşüncelerinden şüphe etmek gerekir.

KEMAL DEMİR — Köye *gittik. Ağa dediğiniz öteki köy*

CHP Lideri İnönü
Halef arıyor

İŞ BANKASI ÇİFTLİĞİ

Milletvekili ödeneklerinin *7500 liraya çıkartılışı fırtınalar koparırken,* özel teşebbüs etiketi taşıyan ama aslında bir kamu kuruluşu olan İş Bankası başındaki Genel Müdürün 30 bin lira civarında aylık ücret aldığını yazmamız okuyucularımızı hayli şaşırttı. İddianın mübalâgalı olabileceğini ileri sürenler bile çıktı.

Bu sebeple İş Bankasının resmi beyanlarına dayanarak Genel Müdürün 1964 yılı ücretinin dökümünü yayınlıyoruz:

Maaş (9275X12)	111.300
Tahsisat (3325X12)	39.900
3 Maaş ikramiye	30.940
Jestion ikramiyesi	60.000
Hakkı huzur (Banka iştirâkleri dolayısiyle)	12.000
Sanayi Kalkınma Bankasından temettü	16.042
Banka temettü hissesi	18.035
Toplam	282.217

Haftanın yarısını İstanbul'da geçiren Genel Müdürün [illegible] harcırahlar ile Bankaca Genel Müdürün emrine verilen *1 milyon 218 bin lira maliyetli köşk de yukarıdaki hesaba katılmalıdır.* Köşk personeli ile birlikte Genel Müdürün emrindedir. Böylece Genel Müdürün yıllık ücreti 360 bin liraya, aylık ücreti ise 30 bin lirayı geçmektedir.

Bankanın belli başlı üç hissedarı, Maliye Bakanlığı, Banka Memurları Emekli Sandığı ve Atatürk'ün Anayasa Mahkemesince tanınan mirasçısı CHP'dir. Fakat bir siyasî partinin Türkiye'de kapitalizmin kalesi olan en büyük kredi müessesesine ortak olması aşikâr olarak büyük sakıncalar taşımaktadır. Bunun içindir ki gerçekte bir kamu kuruluşu olan İş Bankası, kamuya maledilmeli ve bu arada Genel Müdürlere Amerikan standartlarına göre ücret verme usulünden vazgeçilmelidir.

lülerden biraz zengindir. Adı köy ağasıdır. Kendini bizim he dei tuttuğumuz ağa sayıyor. Gayri meşrû menfaat gruplarını karşımıza aldık. Ortanın solu sloganıyla seçimlere girdik. Ben ortanın solunun bize oy kay bettirdiğine inanmıyorum. YTP ortanın taaa göbeğindeyim dedi. MP sağdayım dedi. Ama vatandaş oyunu AP'ye verdi. Ortanın solu sloganını bırakamayız. Bu kamu oyunda ilerici, devrimci, reformcu anlamına gelir olmuştur.

LEBİT YURDOĞLU — Seçim sırasında, bana ortanın solu vüzünden kaybediyoruz diyen çıkmadı. Kusur hep ortanın solundadır nakaratı şimdi çıktı. Şehirlerde aydınlar arasında ortanın solu sözü faydalı oldu kanaatindeyim. Şehirde bazı zenginler, bu sebepten bize oy vermemiş olabilirler. Ama bunlar seçime müessir olmamışlardır. Seçimi, ocak teşkilâtını kaldırmamız etkilemiştir. Küçük partilerin bizden daha çok oy aktardıklarına kani değilim.

ŞEFİK İNAN — Merkeze karşı belli başlı tüccarlar, rahat kimseler aidat taahhüdünde bulunmuşlardı. Adanada on kadar böyle üyemiz vardı. Bu şeref üyelerimizden bir kuruş bile alabilmiş değiliz. «Toprak reformu yapıyorsunuz, bizden ne istiyorsunuz» dediler. Ötekiler de vermediler.

Amerikalıların da AP'yi tuttukları çeşitli örneklerle sabittir. Işittiğime göre, Amerikan Basın Ateşeliğinde şöyle söylenmiş: Bu seçimi Beyaz At değil, Beyaz Saray kazandı.

Birleşik oy pusulasının lehimize olduğu inancındayım. Tut tuğumuz yol, doğru yoldur.

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ — Genel Merkezde şeref üyesi olan bir zat, toplu sözleşmeden ötürü CHP'ye düşman olmuştur. AP'ye para yardımı yapmıştır. İşçiler greve gitmiştir. Ecevit arkadaşımız gitti. İşçi üç ay grev den sonra işe başladı. Ama biz bu partiliyi yitirdik, işçi ise bu adam Halk Partili diye aleyhimize dönmüştür. CHP hep dev leti temsil etmiştir. Devlet kad rosu, CHP'nin adamları sayılır halk tarafından. Devlet kad rolarının yeterli olmayışı, Halk Partisinin itibarına da tesir etmiştir.

Islâhatçı parti olarak işçinin, köylünün yanındayız. Ama kur şunlanan işçinin çevresinden de maalesef oy alamadık. Bunu önceden kim kestirebilmiştir?

Türkiye'nin bir ümide ihtiyacı var. Güçlü kuvvetlerin ümide ihtiyacı var. CHP, bu ümit olmalıdır.

TURAN ŞAHİN — Ne benim ortanın solum, ne toprak reformum, ne şu, ne bu Karaköse'de Kasım Küfrevi'nin kar şısında bir işe yaradı. Konuyu böyle koyalım ortaya.

Bir köy vardır, ağanın toprağı içinde kurulmuştur. Ağa ile öteden beri mahkemeliktir. Benim resmim masasının üzerindedir. Ama bu köy bize oy vermemiştir. Köylerde ağalar, sözleri geçen adamlar vardır. Bunlar köy temsilcileridir. Bunlar DP'nin yarattığı liderlerdir. Bunlar valinin karşısına çıkar, çatır çatır konuşur, köyün işini savunur.

Bugünkü düşüşü nasıl izah edersiniz derseniz, ben bunu bir istihale safhasının ârazı sayarım.

Esat Mahmut Karakurt'a takılırdım. Niçin toprak reformu na oy vermezsin? O, «Vermem, beni Osman Ağan milletvekili yapıyor» derdi.

Ortanın solundan bize büyük bir zarar gelmemiştir. Asıl sebep, gayri meşrû menfaat pe şinde koşanların korku ile C.H. P. aleyhinde faal bir gayret göstermeleridir.

Ortanın solu deyince, dışarıda reformlar anlaşılıyor. Bu noktada bir tâviz, bir geri hareket, CHP'yi bitirir.

FERDA GÜLEY — Birleşik oy pusulasını kadın vatandaşlar hoş karşılamamışlardır. Evvelce koynuna oy pusulasını koyup sandık başına gidiyorlardı. İştirâk bu yüzden az olmuştur.

Turan Güneş'in dediği gibi, 1945'lerde Türkiye bir karpuz gibi ortasından kesildi. Bir tarafında zalim devlet, öte yanında mazlum millet. DP, bu mazlumları temsil eden tarafı kaptı. Gidiş, o gidiş.

Bir ilde kürsüden halka hitap ediyorum. Diyorum ki, biz vergi adaleti getiriyoruz, işçi hakkı, şu, bu.. İl başkanımız da bu sırada halka bakmaktadır. Ben halka elektrikten söz ederken, tefeci, fabrikatör v.s. olan benim başkanım da orada.. Halk bizim sözümüze inanır mı?

Biz sola büyük hayatiyet ve haysiyet kazandırdık. Gerileme ölümdür. Gemiler yakılmıştır. Artık geri dönemeyiz. Paşam, siz bizim gemilerimizi yaktınız.

TURHAN FEYZİOĞLU — Slogan nedir? Halk sloganı işitince, ben bunu istiyordum, demelidir. Kabul ediniz ki, ortanın solu sloganı, bizi bir çok yer ve hallerde sorular karşısında bırakıyor. Bundan kurtulmaya çalışmalıyız. Kurultaya fikir ayrılığında gitmeyelim.

İHSAN KABADAYI — Benim Konyalı vatandaşlarımda her yerdeki gibi Moskof düşmanlığı vardır. Sol, biliyorum, çok güzel, çok iyi bir şeydir. Ama zengin korktu, fakir ürktü. Bizi yemek isteyenler, «Bu Paşa zaten komünisttı, şimdi açığa çıktı» demeye başladılar.

Biz yarı yolu aştık. Yürüyüp gideceğiz hedefe Paşam..

TURAN GÜNEŞ — Ortanın solu bir propaganda olmaktan çok, bir fikrin ifadesi için söylenmiştir. Bu, bize bir kazanç getirmedi. Getirmişse, bu, sol deyimini bize kazandırması olabilir.

Ortanın solu, kısa vadede oy getirmezse de, uzun vadede faydalı olacaktır kanaatindeyim. Yalnız ortanın solu politikası böyle toprak, vergi ve petrol meselesinden ibaret değildir. AP ile CHP'nin seçim programı karşılaştırılırsa çok fark görülmez. Ortanın solu politikası, bütün sonuçları ile ortaya konmalıdır.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Zorluk çektim ama, ben ortanın solunu her yerde savundum. Bu, sol kelimesinin eskiden beri mahkûm ettirilmiş olmasından ileri gelse gerek.

BÜLENT ECEVİT — Bizim için önemli olan, sebepleri bilimsel açıdan inceleyip seçimi etkileyen nedenleri tesbit etmektir. 16 ay içinde oylarımızda büyük düşüş vardır. Bu 16 ay içinde ne olmuştur? Vergi açıklanması, Toprak Reformu Kanun Tasarısı, Dış Politika değişikliği, petrol politikası, seçim sistemi, ortanın solu, Kır At, iktidardan ayrılışımız.

Petrol şirketleri her yerdeki politikasını Türkiye'de de yürütmek istemiştir. Amerika, Laos, Vietnam, Çin, İran v.s. de devamlı yerli işlere çeşitli surette karışmıştır. Her halde bu, bizde de böyledir. Demirel'in lider olarak ileri sürülmesi, onun özellikle yabancı sermaye çevrelerince tutulması sebepsiz değildir.

Ortanın solu sloganı bize oy kaybettirdiği kadar, kazandırmıştır da. Halkımızın sloganlara ihtiyacı olduğu muhakkak. Ben, ekonomik demokrasi demek istedim, ama tutmadı. Ortanın solu, slogan olarak tuttu. Bu slogan olmasaydı teşkilât, belki de daha âtıl kalacaktı. Sloganı beğensek de, beğenmesek de bildirimizde söylemeliyiz. Ortanın solu eğer bizi ezmişse, bundan dönersek, bir de geri istikamette bizi ezecektir.

Bir üsler meselesine bizler, Hükûmette iken el koyabilirdik. İncirlik üssünden kalkan uçakların Sovyet toprakları üzerinde uçtuklarını, Lübnan çıkartmasında kullanıldığını biliyorduk. Ticarette, eğitimde görüşümüz ne olmalıdır? Bunları gelecek Parti Meclisinde ele almalıyız.

İşçileri bize asındırabilme umudu kırılmış bir insanım. Bu tecrübeye dayanarak söyleyebilirim ki, işçilerin kâra ve idareye iştirâkini sağlamak yoluyla belki, onlara haklarını daha etkili olarak takip etme imkânını hazırlamış oluruz.

Gerçek Saygısı

HALKA ANLATMAK

Fethi Naci

Cumhuriyet Halk Partisi Parti Meclisi toplantılarında seçim sonuçları üzerinde yapılan görüşmeler, basına aksettiği kadarıyla bile, oldukça ilgi çekici olmuşa benzer.

Tartışma konusu, malûm, «ortanın solu» sloganı. Uzun tartışmalardan sonra, CHP «ortanın solu»nun halka iyi anlatılamadığına karar vermiş, ortanın solunda bir politika izliyecekler ve ortanın solunu halka anlatacaklarmış..

CHP'nin ortanın solunda karar kılması, milli çıkarlarımız bakımından da, CHP bakımından da önemli bir davranış. Çünkü CHP'nin ortanın solundan vazgeçmesi, hem hiç bir fonksiyonu kalmayarak AP'nin uydusu olması sonucunu doğuracaktı, hem de Türkiye'nin emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin şimdikinden de rahat at oynatabildikleri bir ülke haline gelmesi sonucunu...

Gerçi CHP, 1946 yılında sol'a karşı giriştiği hareketle Türkiye'de demokrasiyi, Çetin Altan'ın çok iyi formüle ettiği gibi, «kapitalist iktidar - kapitalist muhalefet» şeklinde yozlaştırmanın en büyük sorumlusudur, ama gene de, 20 yıl sonra bile olsa, gerçek amaç «ortanın solu»nda bir politika izlemekten çok «sahici sol»un gelişmesini önlemek de olsa, CHP'nin «sol» sözünü benimsemesinde fayda var. Ama bunu halka nasıl anlatacaklar?

«Ortanın solu», bir başına anlatılabilecek bir kavram değildir. Oratnın solunu anlatabilmek için, ortanın soluyla birlikte, daha birçok kavramı da anlatmak gerekir. Adalet Partisi Genel Başkanının «Bize kapitalist parti diyorlar, biz kapitalist değil özel teşebbüsçüyüz!» diyebildiği, liberal bir ekonomi politikasının şampiyonluğunu yapan bir parti liderinin de «TİP'ne hakla toplumculuğu tekeline almaya kalkışıyor, biz de toplumcuyuz!» diyebildiği bir ülkede, üstelik bu ülkenin insanlarının yüzde 60'ı okuma yazma bilmiyorsa, üstelik bu ülkede faşist İtalya'dan alınan bir takım kanun maddeleri halâ yürürlükte ise, «ortanın solu»nu halka anlatmak bir hayli güçleşir. Ortanın solu ile birlikte, halka sosyalizmi de, kapitalizmi de, emperyalizmi de, «kapitalist olmayan yolu» da anlatmak gerekir. Ama nasıl?..

CHP, yirmi yıl önce, sol'a yer vermeyen bir demokrasi deneyine, biraz gelişmiş ülkede epey lüks kaçan, halka hiç bir şey getirmeyen, daha kötüsü, toplumun en gerici sosyal kuvvetlerini kaçınılmaz bir şekilde iktidara getiren bu deneye kalkışmasaydı, «kapitalist iktidar - kapitalist muhalefet» yerine, «kapitalist iktidar - sosyalist muhalefet» şeklindeki gerçek demokrasiye yönelseydi, bugün üstesinden geleceği hayli şüpheli olan böyle bir görevi yüklenmesine lüzum kalmazdı; 20 yıl içinde sosyalistlerimiz ortanın solu'nu da, sahici solu da, sağ'ı da halkımıza anlatırlardı.

Gene de olumlu karşılamak gerek CHP'nin tutumunu..

Ya sosyalistlerimiz? Onlar ne yapıyorlar? Seçim sonuçları üzerinde bir toplu görüşme gereğini duyuyorlar mı? Yoksa Orhan Veli'nin «Kızılcık» şiirini mi okuyorlar:

İlk yemisini bu sene verdi,
Kızılcık,
Üç tane;
Bir daha seneye beş tane verir;
Ömür çok,
Bekleriz,
Ne çıkar?
İlâhi kızılcık!

TRAKTÖR FABRİKASINDAN VAZ MI GEÇİLDİ ?

Urgüplü'nün Moskova ziyareti sırasında 6 bin kapasiteli bir traktör fabrikasının kurulması için ön anlaşmaya varılmıştı. Geçenlerde Ankara'da yayınlanan son protokolde ise, Sovyetlerin Türkiye'de kuracakları tesisler arasında traktör fabrikasının yer almadığı görülmüştür. Yaygın bir söylentiye göre, memleketimizde on beş yıldan beri bir traktör fabrikası kurulmasını engelliyen sabotajcılar son teşebbüsü de sabote etmeyi başarmışlardır.

Hikâye Amerikan yardımlarıyla başlamaktadır. Türk hükûmetinin yalnız traktör değil, lokomotif fabrikası kurma tasarıları bile vardı. Ama bu ağır sanayi kurma çabası Sam Amcanın hoşuna gitmemişti. Karabük Fabrikasının bile sökülüp hurda fiyatına satılmasını istiyen Amerikalı müşavir Thornburg:

«Türk makamları bu biçimde düşündükleri sürece dolarlarımızın ve bu gibi makineleri imal edecek fabrika teçhizatımızın vatanımızda kullanılması daha iyi olacaktır» **fetvasını vermişti.**

Thornburg'un tarım âletleri konusundaki tavsiyesi şudur:

«Amerika'da tarım âletleri imâli ile uğraşan kimseler, hangi tarım âletlerinin mahallen imâl olunması, hangilerinin montajının mahallen yapılması ve hangilerinin mamûl olarak ithal olunması lâzım geleceğini pek iyi tâyin edebilirler.»

Elbak etmişlerdir... Ve Türkiye, Marshall yardımından yüz'ü aşkın firmanın çeşitli tip traktörünü ithal yoluna gitmiştir. Bir süre sonra da Türkiye yedek parça yokluğu yüzünden traktör mezarlığına dönmüştür. Fakat o tarihlerde traktör kurma fikrinden henüz tamamen vazgeçilmiş değildi. Bakan Yırcalı, Alman Deutz firmasının yardımıyla traktör fabrikası kurmak imkânlarını araştırmak için bir heyeti Almanya'ya yollamıştı.

Teşebbüs, yabancı sermayenin büyük skandallarından Minneapolis Moline işinin gerçekleştirilmesiyle yarıda kaldı. Amerika'da iflâs halinde olan firma, Türkiye'de traktör fabrikası kurma iddiasıyla ortaya çıkmıştı. Kurulan şirkete sermaye koymuyor, patent hakkı karşılığı olarak yüzde 30 hisseyle ortak ediliyordu. İflâs halinde bulunan firmanın patentleri de traktör ihraç etmek ve ayrıca çiftçilerimize yapılan yüksek fiyatlı satışlardan gelen kârı dışarı götürmek idi. Minneapolis Moline, «dış yardım» yerine «dışa yardım» örneğiydi.

Aradan yıllar geçtikten sonra bazı ufak tefek traktör parçaları yurtta yapılabildi. Ama sık sık model değiştirilmesi yüzünden ilk modellerin imalât kalıpları işe yaramaz hale geldi. Sık sık model değiştirme, yerli imalâta geçişi baltalamak için yabancı tekellerin bulduğu çeşitli kurnazlıklardan biridir.

Minneapolis Moline işi fiyaskoyla sonuçlandı. Fabrika on yılın sonunda imalât edebiyatından vazgeçti ve Vehbi Koç'un mümessili bulunduğu İtalyan Fiat traktörlerinin montajına başladı. Öteki yabancı firmalar da ithalât tekeli sağlamak ve Türk çiftçisini rakiplerine kaptırmamak için montajcılığa girmişlerdi. Fordson, Zirai Donatım ile; Ferguson, Uzel ile anlaşmıştı. Nihayet 1965 yılında Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Alman Hanomag ve Türk Otomotiv Endüstrisi, International Harvester ile montajcılığa koyuldu.

Halen montajcılara, kotalardan 6 ayda bir 2 milyon dolar tahsis yapılmaktadır. Yalnız traktör parçalarının bir kısmını ithal serbesttir. İthali serbest parçaları, montajcı kota dışından getirterek monte ettiği traktör sayısını artırmaktadır. Bir traktör montajı en azından 4-5 bin lira sağlamaktadır. 6 bin traktör montajında sağlanan asgari kâr 24 ilâ 30 milyon liradır. Liberasyon kanalından yararlanarak, monte edilen traktör sayısını artırmanın avantajını bu durum göstermektedir.

Şimdi bir traktör fabrikası kurulursa montajcılar kapılarını kapamak zorunda kalacaklardır. Bunun içindir ki fabrika fikrine kesinlikle karşı çıkmışlar ve görünüşe göre başarıya ulaşmışlardır.

KANUNU VAR, BAYRAMI VAR, SORUP ARAYANI YOK!...

İlhami Soysal

Türkiyedeki bayram bolluğu malûm. Bu bayramlardan biri de geniş halk yığınlarınca ne anlama geldiği dah. pek bilinmeyen ve her yıl 1 Temmuzda kutlanan Kabotaj Bayramıdır. Deniz şehirlerimizde, özellikle İstanbulda, Beşiktaşta Barbaros anıtı önünde her yılın Temmuz başında bir manga bahriyeli, silâhlarını havaya doğru boşaltarak bu bayrama renk katarlar. Nedir bu bayramın anlamı?

Kabotajın anlamını, bu addaki kanunun ikinci başlığı şöyle açıklar: «Türkiye sahillerinde nakliyatı bahriye ve limanlarla kara suları dahilinde icrayı sanat ve ticaret hakkında kanun.»

1926 yılından beri yürürlükte olan bu kanunun üçüncü maddesi ise şöyledir:

«Kara suları dahilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan, sedef vesaire saydı, kum ve çakıl ve saire ihracı ve gerek sathı bahirde ve gerek karı bahırde mevcut kazazede sefain ve meraklible enkazı metrukenin ihraç ve tahliyesi, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallığı ve bilcümle Türk vesaiti ve merakibi bahriyesi derununda kaptanlık, çarkçılık, kâtiplik, tayfalık ve amelelik ve saire icrası ve iskele ve rıhtım hamallığı ve bilcümum deniz esnaflığı icrası Türkiye tebasına münhasırdır.»

Bu Kabotaj Kanunu, askeri, siyasi ve ekonomik emperyalizme karşı yapılmış Kurtuluş Savaşımızın başarılarından biridir. Türkiyeyi sömüren kapitülâsyonların son artıklarından biri olan ve Türk denizciliğini gelişmesini önleyen yabancı uyruklulara verilmiş bir kapitülâsyonun daha yurdumuzdan sökülüp atılmasını sağlamıştır.

GELİN GÖRÜN KI

Türk sularında Türk bayrağının dalgalanmasını ve Türkiyenin deniz ticaretinin Türklerin elinde olmasını gerçekleştiren bu kanun, yürürlüğe girdikten sadece üç yıl sonra bir gedik vermiştir. 1931 yılında 169 sayılı bir «tefsirname» çıkarılmış ve yabancı uyruklulara bir imkân verilmiştir. Bu tefsir şöyledir:

«29 Nisan 1926 tarih ve 815 numaralı Kabotaj Kanununun 3. maddesinde sayılan sanatları öğretmek için ecir sıfatıyla ve iştirak hissesi bulunmamak şartıyla ecnebi muallim ve mütehassısların istihdamı bu üçüncü maddenin hükmünü ihlâl etmez.»

Bu tefsir 1931 yılında çıkmış. Şimdi 1965 yılında İstanbula gelip «icrayı ticaret eden», üstelik de tescil edilmiş vapur acentelerine bir göz atalım. Bunların çalıştırdıkları personelin durumu nedir?

Acente	Yabancı Uyruklu Memur	Türk Uyruklu Hademe	Türk Uyruklu Memur
ADRIYATIKA	15	2	—
ARABOGLU	6	1	—
BEJASHIB	4	1	—
DABJOVICH	32	2	3
KONTUAR MARITIM	18	1	—
GILGIST WALKER	16	1	—
KANAKARIS	4	—	—
KAPTAN KOVES	5	1	—
LASTER SILBERMAN	4	—	—
REBOUL VE COUTEAUX	14	—	—
SPEREO	4	—	—
SCANDSHIP	3	—	—
ZERVODAKIS	3	—	—
CATONI	7	—	—
SCEMBRI	2	—	—
MILOVICH	10	2	—
SCHULT	10	3	—
HELEN	8	1	—
SCANDINAVIAN	18	1	—

NERDE BU KANUNU YÜRÜTECEKLER?

Denebilir ki, şunun şurasında 19 firma 183 kişi yabancı uyruklu çalıştırıyor diye kıyamet mi koparalım? Ne olur yani? Adamlar vergilerini veriyorlar, bu işleri de iyi biliyorlar, ticaretimizin gelişmesine yardımcı oluyorlar.

Kamu oyuna pek yabancı olduğu için konuyu biraz daha açmakta fayda vardır. Ne iş yapar bu vapur acentaları? Sıralayalım: Limanlara gelecek veya Boğazlardan ve sularımızdan transit geçecek gemiler Gümrük Muhafaza Teşkilâtına, Emniyet 5. Şubeye, Sahil Sıhhiyeye, Giriş ve Çıkış Gümrüklerine bu acentalar tarafından bildirilir. Gümrük kontrolu için gemilere gidilir. Gelen ithal eşyalarının ordinoları verilerek ambarlardan mal çekilir, Merkez Bankasına döviz hesabı verilir. Maliyeye vergi ödenir. Bir acentanın belli başlı işleri bunlardır. Şimdi sormak lâzımdır: Bütün bu işleri yapmak için yabancı uzman ve öğretmene ihtiyaç var mıdır?

Örnek olarak ele aldığımız sinek küçüktür. Ama sinek ne kadar küçük olursa olsun mide bulandırır. Eğer bugün Türkiyede kapitülâsyonlar bir kere daha hortlamaya başlamışsa, işler bir kere daha süratle çıkmaza doğru gitmeye başlamışsa, bunun asıl nedeni, milli bağımsızlığımızı korumak için çıkarılmış bir takım kanunların, bir takım hükümlerin böyle kenarından köşesinden kemirilmeye başlanmasındandır. Var olan kanunları dahi tatbik etmekten âciz yöneticilerin elinde bir devletin ilânıhaye ayakta kalmasına elbette ki imkân yoktur. Bu böylece bilinmelidir.

bu arada iktidar değişmişti. Yeni hükûmet ise kanun teklifine şiddetle karşı durmuştu. Aslında son derece mütevazi bir teklif bahis konusudur. Teklife göre, biçerdöğer, traktör ve ekipmanları, su motorları ve bunların yedek parçaları ile kimyevî gübre ve ziraî ilâçların ithal, istihsal ve satışı devlet eliyle yapılacak, fakat bu konuda özel firmalara bugüne kadar tanınmış olan haklar saklı tutulacaktır.

Demek ki teklif, bundan sonraki gelişmelerin devlet eliyle yürütülmesini öngörmektedir. Ama kanun teklifinin gerekçesi okununca, «özel sektör haklarını saklı tutma»nın ne kadar haksız ve yersiz olduğunu düşünmemeye imkân yoktur: «Serbest piyasada 50-60 bin liraya satılan lâstik tekerlekli traktörlerin 1962 fiyatları ile gümrük dahil ithal bedeli 22 bin 373 liradır. İngiliz çiftçisinin eline 70-75 bin liraya geçen biçerdöğere Türk çiftçisi 140-150 bin lira ödemektedir.

Bir kısım traktör ve ekipman ithali ikinci elden yapılmaktadır. Yanı araya imalâtçının dışında yabancı bir firma daha girmekte, böylece ithal fiyatları yükselmektedir. Devlet eliyle ithalât fahiş kârları ve ikinci elden ithalâtı kaldırarak çiftçiye ucuz araç ve gereç vermeyi sağlayacaktır.

Ziraî mücadele ilâçları yeter siz, kontrolsuz ve başıboş bir üretim, imâl ve satış ortamı içindedir. Hükûmetten alınan resmî rakkamlara göre, 1960-1964 yılları arasında yaklaşık olarak 15 milyon kilo civarında hileli ziraî ilâç satılmıştır»..

Bu bilgiyi okuduktan sonra, CHP milletvekillerinin vardığı şu sonuca katılmamak imkânsızdır: «Kazancın fâhiş ve haksız olduğu ve bir istismar mânası taşıdığı bedihidir. Kurulu düzenin devamını dilemek, devlet kuvvetlerinin bu istismara bekçilik etmesini ve devletin imkânlarının da bu yolda seferber edilmesini istemek demektir.»

Âdi hıakaretten mahkûm olan Kültür Müsteşarı

Millî Eğitim Bakanlığının kültür düşmanı Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken, geride bıraktığımız hafta içinde, yıllardan beri devam eden bir hakaret dâvasından dolayı mahkûm oldu. 27 Mayıs öncesinde Almanya'daki Talebe Müfettişliği devrinde, Menderes rejimi aleyhinde gösteriler düzenleyen öğrencileri, «komünist» diye jurnal eden ve bunların burslarını kestirerek göze girmeye çalışan Ötüken, 27 Mayıstan sonra Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne getirildiğinde, Sami Özerdim, Münip Özben gibi devrimlere bağlı kişileri temizleyip, yerlerine ünlü Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar gibi kafatasçıları yerleştirmeye başlamıştı. Bu arada, Kütüphanenin Resim ve Heykel Bölümüne de kancayı takan şimdiki Kültür Müsteşarı, Kütüphane galerisinde teşhir edilen modern resimlere bakıp bakıp, «Bu modern resim denen şeyler komünist marifeti, burada bunların işi ne, Kütüphane dediğinde kitap bulunur» diyerek, galerinin hizmetlerini durdurmuş, Resim ve Heykel Bölümü Şefini de durup dururken ağır kelimelerle tahkir etmişti.

Kültürlü bir insana asla yakışmayacak sözlerinden dolayı mahkemeye verilen Ötüken, Birinci ve İkinci Koalisyonlar sırasında çıkan af kanunlarına sığınarak hapis mahkûmiyetinden kurtulmuş, ancak, bu kere de aleyhine açılan tazminat dâvasına yakalanmıştı. Üç yıldan beri Ankara mahkemelerinde devam eden bu hakaretten dolayı tazminat dâvası geride bıraktığımız hafta içinde sonuçlandı ve kültürle ilişiği olmayan kültür müsteşarı «adî hakaretten» tazminat ödemeye mahkûm edildi.

Ötükenin bu mahkûmiyetini yeni mahkûmiyetlerin takip etmesi beklenmektedir. Zira Genel Müdürlükten Kültür Müsteşarlığına terfi ettirilen ve kendisine Türk kültürünün gelişmesi emanet edilen Ötüken'in aleyhinde açılmış daha bir hayli «adî hakaret» dâvası vardır.

Grev bitti, fakat...

İlgililerin bildirdiklerine göre, Likat-İş Sendikası tarafından Denizcilik Bankasının bazı işyerlerinde ilân edilen grev, evvelki hafta sona ermiş ve işçiler, işlerinin başına dönmüşlerdir.

Bu grevde liman işçileri, sendika yöneticilerinin umduklarının çok üstünde bir direnme gücü göstermişler ve ekonomik mücadeleye her türlü baskıya göğüs gererek hazır olduklarını ispat etmişlerdir. Greve, sendika idarecilerinin sözlerine güvenerek son

siyasî notlar

Pamuk fiyatları meselesi

Amerikanın hem tarım maddesi, hem sınaî mamul satan bir ülke olması, ürünlerini ihraçta zaten büyük güçlük çeken az gelişmiş ülkelerin başına munzam bir dert daha açmaktadır. Amerika pamuk, nebatî yağ, buğday, et, yağ v.s. gibi konularda fakir ülkelerle rekabet hâlindedir: Halbuki geçen yüzyılda İngiltere tarımını feda ettiğinden, az gelişmiş ülkelerin malları için büyük bir pazar teşkil etmekteydi. Amerikanın durumu tam aksidir. Bu bakımdan Sovyetlerin tarım alanında başarısızlığa uğraması, az gelişmiş ülkeler için büyük bir şanstır. Zira Sovyetler Birliği, Amerikanın aksine, tarım ürünleri için önemli bir pazar teşkil edecektir.

Amerikayı pamuk dampingine sürükleyen sebep, elinde 14 milyon 300 bin balyalık pamuk bulunmasıdır. Bu büyük stoktan 7 milyon balya pamuk ihtiyaç fazlasıdır. Amerikan makamlarına göre, «ABD, kendi sık üretim kontrolerine rağmen, diğer memleketlerin üretimlerini arttırdığı ve Amerikanın ihraç malı pamuğu, fiyatından daha düşük bir fiyatla satışta bulunduklar bir durumu devam ettiremezdi»... İşte bu sebeple Amerika, en düşük fiyatla pamuk ihracına başladı.

Amerikanın son pamuk dampingi, pamuk satıcılarını güç duruma düşürmüştür. Memleketimiz açısından önemli, fakat dünya ekonomisi bakımından önemsiz miktarda pamuk ihraç ettiğimiz halde, Türkiye dahi, Avrupalı alıcılarının Amerikaya dönmesi üzerine, pamuk satışlarında güçlüklere uğramıştır! Meseleye, ancak az gelişmiş ülkelerin ortak hareketiyle çare bulunabilir. Fakat bu ülkeler geçmiş yıllara nazaran dağınık manzara göstermektedir.

Satış güçlüklerinin yanı sıra, pamuk fiyatları bu yıl Avrupa tröstlerinin Türkiyede yaptıkları doğrudan doğruya mübayaalar yüzünden de düşmektedir. Avrupa tröstleri, yerli komisyonculara kredi sağlamışlardır. Bu kredi sayesinde alınan pamuklar maliyet fiyatlarına ihraç edilmektedir. Eğer ihracatı yerli tüccar yapsaydı, tüccarın kârı oranında munzam bir döviz Türkiyeye girecekti. Avrupa firmalarının «prefinansman» metodu, bu kârın yabancı firmaya gitmesine yol açmaktadır. Odalar Birliği ve ihracatçı tüccar, durumdan haklı olarak şikâyetçidir. İzmirli pamuk ihracatçıları, Ticaret Bakanlığından tedbir istemişlerdir. Bu konuda Hâlık Cansın, İzmirden şu ilgi çekici bilgiyi vermektedir:

«Avrupa firmaları, Türkiyeden almak istedikleri pamuk için normal ithalat yoluna gideceklerine, Türkiyede bazı firmaları komisyoncu olarak kullanmağa başlamışlar ve mal mübayaası için bunlara para göndermişlerdir. Komisyoncu firmalar, böylece borsa fiyatlarına yüzde yarım nisbetinde bir komisyon ilâvesi suretiyle pamuklarımızı ihraç etmektedirler.

Böylece harice sevkedilen pamuğun bedeli, normal yollardan ihraç edilen diğer pamuklarımıza nisbetle kilo'da 5 cent'e varan bir düşüklük gösterdiği için Türk pamuğu dış piyasalarda yine Türk pamuğu ile rekabet eder duruma düşmüş ve normal yollardan çalışan ihraç firmaları pamuk satamaz hâle gelmişlerdir. Prefinansmanla desteklenen ihracatın normal ihracata nisbetle daha düşük fiyata yapılması başlıca iki sebeple mümkün olabilmektedir.»

Tarım alanında Devletçilik

Tarım araç ve gereçlerinin devlet eliyle ithal, istihsal ve satışını öngören kanun teklifini üç CHP milletvekili (Kemal Sarıibrahimoğlu, Arif Ertunga ve Ahmet Şener) yeniden Meclise getirdiler. Geçen dönem teklif komisyondan geçmiş, fakat

Stalin devrinde 8 yıl bir temerküz kampında kalan Sovyet yazarı SOLZHENİTSİN'in romanı..

SOVYET RUSYA'DA HADİSE OLAN ESER

ivan denisoviç'in hayatında bir gün

Moskovalıların satın almak için kitapçı dükkânları önünde kuyruk yaptıkları bu esere aynı yazarın yine hâdise olan DAVÂ UĞRUNA adlı büyük hikâyesi eklenmiştir. Kitabın başında bir bölüm Solzhenitsin'in kişiliğine ve eserlerinin yarattığı tartışmalara ayrılmıştır.

210 SAYFA, FİATI 6 LİRA

Genel Dağıtım: BATEŞ BAYİLİK TEŞKİLÂTI Cağaloğlu - İstanbul.

veren işçiler, işlerine tekrar başlamalarından bu yana bir hayli zaman geçtiği halde, henüz ne anlaşmanın şartlarını öğrenmişlerdir, ne de sağlandığı rivayet edilen haklardan ellerine bir şey geçmiştir. İşçilerin bu arada öğrenmeye muvaffak oldukları tek şey, sendikanın grev dolayısiyle sözde yaptığı masrafları, işçilerin birikmiş haklarından almak için çaba gösterdiğidir.

Artık bir sakınca kalmadığı için açıklanabilir: Likat-İş Sendikası, Denizcilik Bankasındaki greve kasasında yeteri kadar para olmadan girmiş ve grev boyunca da, işçilere, söz verilmesine rağmen, bir kuruş yardım yapılmamıştır. Sendika, grev fonu olarak topladığı 400 bin lira civarındaki parayı, belirttiğine göre «teşkilâtlanma» masrafı olarak harcamış ve greve giderken sadece işçilerin feragatine, Türk-İş ile kardeş sendikaların yardım vaadlerine güvenmiştir.

Grevin işçiler yararına ne gibi haklar sağlanarak sona erdiği henüz bilinmemektedir. Fakat muhakkak olan bir taraf varsa, o da sendikanın, grev masraflarını Denizcilik Bankasından almadan greve son verilmiyeceğini bildirdiği halde, şimdi bu masrafları işverenden değil, haftalarca ücret almıyan grevci işçilerden çıkarmaya kalkışmasıdır. Üstelik grev, başarı ile yürümekteyken, greve sebep olan uyuşmazlıkların hepsi işçiler yararına sonuçlandırılmış değildir.

Durum böyle iken Pazar günü gazetelerin sayfalarını süsleyen bir ilân ile Likat-İş, sendikacılık tarihinde benzeri görülmemiş bir hareketle, başta Başbakan olmak üzere bazı bakanlara «alenen teşekkür» etmiştir. Teşekkürnamede üstelik, «Başbakanın grev süresince verdiği direktiflerden de iftiharla» söz edilmektedir. Denizcilik Bankası, bir anonim ortaklık olmakla beraber, sermayesinin hemen hemen tamamı devlete aittir. Sendika ile işveren arasında çıkan uyuşmazlıkta, banka yöneticilerinin sorumluluk dereceleri ne olursa olsun, neticede son sözü Ulaştırma Bakanlığının, yani hükûmetin söylediği açık bir gerçektir. Bu gerçeği bilen Likat-İş Sendikası yöneticileri, banka yöneticilerine yıldırımlar yağdırdıkları halde, bankaya ve yöneticilerine emir verme durumunda olan ilgili bakanlık ve Bakanlar Kuruluna hiç bir tarizde bulunmamışlardır. Gazetelerde çıkan ilândan şimdi anlaşıldığına göre, grev sırasında «Başbakanın değerli direktiflerinden faydalanmış olan» sendika yöneticileri, elbette bu yola gidemezlerdi... Demek ki sendikaya politika sokmıyacaklarını beyan eden bu sendika yöneticileri, Genel Başkanından direktif almak suretiyle iktidar partisi AP ile işbirliği yapmışlardı... Bu gerçeğin ışığı altında, Likat-İş grevini TİP'in kışkırttığı yolunda yayılmak istenen söylentileri değerlendirmek kolaylaşmaktadır.

Sendikalar Kanunu ile 275 Sayılı Kaun, işçilerin muvafakatı alınmadan, onlara ait hiç bir alacağın sendikaya verilmesine imkân bırakmıyacak açık hükümler taşımaktadır. Sendika, ancak işçilerin yazılı muvafakatı ile onların alacaklarının bir kısmını kendi kasasına *aktarabilir. Aksi halde*, işveren, sendikanın isteğine uyarak böyle kanunsuz bir harekete katılsa bile, işçiler, sendikaya terkedilen mebliğı Denizcilik Bankasından talep ve dâva edebilecek lerdir. Denizcilik Bankasının, böyle kanunsuz bir harekete katılarak işçilerin hak kaybına sebep olmıyacağına inanmak isteriz.

Sendikaların kuvvetlenmesi, gelirlerini arttırması elbette arzu edilen bir sonuçtur. Fakat esas olan sendikaların işçiye yararlı olmaları ve işçilerden gönül rızası ile bağış almalarıdır. İşçiye toplu sözleşmenin hangi şartlarla yapılacağı, grevin ne gibi bir anlaşma üzerine durdurulduuğ anlatılmadan, sağlanan çıkarlar ve haklar açıklanmadan, işçinin birikmiş alacaklarının yüzde 35'inin sendikaya aktarılmasına uğraşmak, sendikacılıkla bağdaşamıyacak hareketlerdendir.

Bu olaylar, işçilerin sendikalar üzerindeki kontrolünün sağlanlaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sendikacılığı doğru yola sokmak için, onu soysuzlaştırıcı tutumlara son vermek gerekecektir. Aksi halde, bunca yıllık mücadele heder olup gidecektir.

Politika ve Ötesi

Mit Tuzağı

Başbakan Süleyman Demirel veya yardımcısı durumunda olan Cihat Bilgehan'dan bu yazıyı okumalarını özellikle dilerim. MİT Müsteşarlığına vekâlet eden zattan bu yazıyı okumasını hassaten rica edeceğim. İçişleri ve Millî Savunma Bakanlarından bu yazıyı okumalarını istiyeceğim. Bütün muhalif parti liderlerinden bu yazıyı, kabilse, okumalarını rica edeceğim. Niçin MİT tuzağı diyorum, okuyup anlıyacaklar.

NE BEKLENİYORDU?

Türkiye'de bir MAH teşkilâtı vardı. Bu teşkilâtın kadro ve kanun bakımından iyi çalışmadığından şikâyet ediliyordu. Teşkilâtın içinde bulunanlar da şikâyetçi idi. Şikâyetler birikti ve sonunda MİT kanunu çıktı. Yeni bir örgüt kurulacağını, ciddi ve objektif kıstaslarla çalışacağını, dırıltıya sızıltıya yer vermiyeceğini umuyorduk. Kadrolar arttırıldı, bir müsteşarlık ihdas edildi. Eski alışkanlıklar ve karakol zihniyeti kalkacak sanıyor. edildi. Eski alışkanlıkar ve karakol zihniyeti kalkacak sanıyorduk. Hepimiz bu örgüte güvenecetik.

Millî meseleleri bilen, bunların derinliğine inebilen, akı karadan ayıran, verdiği raporlara itimat edilen bir teşekkül kurulmasını istiyorduk. Mecisteki müzakereler de böyle cereyan etti. Oraya gelen ve kuliste kanunun çıkmasını sağlamak için çalışan müfettişler de bunu söylüyorlardı.

NE OLDU?

Ne oldu? Bakın anlatacağım.

Şimdi bir adam düşünün. Yaşı elliye yaklaşmıştır. Çoluk çocuk sahibidir. İsim yapmıştır. Hergün gazetelerde ismine rastlarsanız. Askerliğini yapmıştır. Vergisini verir. Düşündüklerini açıkça yazar. Yazarken de hiç bir sakıncası yoktur. Fikirlerini gizlemez. Her türlü faaliyeti açıkta ve ortadadır. Devletin yüksek kademesindeki insanlar arasında dostları, arkadaşları vardır. Onlarla fikirlerini tartışma imknına sahiptir.

Şimdi bu adam geçimini sağlamak üzere bir devlet dairesine girmek istiyor. Durumuna uygun işi kendisine vereceklerini, bu dairenin ileri gelenleri kararlaştırıyorlar. Mutabık kalıyorlar. Ama bu daireye girenler için bir gelenek, bi usul vardır. Durum MIT'ten soruluyor.

MIT ne cevap verecektir? Ona göre «İşlem» yapılıyor.

MIT, bu adamın kitaplarını, yazılarını inceleyecek, fikirlerini tesbit edecek ve objektif notunu verecektir, değil mi? Öyle yapmıyor.

IFTIRALAR ZINCIRI

Ya ne yapıyor? Tamamen uydurma, gerçeklere uymayan ve *bir kanunla değiştirilen Millî Emniyet dosyalarında bulunan* köhnemiş bilgileri, şüpheyi davet edici bir biçimde yazıyor.

Ne diyor?

«— Bu adam komünist bir teşkilât olan Türkiye Gençler Derneği idare heyeti üyesidir.» diyor.

Yalan ve iftira!..

Türkiye Gençler Derneğinin komünist olduğuna dair herhangi bir mahkeme kararı yoktur. Dernek kendi kendini fesheтmiştir. Üyeleri komünist propagandasından mahkemeye verilmişler ve beraat etmişlerdir. İşe alacak daire Türkiye Gençler Derneğini ne bilsin, onun idare heyeti hakkında nereden bilgi alsın? Doğruyu yazmıyorlar ve uyduruyorlar.

Yine diyor ki:

«— Bu adam Şefik Hüsnü'nün kurduğu partinin üyesidir.»

Yalan.

Bu adam ne bu partiye girmiştir, ne de üyesi olmuştur.

Yine yazıyor:

«— Bu adam Doğu Avrupa memleketlerine gitmiş ve oradan Nâzım Hikmet'in kitaplarını getirmiştir.»

Doğu Avrupa memleketlerine kim gitmiyor ki?

Nâzım Hikmet'in Allah'ın günü ülkemizde bir kitabı çıkıyor. Nâzım Hikmet spekülâsyonu başlamıştır bile... Bütün Dünyada (Amerika dahil) Nâzımın kitapları basılıyor.

KASIT VAR

Yine bu raporda:

«— Demirperde memleketleri elçiliklerinde verilen kokteyllere gider...» demiyor.

Peki bu kokteyllere kim gitmez? Buralara gidenler nasıl giderler? Bir protokolü vardır... İsimler mesleklere göre resmî makamlar tarafından verilir. Onlar da çağırırlar. Peki demirperde gerisi memleketlerin elçiliklerinde verilen kokteyl[illegible]e gidiliyor da, öteklilere gidilmiyor mu? Niye oradaki çağrılara gidiş yazılmıyor rapora?

Bu raporu eline alacak olan, eğer bir karar verecekse, bunları derinliğine inceleyemez. Bunların altında yatan kalleşce anlamı anlayamaz. Sanki, sadece hakkında rapor verilen kimse oraya gidiyor da, başkaları gitmiyor sanabilir.

DEVLET SIRRI

Bu raporun, resmî ve hukukî değerine gelelim. Bu purnal bir pelür kâğıda yazılmıştır. Üzerine «Devlet sırrıdır» kaşesi basılmıştır. Kimse imza atmamış, sorun yüklenmemiştir.

Ne çıkar bu kâğıttan? diyeceksiniz...

Bu kâğıttan her şey çıkar. Adı bir kere gizli teşkilât...

Gizli olduğu için de korkuluyor. Kimse başı belâya girsin istemez. Burada çalışanlar da bunu bildikleri için bu kâğıt kimsenin eline geçmez sanırlar. Savunması yoktur. Kâğıdı alan bunu göstermez ki, hakkında jurnal yazılan kendini savunabilsin. Derdini kimseye anlatamaz, ekmeğinden olur. Çoluk çocuğu açlığa mahkûm edilir.

VİCDAN VARSA

Ben diyorum ki, şikâyet edilen eski Millî Emniyet teşkilâtındaki dosyalar bir incelemeye tabi tutulsun. Bunları kıymet derecesini anlıyan kimseler görsünler. Yani dosyayı çekince köhnemiş bilgileri bir kâğıda yazıp, «gizlidir» diye gönderemesinler.

KİM BUNLAR?

Eski Millî Emniyet teşkilâtında çalışan ve «komünistlik» işlerine bakan bazı kimseler hakkında bilgim var. Korkulan ve çekinilen komünizmin (veya solculuğun) ne olduğunu memleketimizde kimsenin bilmediği dönemde, bu teşkilâta Balkanlardan gelen *(ve korkulan solculuğu bildiği sanılan)* göçmenler alınmış. Bunlara:

«— Siz bilirsiniz, komünizmi takip edeceksiniz...» demişler. Bu vatandaşlara da iş lâzım.

Nerede sosyalizme ait fikir söyliyen biri varsa, bunu takip etmeğe başlamışlar Buna da alışmışlar, iş edinmişler. Dosyalar ve fişler düzenlemişler. Bunu yapacaklar ki, herkes de işleri var sansın.

DOSYAYI ÇEK, YAZ

İhtilâl olmuş... Yeni Anayasa düzenlenmiş... Sosyal devlet kurulmuş... Bir sosyalist parti Meclise girmiş... Bunlar aldırmamışlar... Gine bildiklerini okumuşlar... Birisi için bir bilgi mi isteniyor... Hemen ellerinin altında bulunan *dosyayı* çekiyorlar, oraya yalan yanlış girmiş olan ve bugünkü hukuk düzenimizle bağdaşmıyan bilgileri alıyorlar ve jurnallerine koyup gönderiyorlar. Kimse hesap kitap sormadığı, işin «gizliliği» bulunduğu için bunu, yapıyorlar. Adam «komünist» değil de, sosyalistmiş... Önem bile vermiyorlar.

Madem bir jurnal yazacaksın...» sosyalist memleketler elçiliği kokteylerine gider...» diye yazıyorsun, öteki elçilikler (Batı veya Arap memleketleri) kokteylerine de gider diye niçin yazmıyorsun? «Sosyalist memleketlere gitti, Nâzım Hikmet'in bandını ve kitaplarını getirdi...» diye yazıyorsun, öteki memleketlere gitti, oradan da plâk ve kitap getirdi diye niçin yazmıyorsun? Çünkü «adı geçen» arkadaş, İtalyaya da gitti ve oradan da Nâzım Hikmet'in plâğını getirdi. Piyasada satılıyor. İtalya'da da Nâzım Hikmet'in kitapları satılıyor. Hem de İtalyanca ve Türkçe olarak... Fransa'da da Nâzım Hikmet'in Fransızca kitapları, plâğa alınmış şiirleri var. «Adı geçen» Arap memleketlerine de gitti ve oradan da Baas Partisine ve Arap Sosyalizmine ait kitaplar getirdi. Onları da yazsana... Kapitalizme ait, Almanya'dan, İngiltere'den, Fransa'dan, İtalya'dan kitaplar getirdi, onları da yazsana...

Bunları yazmazlar.

Çünkü bunları yazarlarsa jurnal olmaz yazdıkları...

ZIRVA JURNALLER

Biz MİT'in ciddi, *yurt yararına* işliyen bir *teşkilât* olmasını istiyoruz. Bunu istediğimiz için de bu millî müessesemizin hatalarını yazıyoruz. Bunu dilimiz döndüğü, elimiz kalem tuttuğu sürece yazacağız. Ya millî olması gereken bu müesseseyi ıslah edeceğiz, ya da ıslahı için gereken bütün mücadeleyi gözealacağız. Düzmece ve kimsenin görmiyeceğini umarak yazılan böyle zırca jurnalleri daima açıklıyacağız. Halkın ve yetkililerin gözü önüne sereceğiz. Hele yazılan yalanları daima göstereceğiz...

Ciddî bir müessese, hakkında komünisttir, diye bir mahkeme kararı bulunmıyan bir derneğe «komünist» diyemez. Belki bu derneğin içinde komünistler bulunabilir. Hakkında komünisttir diye mahkeme kararı bulunmıyan bir partiye, caddî bir müessese komünisttir diyemez. Belki içinde komünistler bulunabilir. Hele kendisinden madem bilgi isteniyor, böyle gayr.i ciddi şeyler yazamaz.

Yazdığı zaman, bugün de, yarın da kendisinden hesap soran çıkar. Bu müessesenin müsteşarlığına vekâlet eden zattan rica ediyorum. Belki bir gün asaleten bu müessesenin başına gelecektir. Bu tutumu beğeniyor mu?

DEMEDİĞİNİ DEDİRTMEK

Yazılan jurnali getirtsin. Bunun niye böyle yazıldığını sorsun... İçindeki bilgiler hakkında araştırma yaptırsın. Bu derneğin tüzüğü, komünist denilen derneğin mahkemeye verilen üyelerinin adları, yönetim kurulunun kimlerden teşekkül ettiği devlet arşivinde vardır. Hukuk dışı kurulamalar yapılamaz. İskembeden atılan bilgilerle insanlar töhmet altında bırakılmaz.

Meseleler objektif kıstaslara bağlanmalıdır.

Bir adam:

«— Ben komünist değilim sosyalistim» diyorsa, sosyalist olduğunu yazıyorsa, o komünist değildir. Komünist partisi - varsa - içinde tutmaz. Nasıl ki, bir adam:

«— Ben Adalet Partili değilim...» derse, Adalet partisi, onu içinde tutar mı?

MIT'in bazı jurnalcileri «komünist» bulmuyor, işgüzarlık olsun diye «komünist imâl» ediyor.

Bu çok yanlış ve çok hatalı bir yoldur. Bundan bir an önce (müessenin ciddiyetini ve itibarını korumayı düşünüyorlarsa) dönmelidirler.

Mehmed Kemal

Atina Büyükelçimizin beyanatı

Kıbrıs'ta Türkler ölür ve Yunan Hükûmeti Kıbrıs konusunda konuşmayı bile reddederken Atina Büyükelçimiz Turhan Tuluy'un bir Yunan ajansına verdiği beyanat yayınlandı. Beyanat, Atinaya bir il'nı aşktan ibarettir. Kabul ederiz ki, yabancı ülkede bir diplomatın sözleri, dostça ve okşayıcı olmalıdır. Ama bütün bunlar, haysiyet kırıcı bir ilânı aşk için yeter sebep değildir: «Aramızdaki anlaşmazlık yüzünden özellikle üzgünüz. Muhteşem dostluk kuruluşumuz, mutlaka korunmalıdır. Çok iyi bilindiği gibi, yıkmak, bir sevi yaratmaktan çok daha kolaydır. Bunu önlemeliyiz.

Benim görevim Türk - Yunan ilişkilerinin iyileşmesine yardımcı olmaktır. Aksi halde burada bulunmazdım. Halklarımız bir çok bakımlardan benzemektedir. Ayni meziyetlere sahiptirler ve bazen ayni yanlışlıkları yapmaktadırlar. Dostlar arasında anlaşmazlıklar olur, hattâ ayni ailenin mensupları arasında bile anlaşmazlık görülür. Biz bu anlaşmazlıkları dostlar ve ayni ailenin mensupları olarak karşılıklı konuşarak çözeceğiz... Eğer Patrikhane konusunda bazı koruma tedbirleri alındıysa, bu sorumsuz bir kişinin Patrikhane aleyhine girişebileceği herhangi bir harekete -ki ortaya kesinlikle önlemek istediğimiz meseleler çıkarabilirdi- karşı koyma kararımızın sonucudur. Demek ki Patrikhaneyi korumak için alınmış tedbirler, sadece güvenlikle ilgilidir. Nitekim Yunan makamları da Atina'daki Türk Sefareti ile konsolosluğun güvenliği konusunda kararlar almışlardır.

Bu sebeple, Patrikhaneyi koruma tedbirlerinin yarattığı mevcut endişe tamamen yersizdir.

Daha sık temaslar, aramızda mevcut anlaşmazlıkları çözecek. Sık temaslar, daima iyi sonuç verir.»

TÜRKİYE'DEKİ AMERİKAN ÜSLERİ

Doğan Avcıoğlu

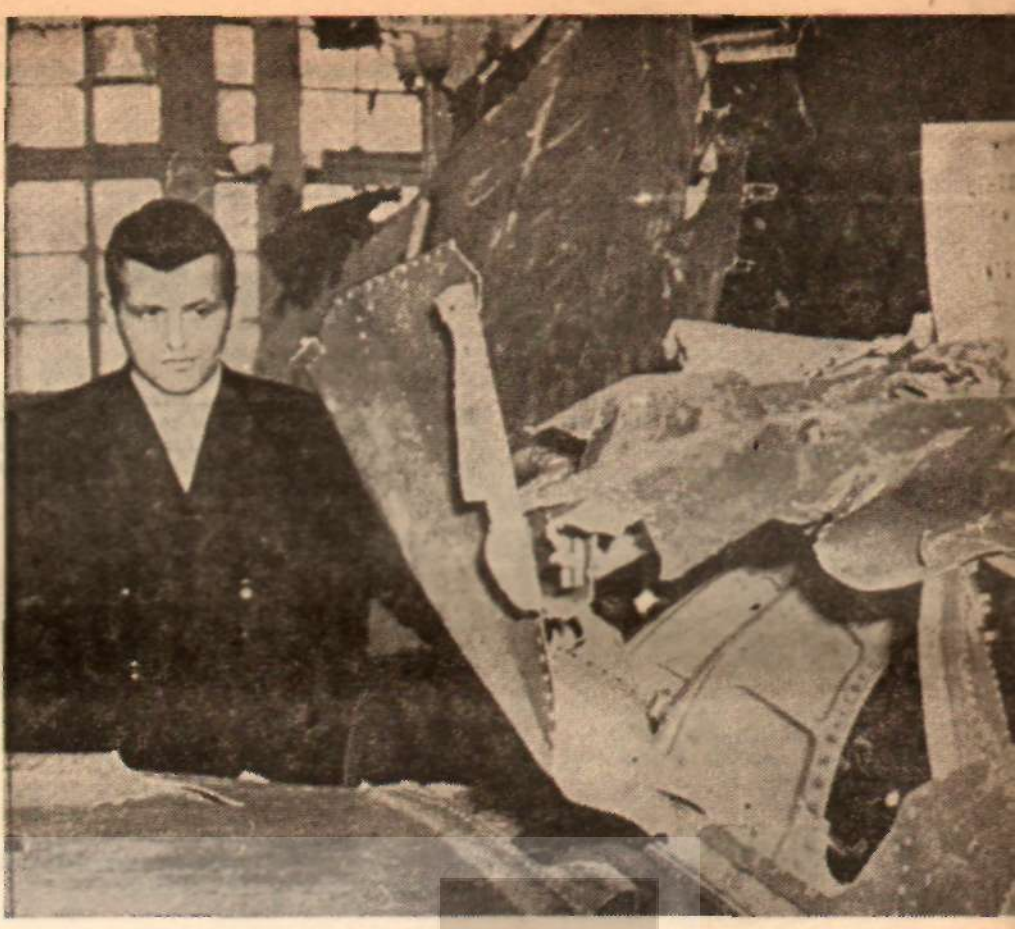

Casus uçağın pilotu Powers, düşürüle n U-2 uçağının enkazı

AŞIRET DEVLETI MIYIZ?

Başbakan Demirel'in kullanmayı çok sevdiği bir söz vardır: **«Biz aşiret devleti miyiz?»**. Amerika ile yapılan yürürlükteki ikili anlaşmalar hakkında henüz yetkililerin dahi tam bilgi sahibi olmadığına bakılırsa, Türkiye'nin hiç değilse bir süre aşiret devleti gibi yönetildiğine hükmetmek gerekecektir. Meselâ Amerika'yla yapılan bir anlaşma ile A.P.O. adı verilen bir askeri posta servisi kurulmuştur. Bu kanalla her çeşit mal istenilen miktarda yurda sokulabildiği için, A.P.O., Türkiye'deki viski, sigara v.s. kaçakçılığının belli başlı kaynaklarından biri haline gelmiştir. Türk yetkilileri, anlaşmayı değiştirerek, bu kaçakçılık kaynağını kurutmak istemişlerdir. Anlaşma araştırılmış, fakat bulunamamıştır! Bunun üzerine Amerika'lılara sorulmuş, onlar bir anlaşma olduğunu söylemişlerdir. Ama Amerikalılar da anlaşmayı bir türlü bulup getirememişlerdir! Nihayet Amerikalılar, A.P.O. izninin eski bir Dışişleri Bakanı tarafından **«şifahi»** olarak verildiğini açıklamışlardır! Fatin Rüştü Zorlu, bir sohbette «Hay hay» demiş ve kaçakçılık servisi kurulmuştur. İnanılması çok güç olan bu olay, yazdığımız şekilde resmî vesikalara geçmiştir.

Amerikan üslerinden Çiğli'de, bir verici radyo istasyonunun, TRT kanununa aykırı olarak, yazılı bir ikili anlaşmaya dayanmadan kurulduğunu Başkonsolos G. Lewis Schmidt açıklamıştır!

Hükûmet bir iki yıldır, ikili anlaşmalar meselesini ele almış ve bir «ikili anlaşmalar arşivi» teşkiline başlanmıştır. Günlerden bir gün Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar, meseleyle ilgilenmiş ve servislerinden bilgi istemiştir. Ama görülmüştür ki elde hazır fazla bir şey yoktur. Dışişleri Bakanlığı da bir takım «mektup teatisi suretiyle» yapılan anlaşmalardan söz etmiş, sadre şifa bir cevap verememiştir. Zira ortada Sultan Kanunî Süleyman'ın bağışları gibi kelâm teatisi suretiyle ihsan edilmiş imtiyaz anlaşmaları dahi vardır!

Aşiret devleti durumundan kurtulmak için teşkiline çalışılan ikili anlaşmalar arşivi hayli yavaş yürümektedir. Metni bulunamıyan bazı anlaşmaları Amerika'lılardan sağlama zorunluluğu bile ortaya çıkmaktadır. Dışişleri Bakanlığı dışında, Maliye ve Ticaret Bakanlıkları gibi, önüne gelenin ikili anlaşmalar imzalaması meseleyi zorlaştırmaktadır. Nitekim arşiv teşkili çalışmaları başladıktan hayli zaman sonra Senatör Sadi Koçaş'ın Türkiye'deki Amerikan üsleri ile ilgili olarak verdiği yazılı soruyu Başbakan Ürgüplü, «sorunun incelenmesi lâzım» gerekçesiyle cevapsız bırakmıştır. TİP'in meseleyi Meclise getirmesinden sonra, öyle görünür ki, çalışmalar hızlandırılmıştır. Özellikle Genel Kurmay'da olumlu çalışmalar yapılmaktadır. Bir mektupla kurulan, ya da büyük ölçüde genişletilen tesisler üzerinde durulmaktadır. Eski Başbakan Ürgüplü, bütün ikili anlaşmaların ele alınmasını, bunların Millî Güvenlik Kurulundan geçirildikten sonra Hükûmete getirilmesini istemiştir. Böylece, ikili anlaşmaların değiştirilmesi yoluna gidilecektir. Fakat Demirel Hükûmeti, bu meseleyi ne ölçüde çözebilecektir? Amerika, ne ölçüde tadilâta rıza gösterecektir? Bunlar meçhuldür. Şimdilik, Hükûmet sözcüsü Bilgehan, Başbakanın Millet Meclisindeki *talihsiz çıkışından sonra, memleke*timiz aleyhinde işleyen anlaşmaların varlığını zımnen kabul ederek, 22 Kasım 1965 tarihli AKŞAM gazetesinde yayınlanan şu beyanatı vermiştir: **«Memleketimiz aleyhine işleyebilecek her türlü anlaşmaların milli menfaatlerimizle bağdaşır hale getirilmesi samimi arzumuzdur.»**

YALNIZ TÜRKİYE İÇİN SIR!...

İkili anlaşmalar meselesi, Türkiye'deki Amerikan üsleri dolayısiyle, günün konusu haline gelmiştir. Başbakan Demirel, NATO Anlaşmasının üçüncü maddesine sığınarak, Türkiye'de Amerikan üslerinin varlığını kamufle etmeye çalışmıştır. Üçüncü madde, «Antlaşmanın gayelerinin daha etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için taraflar, kendi hususi vasıtalarını geliştirmek ve biribirine karşılıklı yardımda bulunmak suretiyle münferiden ve müçtemian devamlı ve fiilî olarak hareket edip, bir silâhlı tecavüze karşı münferit ve müşterek mukavemet kudretlerini idame ve *tezyit eyleyeceklerdir» demektedir.* Meselâ İncirlik Hava Üssü, bu maddeye dayanılarak 23 Haziran 1954 tarihinde teati edilen mektuplarla Amerikan Hava Kuvvetlerinin istifadesine açık tutulmuştur. Meseleyi bir duman perdesiyle örtmek için ne gibi hukukî inceliklere başvurulursa vurulsun, İncirlik, Amerika'lıların NATO dışında, keyiflerince kullandıkları bir Amerikan üssüdür. Ama İncirlik ve İncirlik gibi bir sürü Amerikan üssünü, kamu oyuna Türk üssü, ya da NATO üssü diye sunmak âdet olmuştur. Bu yüzden hayli garip olaylara rastlanmıştır. Meselâ 1957 yılında ünlü **New York Times**'ın Ankara'daki Türk muhabiri gazetesinden bir telgraf almıştır. Gazete, muhabirinden Türkiye'deki Amerikan üsleri hakkında bilgi istemektedir. Muhabir, Dışişleri Bakanlığına başvurmuştur. New York Times temsilcisine, Hariciyenin verdiği cevap şudur: «Bu da nereden çıktı şimdi? Olabilir, ama siz Millî Savunmadan tahkik edin». Millî Savunma Bakanlığı ise, «Amerikalılar böyle bir şey biliyorlarsa, bize niçin soruyorlar? Yok bilmiyorlarsa, böyle bir şey yok demektir» sözleriyle yetinmiştir. Muhabir gazetesine çaresiz. Amerikan üsleri konusunda menfi cevap göndermiştir. Ama menfi telgrafın Amerika'ya ulaştığı hafta, **Time** dergisi, Türkiye'deki Amerikan üsleriyle ilgili tafsilâtlı bir harita yayınlamaktaydı!

Başbakan Demirel örneğinde de görüldüğü üzere, Türk yetkilileri Amerikan üslerini, hangi bilinmez nedenlerle, gizlemeye çalışırken Amerikan gazete ve dergileri üsler hakkında en geniş bilgileri yayınlamaktadır. Meselâ 28 Aralık 1964 tarihli **Life** dergisi Diyarbakır Amerikan üssünün kuruluşu hakkında şu bilgiyi vermektedir: Rusların Kapustin Yar denen bir bölgede görülmemiş büyüklükte roket denemeleri yaptıkları öğrenilmiştir. Amerikan askeri uzmanları için Kapustin Yar'da ne olup bittiğini öğrenmek, Life'ın deyimi ile, «en büyük önem taşıyan» bir mesele haline gelmiştir. Life, yazısına şöyle devam etmektedir: **«Çok şükür demirperdeye nüfuz etmek için yeni bir usul bulunmuştu. 1954 - 1955 kışında, Karadenizin öteki kıyısına bakan Türk dağlarında kurulmuş, Kapustin Yar'dan 600 deniz mili uzakta Diyarbakır adlı bir kasabada, Amerikan teknisyenlerinden ufak bir grup, o tarihe kadar görülenlerin en güçlüsü olan bir radarın inşasına gizlilik içinde başladılar. Türkler, gerekli kolaylıkları gösterdiler. 1955 yazı başında, Kapustin Yar üzerinde olan bitenleri gözleyen tesis faaliyete geçmişti».**

Diyarbakır Amerikan üssünün kuruluş hikâyesi kısaca bundan ibarettir. Karamürsel, İncirlik, Çiğli, Sinop v.s. gibi daha bir sürü üs hakkında Amerikan yayın organlarında çok geniş bilgi bulmak mümkündür. Bu sebeple, devekuşlarına has bir saçma gizlilik anlayışına paydos diyerek, üsler konusundaki gerçekleri açıklamak zamanı gelmiştir.

NATO ÜSLERİ

Türkiye'de iki cins üs vardır. Bunlar *NATO üsleri ile Amerikan üsleridir.* NATO üsleri, NATO Başkumandanlığına bağlıdır. NATO üslerindeki hava birliklerinin harekât kontrolu, NATO Başkumandanlığının uhdesinde ve sorumluluğundadır. NATO üslerinde uygulanan harekât ve baskın savunma plânları, alârm talimatı NATO Başkumandanlığı tarafından hazırlanır. Direktif olarak Türkiye'ye Dışişleri Bakanlığı kanalıyla gelir ve hava birliklerine intikal ettirilir. Alârm için üslerin NATO ile haberleşme irtibatları vardır. Üslerin harbe hazırlık durumları, lojistik iktidar ve imkânları, eğitim ve tesis durumları periyodik raporlarla NATO karargâhlarına bildirilir.

NATO üsleri, Türk Silâhlı Kuvvetleri personelinden teşekkül eder. Amerikan üsleri, Türk askerine kapalı olduğu halde, NATO üsleri Türk askerine dayanmaktadır. Üsler, NATO karargâhlarının teftiş ve denetimine açıktır. NATO üslerinin ikmal, bakım, ulaştırma, personel, özlük hakları, tesis, onarım gibi lojistik desteği Türkiye'nin sorumluluğu altındadır. Bu lojistik destek, millî bütçeden sağlanmaktadır. Üslerin hava harp silâhları ile teçhizi, NATO dışında ayrı bir kanaldan yürütülmektedir. Buna Amerikan yardımı diye biliriz. Meydanların inşa masrafları ise, NATO Enfrastrüktür Teşkilâtı tarafından karşılanmaktadır. Görüldüğü gibi lojistik desteğini Türkiye'nin sağladığı, Türk Silâhlı Kuvvetleri personelinden kurulu, yalnız harekât kontrolu NATO'ya verilmiş üsler bahis konusudur.

Türkiye, bütün hava harekât birliklerinin ve hava üslerinin kontrolunu NATO sorumluluğuna bırakmakla ne büyük hata işlediğini Kıbrıs olayları dolayısiyle anlamıştır. Ancak, bu olaydan sonra minyatür bir millî hava kuvveti kurulabilmiştir. Halbuki öteki NATO devletlerinin ayrıca millî hava üsleri ve hava harekât birlikleri vardır. Amerika, Kanada, İngiltere, Fransa, İtalya gibi ülkelerin millî üslerinin NATO ile ilgisi yoktur. Bunlar millî politikaya ve millî çıkarlara uygun olarak tertiplenmişlerdir. Türkiye'de hava üslerinin tertiplenmesinde ise, millî çıkarlar değil, NATO kollektif güvenliği gözönünde tutulmuş ve Türkiye millî harekât üsleri ile birliklerden yoksun bırakılmıştır. Kıbrıs'ta tek taraflı ve muvakkat bir devre için, hava harekât birlikleri, NATO harekât kontrolundan çıkarılarak görev yapabilmiştir. Başkan Johnson, bu teşebbüsümüzü yermiştir. NATO devletleri kamu oyunda bu yüzden aleyhimize bir hava yaratılmıştır. Ne var ki Yunanistan, NATO'ya tahsis e*dilmiş kara harekât birliklerinden bir tü*men kadar kuvveti Kıbrısa çıkartınca, NATO ve NATO devletleri kamu oyu ayni hassasiyeti göstermekten kaçınmışlardır.

Bu durum, NATO içindeki durumumuzu ve NATO anlaşmalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Eski Millî Birlik Komitesi üyesi Orhan Erkanlı, Türkiye'ye «NATO'nun ileri karakolu» rolünü veren bugünkü stratelinin değiştirilip, millî bir stratejinin tesbitini ısrarla istemektedir. CKMP Genel Başkanı Türkeş, *Hükûmet Programı tenkidinde, mil*li kuvvetler teşkili ve millî bir harp sanayii kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Senatör Sadi Koçaş, millî kuvvet zorunluluğunu savunmuştur. Esasen NATO'ya girerken de askeri yetkililer kuvvetlerin tamamının NATO emrine verilmesine karşı çıkmışlar, fakat Dışişleri Bakanı Zorlu, «Bunun politik anlamı var» diyerek askeri yetkilileri dinlememiştir.

NATO içinde de şimdi, anlaşmanın esaslı bir revizyonunu öngören Fransa'nın öncülük ettiği ciddî bir akım vardır. Buna rağmen, Başbakan Demirel, **Le Monde** muhabirine, «Anlaşmanın 1969'da sona ereceğini, daha çok zaman olması dolayısiyle, şimdiden bir şey söylenemiyeceğini» açıklamıştır! Halbuki NATO'nun «ileri karakolu» rolünden kurtulmanın zamanı çoktan gelmiştir.

AMERİKAN ÜSLERİNE GELİNCE...

Amerikan üslerinin durumu tamamen farklıdır. Harekât, eğitim, lojistik destek, sorumluluk ve yetkisi TUSLOG Kumandanlığına aittir. Bu kumandanlık Pentagon'a bağlıdır ve NATO ile hiç bir ilgisi yoktur. Ayni şekilde, kumanda ilişkileri bakımından Türkiye ile de bir ilgisi mevcut değildir.

TUSLOG, «Türkiye - Amerika Lojistik Teşkilâtı» anlamına gelmektedir. Lojistik, ikmal, bakım, onarım, ulaştırma gibi donatım hizmetlerini kapsayan bir kavramdır. Halbuki TUSLOG'un Türkiye ile ortak böyle bir fonksiyonu yoktur. O halde neden böyle bir gerçek dışı aldatmacaya lüzum görülmüştür? Bazı Amerikalıların özel olarak belirttiklerine göre, TUS*LOG kamuflajına, Montreux Anlaşmasının* sebebiyet verebileceği hukukî ve politik sakıncalar yüzünden ihtiyaç duyulmuştur. Montreux, Marmara kıyıları ve Boğazlar rejimi ile ilgilidir. Marmara ve Boğazlarda açıkça Amerikan üslerinin kurulması, Sovyetler tarafından bir rejim değişikliği sayılabilirdi. Tuslog kuruluşu yolu ile bu ihtimal önlenmek istenmiştir. Churchill'in dediği gibi, Türkiye Kuzeyin yumuşak böğrüne saplanmış bir hançer gibidir. Bu hassasiyeti gözönünde tutarak, Washington, harekât ve harekât destek tesislerini ve birliklerini Türkiye'de kurmak ve faaliyete geçirmek için bir formül bulmuş ve bir ikili anlaşma ile TUSLOG teşkilâtını kurmuştur. Türkiye'de İncirlik, Çiğli, Karamürsel, Yalova, Diyarbakır, Sinop ve benzerleri TUSLOG'a bağlı Amerikan üsleridir. NATO dışındaki bu üsler, Amerikan *çıkarları gerektirirse, Pentagon direktifleri* ne uygun olarak NATO mensubu devletlerle veya başkalarıyla işbirliği yapabilir.

Türkiye dışında da dünyanın çeşitli stratejik bölgelerinde ikili anlaşmalarla Amerikan üsleri kurulmuştur. Türkiye ile bir mukayese yapmak için, bu ikili anlaş-

...nde...

malar hakkında bilgi sahibi değiliz. Yalnız başka ülkelerin bizim kadar cömert davranmadıkları kesinlikle söylenebilir. Meselâ Fransa'nın Nancy şehrinin 20 kilometre uzağındaki Toul meydanı bir Amerikan üssüdür. *Üssün yıllık kirası 950 bin dolardır.* Ispanya'da General Franco, üsler için daha yüksek bir kira almaktadır. Türkiye ise, üsleri Amerika'lıların hizmetine parasız vermiştir. Üstelik üslerin kurulması için gerekli kamulaştırma bedelleri Türk Bütçesinden karşılanmıştır. Kamulaştırma giderlerinin 200 milyon liraya yaklaştığı hesaplanmaktadır. Yalnız İncirlik için Bütçeden *70 milyon lira kamulaştırma* bedeli ödenmiştir.

Fransa, Amerika'lı üs personelini de çok bir disiplin altına sokmuştur. Fransa, mesken kiralarında anormal artışları önlemek için, üs personelinin mesken kiralamasını yasaklamıştır. Üs personeli, ancak gösterilen bölgede kendi imkânları ile mesken yapma hakkına sahiptir. Personel meskenler yapılıncaya kadar, seyyar vagon tipi konutlarda yaşamak zorunda kalmıştır. *Amerika, General De Gaulle'ün egemenlik haklarındaki titizliği* dolayısiyle, Fransa'da üslerinden bir kısmını başka yerlere taşımayı şimdilik daha uygun bulmuştur. Türkiye'de ise, bazen kelâm teatisi suretiyle yapılan ikili anlaşmalar sayesinde, Amerikan üslerine ve personeline *her türlü imtiyaz tanınmıştır.*

İNCİRLİK'TEKİ ALBAYIN AÇIKLAMASI

Türkiye'deki Amerikan üslerine Türk personeli giremez. Giriş, Amerikalı üs kumandanının bazı tahditlerle müsaadesine bağlıdır. *Üslerin hava harekâtı, eğitimi ve* diğer faaliyetleri kontrol edilemez, bu konularda bilgi alınamaz. Uçuş, dinleme, takip ve kontrol görevini yapan hava üsleri, modern araçlarla elde ettikleri bilgileri, TUSLOG kanalından Pentagon'a gönderirler. Yetkililer yalanlasa dahı, U-2 casus uçaklarının varlığı, uçaklar İncirlik'e geldikten dört ay sonra Türk makamlarına *duyurulmuştur. Irak'ta Kral Faysal'ın devrilmesi* üzerine İncirlik'e indirilen Amerikan birlikleri operasyon tamamlanınca Türkiyeye bildirilmiştir. U-2 casus uçakları, Sovyetler Birliği üzerinde Türkiye'den habersiz uçurulmuştur.

Asıl bu durum memleketimizi beklenmedik tehlikelerle karşı karşıya bırakırken, kamu oyunun dikkati şimdilik *Türk bakanlarının ve kumandanlarının* Amerikan üslerine girememesi meselesine çekilmiştir. Gerçekten bu yüzden haysiyet kırıcı olaylar vuku bulmuştur. 1960'dan önce Savunma Bakanı Ethem Menderes, Amerikan Savunma Bakanı ile birlikte İncirlik üssüne gelmiştir. Amerikalı Bakan, nezaket icabı Ethem Menderes'i üsse girmeye çağırmıştır. Ama görevli Amerikan Subayı, *Ethem Menderes'in ardından ilerleyen* Yurdiçi Bölge Kumandanı Generali ve Valiyi «Siz burada kalacaksınız» diye durdurmuştur. Orgeneral Refik Tulga da, Üçüncü Ordu Komutanı iken buna benzer bir durumla karşı karşıya bırakılmıştır.

Bunu bilen İlhami Sancar, Savunma Bakanı iken, *Amerikan Askerî Yardım Kurulu* Başkanına üslerin bazılarını gezmek *istediğini söylemiştir.* Sancar ile Amerikalı General arasında geçen konuşma şöyledir:

Sancar — Üslerin Türk yetkililerine kapalı tutulduğunu işitiyorum. Böyle bir şey var mı?

Amerikalı General — Olup olmaması önemli değil, *siz bakmasınız, görebilirsiniz.*

Sancar — *Ben girmişim ne ifade eder?* Anlamam ki... Neden kapalı?

Durum bu iken, Demirel'in Millet Meclisindeki gerçeğe hayli aykırı beyanlarını bir duman perdesiyle örtmek istemiş gibi, İncirlik Hava Atış Bombardımanı *Destek Grubu Komutanı Albay Zeki Utku,* yetkisi olmadığı halde, İncirlik Üssü Komutanı olduğu intibaını uyandıran bir açıklama yaptı. Halbuki Albayın görevi, üssün dış emniyetini sağlamaktan ibarettir. Üs komutanı, herkesin bildiği gibi, üssün tamamını kapsamak üzere harekât, eğitim, idare, lojistik ve buna benzer bütün faaliyetlerden sorumlu olan kişiye denir. *Albay Utku, bu faaliyetlerin sorumluluğu* şöyle dursun, üsteki faaliyetlerden bile haberdar *değildir.* Üssün iç güvenliğini sağlayan Almanya'daki mekteplerde eğitilmiş köpekler dahi bize bağlı bulunmamaktadır. Bize düşen sadece dış güvenliktir. Bu dış güvenliğin, Sinop'ta iki yıl önce geçen acı bir hikâyesi de vardır. Sinop Radar Üssüne gece sarhoş gelen ve gerekli giriş belgesini gösteremiyen *Amerikalıyı Türk nöbetçi* içeriye sokmadı. Amerikalı, silâhını çekip nöbetçiyi vurdu. Olay büyüdü. Civardaki köylüler ve dış emniyetle görevli Türk kıt'ası mensupları olay verine geldiler. Amerika'lı linç edilebilirdi. Olay, bir Türk subayının çabaları ile yatıştırıldı. Meseleye Savcılık el koydu. Ne yazık ki, Adlî Kapitülâsyon niteliğindeki bir ikili anlaşmaya dayanarak, *Jusmatt Başkanı* generalin «vazife belgesi» vermesi üzerine, nöbet *çiyi öldüren Amerika'lı, Türk Adliyesinin* elinden kurtuldu.. Bu sebeple, gerçek bütün acılığı ve açıklığı ile ortada dururken ve Millî Savunma Bakanlığının bu gibi açıklamaları yapmaya tek yetkili servisi susarken, İncirlik'teki Albayın ne maksatla konuştuğunu anlamaya imkân yoktur.

Albay Utku, taşımadığı sorumluluklara sahip çıkarken, Türk Hükûmeti, İncirlikten kalkan U-2 uçağının Rusyada ele geçirilmesi üzerine her türlü sorumluluğu reddetmekteydi. Prof. Ahmet Şükrü Esmer, 21 Kasım 1965 tarihli **Ulus** gazetesinde, *sorumluluktan kaçışımızı şöyle* anlatmaktadır: «Daha tehlikeli bir olay, meşhur U-2 casus uçağının 27 Nisanda İncirlik Üssünden havalanmasıdır. Uçak Pakistan'a gitmiş, oradan Rusyaya girerken, 1 Mayısta Ruslar tarafından düşürülmüştür. Sovyet Hükûmeti, bu olaydan dolayı Türkiyeyi protesto etmiş ve tekerrürü halinde misilleme yapacağını bildirmiştir. *Türk Hükûmeti, olaydan sorumlu olmadığı* cevabını vermişse de, U-2'nin İncirlik'ten havalandığı *inkâr edilememiş,* yalnız uçuşuna müsaade edilmediği, esasen uçağın Türk sınırını aşarak Sovyet topraklarına girmediği, binaenaleyh Türkiye'nin kendi hava sahası dışında ancak kendi uçaklarından *sorumlu olabileceği, daha önce* kendi topraklarından geçmiş olsa bile, bu geçiş veya duraklamanın Türkiyeyi ilzam etmiyeceği bildirilmiştir. Fakat bu izah Rusya'yı tatmin etmemiş ve komşumuzla ilişkimiz daha da bozulmuştur».

GAFLET UYKUSU

Görüldüğü gibi Türkiye'deki Amerikan üsleri meselesi, «üs bizimdir, değildir» gibi günlük tartışmaların çok ötesinde, Türkiye için büyük tehlikeler ortaya çıkarmaktadır. Amerikan üsleri, Türkiye'yi hiç beklemediği bir anda, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Meselâ 1962 yılı Ekiminde, Amerika'nın girıştiği Küba ab*lukası dolayısiyle, dünya bir atom harbinin* eşiğini aşmak üzereydi. Başkan Kennedy, Küba'da kurulan Sovyet füzeleri için, «Atom silâhları, o derece yıkıcı, füzeler o derece tehdit edicidir ki, bunların kullanılması ihtimali, ya da bir ülkenin hudutlarına yakın bir yere getirilmeleri, kesin olarak, barışı ağır bir şekilde tehdit etmek anlamına gelir» diyordu. Bizim mışıl mışıl uyuduğumuz o günlerde, atom harbi heyecanı içinde yaşayan Amerika, Sovyetlerin, Berlin, İran, ya da Türkiye'de karşı harekete geçmesi ihtimali üzerinde duruyorlardı. Sovyet yetkilileri Türkiye'deki üslere dair tahdit edici demeçler veriyorlardı. Kruşçef açıkça Küba'dan çıkarılacak Sovyet füzelerine karşı, Amerikalıların da Türkiye'deki füzelerini sökmelerini istemekteydi.

Tam bir gaflet içinde farkına varmadığımız bu büyük buhran, bereket harpsiz geçiştirildi ve Türkiye'deki Amerikan füze üslerinin kaldırılmasıyla sonuçlandı. Fakat geçirdiğimiz ciddî tehlikeyi anlamak için, Kennedy'nin müşaviri Theodore Sorensen'in **Yeni Gazete**'de yayınlanan «Tanıdığım Kennedy» yazılarını okumak yeterlidir.

Fiilen Amerika'nın yarı sömürgesi o*lan Filipinlerde dahi, üslerin yarattığı cid*dî tehlike büyük tartışmalara yol açmaktadır. California Üniversitesi Milletlerarası Çalışmalar Enstitüsünün yayınladığı **Asian Survey** dergisinin Hazıran 1965 sayısında belirtildiği üzere, Filipinliler, Amerikan üslerinin sadece Washington'un çıkarlarına yaradığını, Filipinlilere fayda getirmediğini ileri sürmektedirler. Onlara göre, *Filipinliler önemli bir askerî üsse sahip* olmadıkları için, Adaya yapılacak hücum, Amerikan üslerini hedef alacaktır. Amerika da karşılık verecektir. Demek ki Amerikan üslerinin varlığı Filipini lüzumsuz yere tehlikeye atmaktadır, bu üsler kaldırılmalıdır. Fiilî Amerikan sömürgesi Filipin, bu yolda uzun süredir mücadele etmektedir. Türkiyede ise mesele, yeni yeni *konuşulmaya başlamaktadır.*

U-2 CASUS UÇAĞI OLAYI

Amerikan üsleri konusunda nasıl bir gaflet içinde yaşadığımızı gösteren önemli olaylardan biri, U-2 casus uçağı meselesi*dir. Sovyetler 1955 yıllarında uzun men*zilli füzeler (ICBM) ve stratejik bombardıman uçakları konusunda büyük hamle yapmışlardı. Sovyetlerin durumunu kesinlikle bilmek ve buna göre ICBM'leri mi, yoksa stratejik bombardıman birliklerini mi hızla geliştirmek Amerika için hayatî *bir önem taşımaktaydı. C.I.A., Rusya* üzerinde casus uçaklar uçurarak sistemli bilgi toplamak goruşündeydi. Bu maksatla tek motoru, çok yüksekte uçabilen bir jet keşif uçağı imalini planlamaktaydı. C.I.A. Başkanı Dulles, fikrini Eisenhower'e açıkladı. Eisenhower, casusluk fikrini sevmedi, fakat casus uçakların imalini kabul etti.

C.I.A.'nın ilk casus uçağı Ağustos 1955'de uçuruldu. İlk U-2 birliği 1956 Mayısında İngilteredeki bir Amerikan üssüne gönderildi. Life'ın belirttiğine göre, bu gizli ziyaretçileri başlangıçta iyi karşılayan İngiltere, casus uçakları barındırmaktan birdenbire endişe duydu. Zira, Ruslar, U-2lerin nerede üslendiklerini kolayca öğrenebileceklerdi. İngiltere, bunu istemiyordu. *U-2'ler İngilterenin isteksizliği* üzerine Almanya'da Wiesbaden'e, oradan da 1956 yılı sonuna doğru Adana - İncirlik'e nakledildi. 28 Aralık 1964 tarihli Life, U-2'lerin İncirlik'e göç nedenlerini şöyle açıklamaktadır: **«Orada hava daha iyiydi ve civardaki meraklı kişileri uzaklaştırmak daha kolaydı».** Demek ki Amerikalıları İncirlik'i seçmeye iten belli başlı nedenlerden biri, Türkiye'de rahatlıkla cirit oynatabilecekleri inancıydı.

İncirlik'ten kalkan U-2'ler 1960 Mayısına kadar Sovyetler Birliği üzerinde bir sürü uçuşlar yaptılar. Asyadaki Sovyet füzeleri, stratejik bombardıman uçakları hakkında geniş bilgi topladılar. Casusluk, Powers'ın uçağının 1 Mayıs 1960'da düşürülmesiyle son buldu. Sovyetler, Amerika'nın suç ortağı olarak Türkiye'ye ağır hücumlarda bulundular. Sovyet Silâhlı Kuvvetlerine, *Amerikan casus uçaklarının* havalandıkları üslere derhal füze fırlatmaları emri verildiğini açıkladılar. Amerika'nın bilmediğimiz casusluk faaliyetleri yüzünden, bir felâketle karşılaşabilirdik..

Amerikanın Lübnan'a asker yollar*ken İncirlik Üssünü kullanması da,* Türkiyeyi Orta Doğu'da lüzumsuz bir macera ya sürükleyebilecek, NATO dışında bir emrivâkî idi. Eğer Kral Faysal ve Nuri Said öldürülmemiş ve General Kasım duruma tamamen hâkim olmamış bulunsaydı, Türkiye kendini bir Orta Doğu savaşı içinde bulabilecekti. Prof. Ahmet Şükrü Esmer, bu macera için şunları yazmaktadır: *«Amerikalıların İncirlik Hava Üssünü* NATO ihtiyaçları dışında kullandıkları bir hakikattir. Meselâ *Amerikalılar,* 1958'de Lübnan'a asker yollarlarken İncirlik Hava üssünü kullanmışlardır. Bu hareket NATO ile ilgili olmadığı gibi, Birleşmiş Milletlerin dâvetiyle de yapılmış değildi. Amerika, Eisenhower Doktrinine dayanarak, kendi sorumluluğu içinde bu teşebbüse girişmiş ve İncirlik Üssünü Amerikan üssü olarak kullanmıştır. Lübnan'a asker yollamanın hatalı bir hareket olduğunu, sonra Amerika da anlamıştır ve İncirlik'in kullanılmış olması Araplarla ilişkilerimizi gölgelemiştir».

Lübnan olayı nasıl tam bir uydu politikasına sürüklendiğimizi ortaya koymak tadır. Uydu politikasının daha tehlikeli bir örneği 1957 Eylülünde, Amerikan telkiniyle teşebbüs edilmek üzere olan Suriye harekâtıdır. Sovyet nüfuzuna açılan Suriyeyi işgal edecek, meydanları tahrip eylıyecektik. Amerika gerekli bilgiyi sağlamıştı. Yalnız Amerikalılar, Kıbrıs olaylarında da görüldüğü üzere, *birliklerimizi taarruza* göre techiz etmiş değillerdi. Harekât dolayısiyle o tarihlerde Pentagon'dan gelen bir albayın da belirttiği gibi, taarruz silâhlarına, bu arada her türlü hava şartlarında uçabilen uçaklara ihtiyaç vardı. Jusmatt Kumandanını pek kızdıran itiraz, harekâtın gecikmesine yol açtı. Kruşçef'in de Suriyeye karşı girişilebilecek bir harekete seyirci kalmıyacağını açıklaması, maceradan vazgeçilmesini sağladı. Fakat bütün *bunlar, Menderes döneminde* nasıl büyük bir sorumsuzlukla Türkiyemizin bir Amerikan çiftliği haline getirildiğini göstermek tedir. Ancak yeni yeni, nasıl bir tehlikeli çıkmaza sürüklendiğimizi anlamaktayız. Amerikan çıkarları ile Türk çıkarlarının çatışabileceğini ve bu çatışma halinde Türkiye'deki Amerikan üslerinin nasıl büyük bir tehdit teşkil edebileceğini yeni yeni düşünmekteyiz. *Mevcut şartlarda millî bir* dış politika uygulamanın güçlüklerini yeni yeni farketmekteyiz. Ama uyanış başlamıştır. Millî bir dış politika, millî bir ordu, millî bir harp sanayii Türk milliyetçilerinin baş amacı olmalı ve askerî, iktisadî, siyasî bütün bağımlılık ilişkilerinin düzeltilmesi için milliyetçiler bütün güçleri ile mücadele etmelidirler.

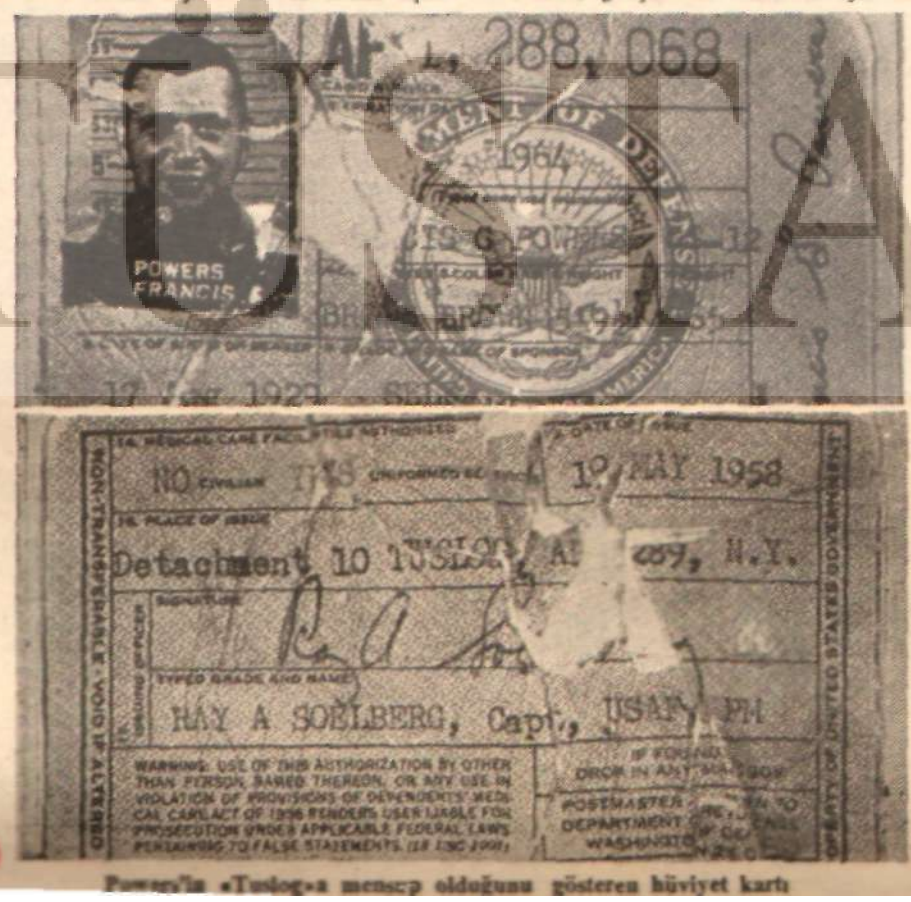

Powers'ın «Tuslog»a mensup olduğunu gösteren hüviyet kartı

Bulgaristan İzlenimleri: 8

NASIL BÖYLE OLMUŞ ?..

Fakir Baykurt

Sofya istasyonu küçük ve eski. Yıkıp yenisini yapacaklarmış. Resimde Fakir Baykurt, bazı Bulgar yazarlarıyla görülüyor.

Sofya'nın Birüzof caddesinde çiçek setlerinden birinin başında, yerden yetmiş santim kadar yüksek «taban»ın üstünde bir *anıt var. Yirmi dört yaşında bir* kızın anıtı. Galiba kurşundan. Başını dimdik kaldırmış, uzaklardaki Vitoşa dağının doruklarına bakıyor. Vitoşa çamlıkların bambaşka havasını ciğerlerine doldurmak isteyen bir hali var. Kocaman göğsünü şişirmiş, sanki, oooh, oooh! diyor. Bu kız, Lilyana Dimitrova.. 1918'de İstanbul'da doğmuş. 3 yaşındayken, ana - babasıyle birlikte Sofya'ya göçmüş. Büyümüş, okumuş Sofya'da. İlk gençliği, Balkanlarda çeşitli sosyalist düşüncelerin çalkandığı bir döneme rastlıyor. Bulgaristan'da *faşistler egemen. İçerisin* gericileri, dışarının sömürgecileriyle birlik olmuşlar. Ülkenin yeraltı, yerüstü zenginliklerini alıp alıp götürüyorlar. Tütünü, şarabı, koyunu kuzuyu götürüyorlar. Alman açıkgözleri, Bulgar tütünlerine yeni bir ambalâj geçirip İngiltere ve İskandinav ülkelerinden milyonlar, milyarlar vuruyorlar. Yoksul halk e*zildikçe eziliyor. Ülkenin ileri* kuvvetleri dağınık. Bir kısım aydınlar, işçiler, gençler örgütleniyor. Öğretmenler öne düşüyor. Kıyasıya savaşlar başlıyor. Rila dağına gidip gelirken gördüm. Yalçın kayalar yükseliyor. Geçitler çok çetin. Uçan kuşlar gecemez. Şimdi yeşillik-

Samakov eski bir Türk kasabasıymış. Minaresi daha uzaktan belli oluyor. Samakov'da Osmanlı biçimi bir de çeşme gördük.

lerle kaplı vadinin uygun bir yerine, basit, beyaz bir anıt dikmişler. Faşist istilâcılarla yapılan savaşlarda ölen 20 bin yurt *severin anısı için dikilmiş bir* anıt bu. Gelen geçen, defne dalları, dağ çiçekleri bırakıyor.. Çok iyi donatılmış yerli yabancı bir orduya karşı ilkel ve çaresiz silâhlarla girişilmiş bir savaş. Kayalıklardan halâ barut kokuları geldiğini sanıyorsunuz. Genç yaşta, yaşamanın yarısın Bakımlı düzgün asfalttan içiniz da kalan kişiler... Bakımlı düzgün asfalttan içiniz burkula burkula gidip geliyorsunuz.

Plovdif'e giderken de aynı hava. Yol bir süre İskur çayı boyunca gidiyor. Uzun bir vadi. Daha yolun ağzında bir anıt. O kırılmaz kayaları kırıp yol eden askerlerden birinin anıtını dikmişler. Askerin elinde araçları. O da dağların doruklarına bakıyor. Her yan ağaç ağaç ağaç.. Eski kel tepeler şimdi çam - ardıç gürgen... İskur çayı güzel bir doğanın ortasından akıyor akıyor, bir yere gelince zınk duruyor. Deli suyu baraja almışlar. Şimdi elektrik santralleri, şimdi turistik kuruluşlar.. Dinlenceye gelmiş bir sürü insan.. Yeni yol, zaman zaman eski zavallı yolu kesip kesip geçiyor. Taşıtlarda müthiş bir hız. Eski yol, ölüsü açıkta kalmış bir yılanı andırıyor. Ormanın güzel kokuları insanın ciğerlerini dolduruyor. Baraj gölü, eski bir dağ gölüne benziyor. İnce, uzun. Uzunluğu 15 kilometreymiş. 650 milyon metreküp su topluyormuş... Yollarda, çalışan kadınlar erkekler görüyoruz. Hasat makineleri tarlalardan dönüyor. Yüksele yüksele «Çamkoru» denen yere çıkıyoruz..

Çamkoru'nun Bulgarca adı «Borovets». Yaz ortasında on adım öteyi göstermeyen bir sis. *Çamlıklar arasında kırmızı kırmızı* burunlu domuzlar.. Sabahattin Bayram: «Ne çare, Kara kaya'yı göremiyeceğiz!» diyor. «Faşizmle savaşlar sırasında o kayalardan 12 bin yurtsever atıldı aşağıya. Makineli, dürbünlü topların tüfeklerin karşısında çakmaklı tüfekleri, kamalı topları vardı sade... Kolları bacakları kayalarda kala kala öldüler..» Dağların doruğundan bir uçurumun yanından geçiyoruz. Biraz güneş açtı. Hava inanılmıyacak kadar temiz. Arada bir eskiden kalma köşkler... Yeni gazinolar, gezinti yer*leri, kamplar, parklar.. Bakım*lı, bayındır bir orman. Balta sesleri duyulmuyor. Keçilerin çan sesleri gelmiyor kulağımıza. Ötelerde ateş yakan yoksul çobanlar yok. Köylüler dinden imandan çıka çıka genç çamları boğuntuya alıp tarla açmıyorlar. Burası ülkenin en güzel ormanı belki. Gönül durup içerilere, kuytu köşelerine dalmak istiyor. Çamların iğneli yaprak larını koparıp ağza almak, çiğnemek, ciğerlerin kapılarını açıp kapayıp dolaşmak oralarda...

Çar Ferdinandın alıp kendine *mal etmek istediği ormanmış* bu. Ama halk diretmiş, vermemiş. Şimdi çar gitmiş, bir çar hikâyesi kalmış geride: Ferdinand, gelir gelir dolaşırmış buralarda. Samokov'da, öteki köylerde, varlıklı konaklarda gecelermiş. Ormanlar halkın o zaman; çiftçilerin, çobanların, yani köylülerin. Ferdinand, gelir gelir, halktan Çamkoru'yu istermiş.. Bir acayip insanmış. Gördüğü her güzel şeyi istermiş. Bir gece üstüne örtülen yorgana vurulmuş, onu istemiş: «Bu yorganı çok sevdim, bana verin..» Mavi atlastan güzel bir *yorganmış. Evin hanımı* gelmiş: «Veremem efendim, ben onu konuklarıma örtmek için diktim.» demiş. Şimdi Barovets yanlarında söylenir ki, ne halk ormanı vermiş, ne kadın yorganı...

Uygarlığa giden yollar uzun, derler. Uzun ve çetin... Birüzof caddesindeki Lilyana Dimitrova'nın hikâyesi, düşüncemde uzayıp gidiyor. Gidiyoruz Plovdif'e doğru. Lilyana, liseden sonra gençlik örgütüne katılıyor. Yazıldığı üniversiteden atıyorlar. Fabrika işçisi oluyor. Polisler düşüyor peşine. Peşinde karanlık gölgeler. Adını fişe geçiriyorlar. Duvarların dibinde resimlerini çekip karakollara dağıtıyorlar. Bir dokuma fabrikasında güç belâ iş buluyor, yine atıyorlar. Başka bir yerde iş, yine atıyorlar.. Nere gitse, nere girse peşinde o gölgeler. Savaş iyice kızışıyor. Bakıyor fabrikalara girip çıkmakla olmayacak, yer altı çalışmalarına veriyor kendini. Üç yıl ortalarda görünmüyor. Kayıplara karışıyor. Diyorlar ki, ekmekten aştan kesilmişti. Süzülmüş, zayıflamıştı. Kırk sekiz kiloya inmişti. Diyorlar ki, savaşçılardan bir sevgilisi vardı. Aşkları zor bir işkenceydi. Buluşamıyorlardı. Biri bir dağın başında, biri bir derenin içinde, halleri yürekler acısıydı... Yıl 1942 oluyor. Balkanlarda Almanlar..

Bıçak iyice kemiğe dayanmış. Ozanlar asılıyor. Nikola Vaptsarof kurşuna diziliyor.. Lilyana balık gibi, bir orda, bir burda. Gözünü budaktan sakınmaz savaşçılar yetiştiriyor. Yiğitleri cesaretlendiriyor. Derken yakalıyorlar. Bir toplama kampına atıyorlar. Günlerce kapalı kalıyor. Sonra iki arkadaşıyla birlikte kaçıyor. Polisler yine izinde. Süre süre Plovdif'e indiriyorlar. Sayıları üç, beş, kırk, elli, yüz oluyor. Yüz de polis çıkıyor yamaçlarına. Bir kerpiç evde çeviriyorlar bunları. Lil*yana damın* başına çıkıyor. Elinde martini. Yatıyor bacanın siperine. Belinde üç katar fişek. «Kaçın!» diyor arkadaşlarına. «Ben bunları oyalarım!» Yüz polisin yüzünü de birer birer.. Birden yüze kadar saymak her zaman kolay değildir. Ve polislerin eli, ellerinde parmağı, kafası, gözü vardır. Ve arkadan takviye gelir. Lilyana Dimitrova kalan son kurşunu kendi güzel başına çevirip görevini bitirir. Lilyana'nın hikâyesi gide gide efsaneleşir. Bulgar yazarlarına sordum, daha romanlara, oyunlara girmemiş *Lilyana. Şimdi caddelerde adı,* anıtı. Romanlarda, oyunlarda olmalı asıl. Sorduğum yazarlar, «Olmadı nedense...» dediler.

Arkadaşlardan biri, «Ölenlerin Son Mektupları» diye bir kitap gösterdi bana. İçinde yüzlerce mektup. Analarına, eşlerine, sevgililerine yazmışlar. Kurşuna dizilmeden yarım saat, bir saat önce. Son mektupları. «Biz gidiyoruz..» diyorlar. «Oğlumu okutun, kızımı okutun.. Biz gidiyoruz..» Ozanların, işçi kızların, karanlık bodrumlarda gazete çıkaran öğretmenlerin mektupları, resimleri. Kurşuna dizilenlerin en son elyazıları..

Mizah yazarı Aleko Konstantinofun bir kitabını okutup dinledim uzun uzun. Üzerinden zamanlar geçmiş, halâ diri bir yürek. Tok tok vuruyor sayfalarda. 1863 - 1897 arasında sadece 34 yıl yaşamış. Kralcı hasımları bir kalleşlikle yolunu kesip öldürmüşler. Pırıl pırıl bir zekâsı var. Hicvettiği zaman okularını çok derinlere saplıyor. Bir yağcı gazeteci yazıyor: «Kralımız, yazar Ivan Vazof'a altın madalya verdi, onu şereflendirdi...» Aleko alıyor bunu ele: «Bre keleş!» diyor. «Kral kim, Ivan Vazof kim?» Bir gazete yaprağında onun bir yazısı, bir resmi. «Ver.» dedim Donka'ya, vermedi. «Çıkarıp çıkarıp bakıyorum, veremem kardeşim!» dedi. Böyle de seviyorlar. Bir akşam, sofra boyunca hep o konuşuldu.

Türk ozanlardan Hasan Karahüseyin, yaşayan yazarlardan söz ederken, Krüstü Belef üstünde birden durdu. Güzel bir hikâyesi varmış, dilden dile dolaşıyormuş: Yazar, Başbakanla takışmış. Bir gün karşılaşmışlar. «Bana bakın efendi!» demiş Belef. «Sabık Başbakan çoktur, ama sabık sanatçı yoktur!» Geçip gitmiş.

Burgaz'da bir kahvede oturmuştuk. Beyaz yen, beyaz yaka garson kızlar, çay ayran dağıtıyorlardı. Kahvenin duvarında bir resim, dört duvarın dördünde yalnız bir resim asılıydı. «Sterü Vodeniçerof!» dediler. «Ozandı. Faşizm savaşları sırasında *öldürdüler...*»

Ölenler öle öle savaş kazanılıyor, ama her iş bitmiş olmuyor. Asıl iş ondan sonra başlıyor. Kalkınmak gerekiyor. Büyük görev, arkadan gelenlere düşüyor.. Faşistler kovulduktan sonra, savaştan çıkan herkes, yurdun yönetiminde söz sahibi olmak istedi. Ve oldular. Fabrikaların başına onlar geçti. Bü*yük işletmelerin* başına onlar geçti. Bayındırlık plânlarını onlar yapmağa başladı. «Bu yurdu biz kurtardık, her şeyi biz biliriz, en iyi biz yaparız.» diyen bir halleri vardı. Heyecanlıydılar. Heyecanları temizdi. Ama bilmiyorlardı. Her şeyi en iyi yapamıyorlardı. Okulları mız akşam sabah açıktı, gidin,

teknoloji, ekonomi, sosyoloji okuyun diyorduk, gidip okumuyorlardı, gururlarına dokunuyordu. Ama gençler geliyordu arkadan. Çığ gibi çoğala çoğala geliyorlardı. Babalarının bodrum katlarında saklı mum ışıklarında okuduğu kitapları onlar okullarda ders kitabı olarak okuyorlardı. Eski savaşçılar vaktin fiatını bilmiyorlardı. Yavaş yavaş diyorlardı. Gençler onlarla alay ediyorlardı. Bu bir tabiat yasasıdır. Gençler böyledir. Ama bizde yasayı da geçen bir durum ortaya çıktı. Şimdi yaşı 20-22 olanlar, bir fabrikanın bir tek adama ait olabileceğini hiçbir türlü inanmaz, anlamazlar. «Nasıl olur, o kadar işçi, bir tek adama nasıl çalışır?» diye sorarlar. Söyleriz, anlatırız, hiç inanmazlar.. Bir parti toplantısında şöyle bir şey oldu...»

Eski adı «Boris Parkı» olan bir ağaç denizinde Donka Melâmed'le dolaşıyoruz. Parkın ortasında televizyon yayın kulesi. Bugünkü adı «Özgürlük Parkı». Donka anlatıyor: «Parti toplantısında şöyle bir şey oldu. Bir genç üye söz alıp sordu: 'Çarşıda karyola yayı bulunmuyor, bu ne demek?' Yaşlı bakanlardan biri fırladı: 'Senin babaların yaylı karyolada mı yatıyordu? Karyola yayı da bulunmasa ne olur?' Gençler bakanı [illegible] 'Babalarımız yaylı karyolada yatmıyordu ama biz yatacağız' dediler. Gençlerin hakkı var, değil mi? Geçenlerde annemle kızıma, Lermantof'un bir oyununu okudum. Annem ağladı, kızım gülüp alay etti. Ben arada kaldım. [illegible] Ama kızım aynı yaşları aynı temayı işleyen Shakespeare'in Othello'sunu çok sevdi. Madam Bovary'yi okudu sevmedi. Eski yeni tartışmasının özü bu.. Er geç gençler kazanıyor. Bizde kazandılar. Şimdi fabrikaların, işletmelerin başında onlar var...»

Yazıda yabanda bütün ülkenin ne kadar hızlı bir tempo ile çalıştığını anlatmıştım. Ağır endüstri kurumlarının gece gün düz, üç vardiye durmadan işlediğini söylemiştim. Okullar da bunlara eşit bir tempoyla uğulduyorlar. Bilmiyorum arıları nasıl bu ülkenin? Gençler görüyorsunuz, bir yabancı dili yetmez görüp ikincisine üçüncüsüne saldırıyorlar. Dört yabancı dili bilen var. (Yalnız burası değil, dış ülkeler hep böyle şimdı.) Sanattan, edebiyattan, müzikten açıyorsunuz, karşınıza geçip çatır çatır tartışıyorlar. Tatil aylarında bunlar yanan güneşin altında. Ya kooperatifler de, hasata «yardım» ediyorlar, ya kamplarda vucutlarını adam ediyorlar. Ateşin yakıcı, suyun boğucu, taşın sert olduğunu, dokuna dokuna, duya duya öğreniyorlar. Kendileri, kendilerinden önce gelenleri geçtikleri için, sonra geleceklerden geri kalmayalım diye kulaçlarını inadına büyük açıyorlar..

Yazın en sıcak günlerinde yaptığım bir aylık Avrupa gezisinin Bulgaristan bölümü bitti. Bu kadar kısa bir sürede bir ülkeyi, onun değişik yanlarını, bizim bilmediğimiz bir düzen içinde yaşayan halkını iyice tanımak, anlamak olanaksızdır. Bu yazılarda böyle bir «sav»ım yok. Bulgaristanda kaldığım süre, oradan oraya koştum. Gördüklerimi doğru görmek için gayret harcadım. Soru sordum, okudum, not aldım. Gezi değil, ağır bir iş yapmışım gibi yoruldum. Kusurları, eksikleri yok mudur bu ülkenin? Yoktur demiyorum. Yeri geldikçe belirttiklerim oldu. Ama daha çok iyinin gerçekten iyi olup olmadığını, iyiyse neden ve nasıl iyi olduğunu araştırdım. Oralara gidip birçok kusur görüp gelenler de var. Gerekirse yenileri gider, yine görürler, yine yazarlar.

Yabancılar biz Türklerin konukseverliğimizi çok överler. Ben Bulgar konukseverliğini de sıcak ve candan buldum. Onlar konukseverliği örgütlü hale getirmişler. Bütün ülkeye yayılmış geniş «Balkan Turist» işletmelerini söylemiyorum. Dünyada ondan iyi turizm işletmeleri bulunabilir. Gördüğüm kadarıyla, Bulgar Yazarlar Birliği zor ulaşılır bir örnektir. Kültür Komitesi de öyle. Sabahın erken saatinde varsanız temsilcileri istasyonda. Gecenin geç saatinde varsanız temsilcileri istasyonda. Odanız oteliniz belli. Yalnız yazarların değil, her mesleğin böyle birlikleri var, böyle örgütleri var. Aynı günlerde Ankara Belediye Başkanı da Sofya'daydı. Bir program yapıp gezdirdiler. Rehberini çevirmenini verdiler. Ağırladılar. Küba'dan vardı 850 genç. Turistin o kadar bol olduğu bir mevsimde, 850 genci yerleştirmek, her ikisine üçüne bir rehber vermek, yedirmek içirmek kolay değildir. Trende Sudanlı bir öğrenci gördüm, adı Ali'ydi, Türkiye'ye geliyordu, o da aynı ilgiyi görmüştü, anlata anlata bitiremiyordu. Sınır karakolunda süpürge süpüren İsmail'in sözlerini hatırlıyorum. İsmaillerin kerpiçleşmiş sanılarını değiştirmek zor. «Hükûmetin yabancıya kapı açmayı yasak ettiği Bulgar görmedim.» desem yine inanmaz bana. Gidip gelmemiştir ama bunca yıldır sınırdadır, karşıdan baktı mı bilir o; ve onlar...

Dönüşümde, eş dost bir çok soru sordu. Bunları genel olarak bu yazılarla cevaplamış oluyorum. Yazılarda ele alınacak derecede ciddî bulmadığım birkaç nokta var, onları da buraya ekleyeceğim:

Bulgaristan'da para var mıdır? Vardır tabiî. Hem kâğıt para vardır, hem maden para. İnsanlar orda da kazanırlar, harcarlar, biriktirirler. Ama duvar koğuklarına sokup danaya yedirenler, küpte saklayanlar var mı bilmem. Bildiklerim, parasını bankalarda biriktiyor.

Devlet, insanları zorla çalıştırırmış, doğru mu? Bence, insanlara aç kalma, sefil olma, dilenme özgürlüğü verilmemelidir. Gönlüyle çalışmayacak üç beş «tembel» çıkarsa onlar da «zorla» çalıştırılmalıdır. Bulgaristan'da zorla çalıştırılan insan görmedim ben. Kural şudur: Toplum içinde yeri olabilmek için herkesin çalışması şart tır. Çocuklar, analar, yaşlılar ve sakatlar bu kuralın dışında kalır. Çalışmadan geçinme olanağı yoktur. Hiç kimse, hiç kimseyi sekiz saatten fazla çalıştıramaz. O kimse kendisi istese de çalışamaz, -Tarım işçilerinin hasat mevsiminde, fazla ücret alarak 10 saat çalışabildiğini yazmıştım.

Aile var mı?.. Aile var. Ailelerin başlarını sokacak evleri var. Evlenme ve boşanmaları yasalar düzenliyor. Boşanmalar zor. Önce arkadaş mahkemelerinden geçip sonra yargıcın karşısına çıkıyorlar. Ortada haklı sebepler yoksa boşanamıyorlar. Zina yasak. Zorla ırza geçmek yasak.. Özel mallar, miras yoluyla çocuklara geçebiliyor.

Din durumu nasıl? Herkes dininde, düşüncesinde bağımsız. 1944'den sonra din adamlarına aylık bağlanmış. Dolaştığım yerlerde minareleri dikili, camileri bakılı gördüm. Kiliselerin çanları pazar günleri dan dan dan çalıyordu. Ama gelen giden az.

Alışveriş durumu nasıl? Alışverişler dükkânlardan, mağazalardan yapılıyor. Bunların çoğu devletin ve kooperatiflerin elinde. Tek tük özel dükkânlar da var. Büyük kentlere, üçer beşer katlı «Department Store» tipinde mağazalar yapmışlar. Bunlar iş saatleri dışında da açık oluyor. Her katı bir mala ayırmışlar. Satışlar peşin parayla yapılıyor. Taksit var mı? diye sordum, bazı dükkânlarda var dediler.

Ben alışverişimi son güne bırakmıştım. Kitaplarımın telif haklarını getirmişlerdi. Bir kısmını harcamıştım, bir kısmı duruyordu. Donka'yla birkaç dükkân gezdik. Az sonra o işine döndü, Radyodan Vera Samarciyeva geldi. Onunla dolaştık. Cumartesi öğle sonrası plâk satan dükkânlar kapalıydı. O arzum içimde kaldı. Bu ülkeler parasını dışarıya çıkartmıyor. Orada kazandığını orada tüketeceksin. Tüketemezsen bırakacaksın. Bıraktım ben de..

Vera: «Gelecek yıl çocukları getirir gezdirirsin. Denize girerler. Plâkları da o zaman alırsın, üzülme..» diye takıldı. Vaktim olursa Bulgaristan'a bir daha gitmek, köyünü kasabasını bir daha dolaşmak, kısa sürede dost olduğumuz insanlarla bir daha görüşmek isterim. Artık yazarlara pasaport veriliyor. Bulgarlar da vize veriyor. Biz gidebiliriz, ama onların gelmesi zormuş. Kolay kolay vize vermiyormuşuz onlara. Bunun doğru olup olmadığını bilmiyorum. Son gün Donka Melâmed'in söyediklerini bir türlü unutamıyorum:

«Sofya'dan İstanbul'a tren çok ucuz be kardeşim! Ben de şimdi İstanbul'a gitmek isterdim. Bak işte tatilim geliyor. Param var. Gider biraz dinlenir, dostları görürdüm. Önce Şişli'deki yokuşumuzu bulurdum. Ayaklarıma mantar pabuçlarımı takar, tek başıma, çocukluğumun geçtiği yerleri dolaşırdım. Sonra Eyüp Sultan'a geçerdim... Bu kısıtlamalar insanda depresyon meydana getiriyor be kardeşim! Dünya daha güzel olabilir...»

Yüzüne baktığımda Donka'nın gözlerini buğulu görmüştüm. «Neyse!...» diyordu kendine özgü [illegible] «Artık yavaş yavaş burda değilsin..»

Trenim gece yarısı ayrılıyordu. Arkadaşlarla «Plıska» otelinin lokantasına oturduk. Sabahattin, Karahüseyin'le habire şakalaşıyordu. Alanlık köyünün öğretmeni Deşka, Sofya için daha şık giyinmişti. Vera, pencereden ay görüyordu. Sabahattin'le Karahüseyin, yazılmamış defterler, kâğıtlar getirmişlerdi armağan olarak: «Yeni romanlar, hikâyeler için...» diyorlardı gülerek.

Sarılıp tokalaşıp ayrıldık.

Münih treninde yine bizim işçiler. Transistörlü radyoları, teypleri ellerinde. İzine geliyorlardı. Aralarında imamları da vardı. Yurda yaklaştıkça radyoların sesi daha berrak çıkıyordu. İçlerinden görünmez ellerle treni itiyorlar, «Çek ulan, çek ulan!...» diyorlardı. Sabah erkenden, işçilerle imam arasında, Türkiyedeki yazarlar üstüne bir tartışma açıldı. Tartışma, Aziz Nesin'den, Makal'dan, Yaşar Kemal'e, bana geldi. İmam efendi, bizleri ağza alınmaz sözlerle tanımladı. Beni tanımıyorlardı. Sessiz sessiz dinledim. Meğer ne domuzmuşuz biz!.. Erkek Sanat Enstitüsü çıkışlı üç dört işçi, akıllı karşılıklar verdiler. Ama imam efendi nuh diyor, peygamber demiyordu. Bir defa «rahmetli Peyamî Safa» öyle yazmıştı hakkımızda... Baktılar olacağı yok, ellerini sallayıp bırakıverdiler onu kendi haline. Tren Uzunköprü'ye gelince indi, istasyondaki çocuklara ellişer fenik sadaka dağıttı. İşçiler güldüler..

Kayserili arkadaşların durumunu sordum birine. Onlar gibi Almanya'ya «arka kapı»dan gidenlerin şansı nedir, iyi midir? Pek iç açıcı sözler söylemediler. «Belki iş bulamayıp hemen geri döndüler.» diyenler bile vardı. Onlar adına çok üzüntü duydum. Kırılan ümitleri çok büyüktü. Nasıl dayanacaklardı?...

Artık yurdumuzdaydık. Trakya köylüleri harman hasat derdindeydi. Güneş, orak biçen kadınlarımızın beline beline bindiriyordu. Harmanlarda tahta düvenler; düvenleri biraz ağırlaştırmak için üstlerine taş koymuşlardı. Öküzler, mandalar ağır ağır dönüyorlardı. Tek tük tınazların başında elleri yabalı erkekler rüzgâr bekliyorlardı..

Halkalı'daki, Florya'daki plâjlar kalabalıktı. Bir kısım yurttaşlarımız kumda oynuyor, denizde çimiyordu. Derileri gül kadar yumuşak çocuklar, kızlar, ufacık şişelerde moda yağları ilâçları sürünüp esmerleşiyorlardı. Trenimiz öte öte Sirkeci'ye giriyordu.

Gelecek Yazı

MACARİSTAN İZLENİMLERİ

YENİ AJANS — 6594

ŞİMDİ ÇOK UCUZ

Hayat Mecmuası yayınlarından:

★ TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİ
64 fasikül tam takım: 15 TL.
★ TURİSTİK TÜRKİYE
Takım 9 fasikül: 3 TL.
★ FOTOĞRAFLARLA ATATÜRK
Takım 24 fasikül: 6 TL.
★ İSTANBUL
Takım 10 fasikül: 4 TL.

VE HEPSİ KOMPLE: 25 TL.

Posta pulu karşılığı veya ödemeli isteyiniz. (10 liradan az ödemeli gönderilmez. PTT masrafı 2 lira ödemelilere eklenir.)

SET KİTABEVİ
Ballpaşa Yokuşu 118/A Beyazıt/İst.
(Tek fasiküller tanesi 53 kuruştur).

(YÖN — 143)

ANIL YAYINEVİ SUNAR

- GİZLİ CEMİYETLER: Serge Hutin. Çev. Mehmet Arık 5. TL.
- İNSAN İLİMLERİNİN BU GÜNKÜ KONULARI: E. Brehier. Çev. Doç. Dr. Selmin Evrim 4. TL.
- SOSYAL HAREKETLERİN PSİKOLOJİSİ: P. Maucorps. Çev. Doç. Dr. Selmin Evrim 7.50 TL.
- PSİKOLOJİ TARİHİ: M. Reuclin, Çev. Doç. Dr. Selmin Evrim 10. TL
- KAREKTER BİLGİSİ: Guy Palmede. Çev. Afif Ergunalp 5. TL.
- DEMOKRASİ BUHRANI: Roger Lacombe. Çev. Suat Erginer 7.50
- SİYASİ PARTİLER ve SOSYALİZM: Ord. Prof. Dr. Hilmi Z. Ülken 10. TL.
- PLÂNLAMA KONUSUNDA TEKLİF ve TENKİTLER: Cevdet Mutuk 3. TL.
- BAZI GERÇEKLER: Alparslan Türkeş, Rıfat Baykal, Muzaffer Özdağ 4. TL.
- ATATÜRK GENÇLİK ve HÜRRİYET: Sadi Borak 7.50
- ATATÜRK ve DİN: Sadi Borak 5. TL.
- BU DÜNYA BÖYLEDİR İŞTE: Rıfat N. Evrimer 5. TL.
- BATIDA TOLERANS: Doç. Dr. Hüseyin: Batuhan 10. TL.

Ödemeli gönderilir

ANIL YAYINEVİ
Vilâyet Karşısı No: 11 — İSTANBUL

(YÖN: 142)

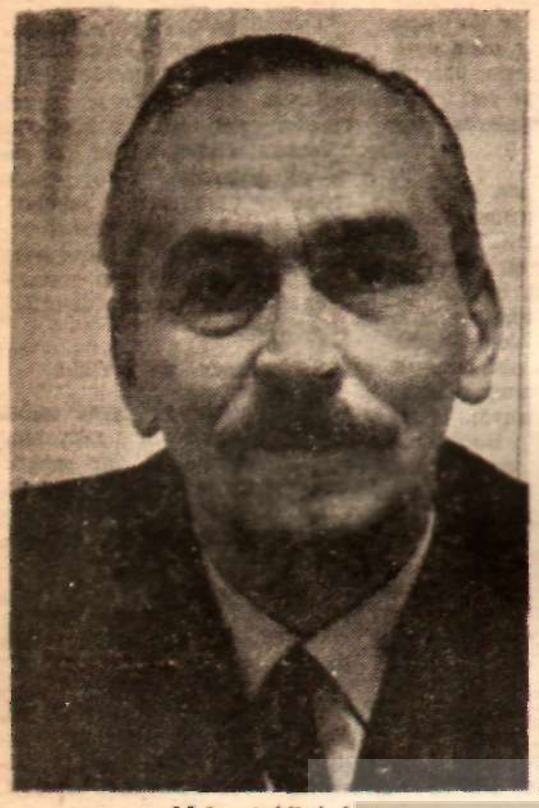

Mehmet Ali Aybar

Stalin

«Bu bıyıklar mı benziyor?»

Sosyalizmin Bıyığı

Samim Kocagöz

Gevezelik ettiğimi, şaka ettiğimi sanacaksınız: Ne demek Sosyalizmin Bıyığı? Olur mu? Olasıya değil ama Sosyalizmin bıyığı vardır, hani bizim memlekette. Kaytan bıyık vardır; posbıyık vardır; palabıyık vardır. Daha çeşit çeşit bıyık vardır. Bunların hepsi, Türk modasıdır; zaman zaman gelmiş geçmiştir. Şimdilerde herkes —bıyık bırakacaksa— kendisine göre çeşitli bıyık modalarından birini seçiyor. Bir de en önemlisi 1900 yıllarının Kayser Wilhelm bıyık modası vardır. Hani iddia ederler ki Enver Paşa'nın bıyıkları, Alman imparatorunun bıyıklarının taklidiymiş. Bu işi ben merak ettim gençliğimde, Enver Paşa'nın bıyıkları ile Alman Kayserinin bıyıklarını karşılaştırdım. Tabii resimlerde. Nerede o Kayser bıyığı, nerede Enver Paşa'nın bıyığı. Kayser'inkinin uçları bükülmüş, neredeyse yukarı doğru kıvrılıp gözlerinin hizasına geliyor. Enver Paşa, kaytanbıyıklarının ucunu bükmüş şöyleceğine... Denilece' ki, niye bu değin bıyığa merak sardırdın? Efendim, imparator, Kayser bıyığı demek, emperyalizmin, sömürgeciliğin bıyığı demektir. Hitler olsun, Musolini olsun, açıkgöz, zeki kişiler olduğundan birincisi kelebekbıyık bırakmıştı, ikincisinin galiba hiç bıyığı yoktu. Dünyaya Kayser bıyığı ile görünmediler. Sonunda yine de kimse yutmadı.

Ayşe nineye sormuşlar, hani hikâyedir, «Senin rahmetlinin sakalı var mıydı, yok muydu?» diye. Ayşe nin düşünmüş düşünmüş: «Ekmek yirken çenesini oynatırdı emme, sakalı var mıydı, yok muydu, bilemeyeceğim...» karşılığını vermiş. O hesap benim de bugüne değin, Enver Paşa'nın, Kayser'in bıyıkları aklıma —getirildi— mıydı de hiç Sosyalizmin bıyıkları olabileceği gelmemişti. Sosyalizmin de bıyığı varmışı Nereden mi anladım? Yukarıdaki birtakım sözünü ettiğim iddiye alınan modalardan niye mi söz ettim? Kurcaladılar, ille de bu böyledir dediler de ondan. Bıyıkla, fikirlerin kuramların ilişkisini bulmak çok zordur. Kayserin bıyıklarına özenen her kişi, imparator olamaz. Sömürgeci de olamaz. Örneğin, benim burnum büyüktür. Kibirimden, kimseyi beğenmediğimden değil, gençliğimde ayakto-pu oynarken kırıldı. Top çarptı yüzüme. Burun kemiklerim karmakarışık olmuş, ameliyat ettiler. Neredeyse nefes alamaz olmuştum. E.. Şimdi ben, Padişah Hamit'te yana mıyım? Bıyık konusu böylece açıldı: Geçenlerde aydın, kültürlü bir dosta rastladım. İnsanın aydını, zekisi, akıllısı vardır. Ama her insanın da bir eksik çivisi vardır. Dostum, anlamlı anlamlı yüzüme baktı: «Sizinkinin eskiden beri bıyığı var mıydı?» diye sordu. Yüzüme çok anlamlı bakmıştı ama, ne demek istediğini bel anlıyamamıştım: «Bizimki de kim?» diye sordum «Haydi haydi bilmezlikten gelme. Parti Başkanınız..» karşılığını verdi. Beni bir gülmedir aldı. Yukarıda anlattığım fıkra birden aklıma geldi. «Valla, dedim, Mehmet Ali Beyle birkaç yol çoğu zaman oturup konuştuk. Konuşurken dudakları kıpırdıyordu ama bıyığı var mıydı yok muydu bilemiyeceğim...» Arkadaş, yine anlamlı anlamlı güldü. «Ya öyle mi?» dedi. Bu defer tepem attı. «Sen ne demek istiyorsun birader?» diye sordum. «Canım Stalin'in bıyıkları» diye yine gülümsedi. Birden Mehmet Ali Beyin bıyıkları gözümün önüne geldi. Bir de resimlerinden Stalin'in bıyıkları. «Yanlışın var. Stalin bıyıksızdı..» diye ben de güldüm. «Eh.. sizin Başkan pek palabıyık sayılmaz ama, zeki adam, kör kör değneğim gözüne de olmaz...» Dostumun bu sözlerine veremiyeceğimden değil, «gayri kabili hitap» olduğu için karşılık vermedim. Ben de başladım alaya: «Bak, dedim, biz Sayın Aybar'dan çok daha akıllı sosyalistleriz. Çoğumuzun bıyığı yok. Benim yok, Sadun Beyin yok. Attilâ Beyin yok. Doğan Beyin yok. İçimizde en akıllı Sosyalist Çetin Altan'dır, sizin gibilerin aklını büsbütün karıştırmak için Kaytanbıyık koyvermiş...». Arkadaş öfkelendi bu sefer, «Yani bıyıksız sosyalistler de mi var diyeceksin?» Benim karşılığım şu oldu: «Belki Sosyalizmin bıyığı vardır ama, bütün sosyalistlerin bağlandığı bir bıyık modası yoktur.»

Dostumun bu kuşkusunu niçin anlattım? Sayın Ekrem Alican'ın Meclis'teki Hükümet Programını eleştirirken Türkiye İşçi Partisi için söylediklerine gelmek için. Diyelim ki, herhangi bir aydın vatandaş, yukarıda anlattığım gibi konuşabilir ama —aydın, konuşmaması gerek ya— bir koca partinin Başkanı, Meclis kürsüsüne çıkıp, «Aramıza yeni katılan yeni bir partinin sözcülerini dikkatle dinliyorum. Dediklerinden birşey anlıyamadım. Ne demek istiyorlar yani? Ne yapmak istiyorlar yani? Arkadaşlar, bunlar komünist olmasın!» gibisine söz edemez. Ederse, Sayın Aybar'ın bıyıklarını merak edenden farkı yoktur. Y.T.P. Başkanı, Meclise girmiş bir yeni partinin, sosyalist partinin, Türkiye İşçi Partisi'nin programını okumak zorundadır. Bu program tam 166 sayfalık bir kitap halinde basılmıştır. Beğenir, beğenmez. Ama bu parti ne yapmak istiyor gibisine de Meclis kürsüsünden soru soramaz. Sorarsa bir parti başkanı olarak en hafif deyişle «ayıp» eder. Bir parti başkanının, karşısındaki partilerin görüşünü, yapacağını, edeceğini bilmesi gerekir. Yoksa akıntıya kürek çeker. Daha daha eğer bilip de bilmezlikten geliyorsa, kendisinin itiraf ettiği gibi yalan söyliyen bir politikacıdır. Sosyalistlerin kitabında politikacı da olsa, yalan söylemek yoktur. Çetin Altan haklıdır. Bilmezden gelmek, çamur atmak, ilkağızda gözdağı vermeye kalkışmak, rahat, sorumsuz burjuva politikacılarının eskimiş düzenidir. Politikada yalan söylemek de... Sayın Alican'ı radyonun başında dinlerken utançtan yerin dibine geçtim. Hele A.P.'nin dümensuyunda gittiği güven oyu sırasında büsbütün anlaşılınca, ben de büsbütün utandım. Sana ne oluyor, demeyiniz. A.P.'nin cahilce «fi»leri, Sayın Alican'ın kurnazca —kendisine göre— sözlerinden çok daha seviyeliydi bence...

Ben, politikacı değilim. Meclisde Alican'dan bu işin hesabı sorulur mu, sorulmaz mı bilmem. Ama ben bir roman, hikâye yazarıyım. Sayın Alican'ın kişiliğinde en az 1908'den bu yana biçimlenip gelen bir politikacı tipi buldum. Sonu gelen politikacı tipi. Bunun hesabını bir romanımda soracağım. Elbette ki Alican, tip olarak seçtiğim bir politikacıdır. Kendileri alınmazlar. Adı da söz konusu değildir. Sanatçının intikamı, hiç bir kimsenin alacağı intikama benzemez. Sanatçı, toplumu, toplumun geçmişine, tipleriyle öyle bir damga vurabilir ki, yedi kuşak gelecek çocuklarımız, Alican'ları öğrenirler. Bundan yine Sayın Ekrem Alican alınmamalıdır. Türkiye'nin ulaştığı bir aşamadaki politikacıların içinden seçilmiş bir semboldür. Tıpkı Sosyalizmin bıyığı gibi...

BAŞBAKAN DEMİREL'E
«Utak uyarmalardan»

Nimet Arzık

İDARİ İSLÂHAT... mış!...

Şimdi Başbakanım, yüksek idareciler beni sana «berbatlıya çaklar». Varsın berbatlasınlar!..

Yüreğimden yüreğimden, kardeşâne kardeşâne, hazin hazin sana sesleniyorum Demirelcim.. «Yapamıyacaksın, yapamıyacaksın kudretli kardeşim, idari reformu yapamıyacaksın. Diğer reformlara geçmek için idari reformdan geçmek gerek.. Amma yapamıyacaksın, yapamıyacaksın kudretli kardeşim benim... Çünkü düzen kökünden bozuk... Keşke yapabilsen!...»

Çünkü:

Kime neyi tespit ettireceksin?

Kime hangi tedbiri aldıracaksın?

Kim uygulayacak?

Uygulananı kim kontrol edecek?

Yüksek fonksiyonerler değil mi bütün bunları yapacak olan?..

Milletvekiline ilişilir, bükûmet yerden yere vurulur, neden se yüksek memura gül yaprağıyla dahi sürtünülmez. O feda kârlıklar içindedir. O yoksunluklar içindedir. O memleket için çalışır sade...

Oooo (çoğunluğu tabii hensi değil...) Şımarıklıklar içindedir. Cilas'ın «Yeni sınıf»ını biz de o teşkil eder, politikacı değil...

O bütün reformların hızını kesendir. O bu köhne çarkı bütün bütün köhneletmiş olandır. O bütün lâmbaları söndürmüş olandır. O, acılı sızılı yamalı ekli pükllü ufak memur kafilesivle en gevşek bağlarla dahi bağlı değildir.

Bak Demirelcim:

En üstün aylık bizde 1700 lira net değil mi?.. Bütün bu «1700 lira net»lerin verdiği apartman kirası 800 ilâ bin arasında.

Bütün bu «1700 lira net»ler çocuklarını en pahalı mekteplerde okutur.

Bütün bu 1700 lira netler, karılarını hayvan postuyla silsler. Yapmasın demiyorum amma bu kaynak nasıl yeter diyorum, pederden kalma han külhan yoksa ki yoktur ekseriyetle!...

(Eğer bir basın ataşesi meselâ.. Bir yerden bir yere sadece eşyasını nakil için 2000 dolar sarfedebilirse, yani 20.000 kusur lira... Bir kere, nakil o kadar tutarsa eşyanın özü ne kadar tutar? Bitsin artık bu hükûmetlerle karşılıklı «susuşma pazarlıkları». Bitir Demirel..)

Bütün reformları bu elemanlarla yapacaksın değil mi?. Yapamıyacaksın Demirelcim!

Senede yarım düzine Avrupa yolculuğu yüksek memurlar içindir.. Küçük memur sadece bir yolculuk yapar: Ahret yolculuğu.

Ek görevler yüksek memur içindir: Kök sökmek küçük memur için..

Yabancıyı ağırlıyoruz derken, şaşırıp (e beşer şaşar), kendi kendini ağırlamak büyük memur içindir. Karşıdan bakmak küçük memur için..

Büyük memur neden bunca büyümüştür acaba?.. Çünkü düzen bozuktur. Bu bozuk düzede, senin administratif reformcuların üç prensibe dayanırlar:

1) Postunu kurtarmak.
2) Adam harcamak.
3) Üste yaranmak.

Bir de «Aaa bizi yakıyorlar, yıkıyorlar» diye feryadı basıbastırmak.. Basına çatmak, politikacıya çatmak, ahlâka çatmak..

Bunlarla mı yapacaksın reformu Demirel, bunlarla mı?.. Bunlar mı idari mekanizmayı rasyonel fonksiyonmana geçirecekler. Bunlar mı onu bunu denetliyecekler?.. Ne bekliyebiliriz ki seneler senesi bu bozuk düzenin bekçilerinden?..

Bunlar sana yanlış adımlar attıracaklar tatlı tatlı.. Kendilerine birşey olmaz, birşey olmamış ki seneler senesi!.. Otoriter rejim gelmiş geçmiş ne olmuş.. İhtilâl gelmiş gitmiş ne olmuş.. Şimcik «restauration» gelmiş, ne olacak?.. Bakanlığını dantel dantel ağlara sarmalamağa başladılar bile..

KENDİ BAŞBAKANLIĞIN

Niye uzağa gidiyoruz?.. Kendi Başbakanlığını ele alalım Demirel. Daha ruajlarını tanımıyorsun..

Yapamıyacaksın Demirel, yapamıyacaksın kudretli kardeşim idari reformu.. Öyle uç damarlara inmeğe lüzum yok. senin «diyürn ikametgâhın» Başbakanlıktan başlıyalım. Yapamıyacağını ilkönce orada görecek sin!

Senin «Diyürn ikametgâhın», Başbakanlıktaki düzen, Abdülhamidin Malmüdürlüğünün düzeninden öteye gitmemiştir. Halbuki idarenin başında, bir başbakanın «rüya edebileceği» en büyük bilimci var: Muslih Fer.

Neden bilgisini kullanmaz mı?.. Çünkü bu düzen elinde ihya etme imkânlarını tutana ihya ettirmez, tahrip ettirir ancak!..

Çünkü bu bozuk düzende üstün fonksiyoner, üstün idareci ancak üç şey düşünür:

1) Postunu kurtarmak. 2) Harcamak, (artık insan mı prensip mi neyi harcamak gerekiyorsa), 3) Üste yaranmak..

Bugün üst sensin, ama idari reformu yapamıyacaksın, çünkü uygulayacak olanların kafa gücüyle ahlâk gücü arasında, uçurum var uçurum ve o uçurumda onlar da bocalamakta.. Zaten düzen o uçurumdan ötürü bozuk.

Gene diyürn ikametgâhın Başbakanlığına dönelim:

Başında bilimci olarak, bir başbakanın «rüya edebileceği» en büyük bilimci var: Muslih Fer, dedik. Neden bildiklerini uygulamıyor? İnsan bildiklerini ne zaman uygular? Hangi şartlarda uygular? Demek ki uygulama şartlarını ve iklimini bulamıyor. Demek ki senin reformlarını da uygulayamıyacak.

Söz sahibi olduğu konuları ele alalım:

1) Personel Dairesinin teşekkülünü ve çalışma tarzını.

2) Başbakanlığın kanadı altında yapılan koordinasyon toplantılarını.

YENİ ÇIKTI

HURUFİ KAFALILAR

Yazan: Remzi Çaybaşı

Fiatı: 3 lira

İsteme Adresi:

DICLE - FIRAT Kitabevi, Beyazsaray, Beyazıt İst.

(YÖN: 142)

3) Başbakanlık yetkililerinin kullanılmasını.

1 — *Personel Dairesi,* işin uygulama safhasını, daha önce hazırlanmamış personele tevdi etmiştir, tıpkı TRT gibi.. (Öyle değil mi Muslih Beyciğim?). Da irenin halbuki her ferdinin, hiç olmazsa Amme Enstitüsünün şöyle bir yamacından geçmiş ol ması gerekiyordu (Öyle değil mi Muslih Fer beyciğim?).

— Efendim, personel meseleleri ve reorganizasyon meseleleri hakkında bilgileri imtihanla tesbit edilmiştir - denirseee, ben de derim kiii, bu minarelerin kılıfı... Yalnız, minareler artık kılıfları delmeğe başladılar, bütün kılıfları!... Minarelere de yazık, kılıflara da..

İşe göre adam yetiştirildi mi, onu söyleyin.

Hayır!..

İşe göre heyet eğitildi mi, onu söyleyin.

Hayır!..

Onun için, Sayın Başbakanım, reformlarını yapamıyacaksın! İster personel meselesinde, ister diğer meselelerde.. Hızını kesecekler, hızını.. Seni «sarsacaklar», seni inandıracaklar, seni cafcafalı yolculuklara, tükenmez raporlara, kalabalık komisyonlara boğacaklar..

İdarî ıslâhatın üzerine, bu şartlarda, bu düzende, bir bardak su içelim hepimiz.. İçtim bile!

2 — Gene Başbakanlığı ele alalım:

Başbakanlığın kanadı altında koordinasyon toplantıları yapılır. Bunların mucidi, tipik yüksek idareci (tipik yüksek idarecinin üstün bilgilisi) Muslih Fer'dir.

Basit lisanla anlatayım: O toplantılarda, o kurulan komisyonlarda beklenir kiii.. Bir konu ele alındı, değil mi, kimsenin bilmediği... (böyle konular çoook) beklenir kii.. Birkaç kişi çağırılsın bilgiler eklensin ve o konu aydınlansın.

O komisyon, ancak maddî vak'ayı tesbit etsin. Halbuki senin «yüksek memurin»in bak ne yapıyor:

a) Maddî vak'ayı, ayni ekli püklü komisyona tesbit ettiriyor.

b) Çarelerin, tedbirlerin tesbitine de ayni ekli püklü komisyonu sokuyor.

İki başlı bir saçmalık meydana geliyor bu suretle:

1) Kimse konuyu bilmezken [illegible], nasıl parmak hesabıyla nihaî çarelerini bilsin?

2) Sorumlu bir memur nasıl bulunsun? [illegible]

[illegible]

«Ne yapalım» diyoruz. Birimiz, «Yolların yapılması gerekiyor öncelikle» diyor. Diğerimiz, «memleketin elektriklenmesi» diyor. Öbürümüz, «Kredi, diyor, kredi...»

Üç ehliyetsiz, beş ehliyetsiz hisli tedbirler öne sürüyorlar. Nihaî devayı, tabiî ki, hiç biri bulamayacak. Tabiî ki, tedbirlerin tesbitinde tâvizler, pazarlıklar olacak: «Ben senin eksikliğini hoş karşılıyorum, sen de benim eksikliğimi hoş karşıla!»

Ve hiç bir reform yapılamayacak böylece!...

Haydi tedbirler tesbit edildi diyelim. Uygulanmasında kim kimi kontrol edecek?

«Ne sen beni».

«Ne ben seni.»

Ve bir «kopuşma»dır başlıyacak. (Hep öyle olmuştur).

Heyetler kurulacak, heyetler dağılacak.. Heyetler geçicidir. Ve «yüksek memurin», devlet işlerini yürütmemek için, artık uyuşukluktan mı, korkaklıktan mı, çaresizlikten mi, inançsızlıktan mı... başarıyla uyguladığı mekanizma budur şimdiyedek.

Sen de göreceksin Demirel. Biz gördük. Düzen bozuk, düzen..

«Bakanlıklararası Kurul karar verdi»... Zart! — İsim büyük —.

Amma sorumlu kim? Dalga köpüğü mü? Dalga köpüğü gibi dağılan heyetler mi? (Sayın Muslih Fer, devamlı ve fiilî ve idarî başbakan, yanlış mı dediğim? Başbakan, iyi niyetine rağmen, «idarî reform» yapamıyacak değil mi? Ve öbür reformlar ona bağlı olduğu için öbürlerini de yapamıyacak değil mi? De ona, «Yapamıyacaksın» desene! Amma demezsin! Nasıl ki bazı parlâmentoların devrim hızlarını kesmekten başka fonksiyonları yoksa, Başbakanlıkça toplanan komisyonların, meseleleri bölmek ve ortadan kaldırmaktan başka yararlıkları yok! De bunu Başbakana, 1 numaralı idareci Muslih Fer, de bunu Başbakana. Amma demezsin ki...)

3) *Başbakanlık yetkililerinin* kullanılması: Başbakanlığın Teşkilât Kanununda fonksiyonları belirtilmemiştir. Başbakanlık «Primus» mudur? Yoksa «*Primus inter pares*» *midir?* Yani, hepsine hâkim birinci başkanlık mıdır, yoksa eşitler arasında birinci midir? İşte bu, tesbit edilmiş değildir. Bugüne kadar *tatbikat,* «*eşitler arasında* birinci» olduğunu göstermiştir. Öteki bakanlıklar üzerinde yetki kullanmaz, ancak, hükûmet programının uygulanmasında, genel plân uygulanmasında, bir çok işlemleri koordinatör olarak değil, *izleyici* olarak takip eder!

Tedbirlerin hem tesbit edil*mesi, hem uygulanması,* hem kontrol edilmesi gerekmektedir. Kim yapar bunları Başbakanlıkta? Hiç kimse! Ancak heyetler kurulur. Bilgi alınır. Temenniler «temennâlaşılır». Bir daha toplanmak üzere ayrılınır. *Onun için Sayın Başbakanım,* bütün hükûmet programları idarî «ulema»nın desteği ile askıda kalmıştır, şimdiyedek. Şimdiden sonra da askıda kalacaktır, *bahse girelim mi?*

Bunun sorumlusu kim? İdarî ulema! Değil mi Muslih Fer dostum?

Gene bir örnek vereyim: Meselâ programda, nedense yoktu ya, Türkiye'nin tanıtılması var da diyelim. Bu tanıtma programı nasıl yürütülür, izleyecek kim?

Ne yapılır, ne mi yapılır? [illegible] tedbirlerin uygulanma düzenini kim kontrol eder? Uygulamadaki sorumluluk nasıl tesbit edilir?

Kestirmeden söyliyeyim: Zaten sorumluluk yoktur! İşte seneler senesi her ıslâhatın uygulanmasında dönen komedi budur!

Ve sen Demirel, hiç bir idarî *reform yapamıyacaksın!* İstesen de (ki istiyorsun), bu bozuk düzende yaptırmıyacaklar Demirel, seni dantel dantel ağlarının içinde uyuşturarak, *seni sinsi sinsi sabote ederek!* Dİyüm ikametgâhından başlıyarak taaa sınırlara kadar, her teşkilâtta.

Temizleyebiliyor musun inanmamışları, *şımarmışları,* tembelleşmişleri, idarei maslâhatçıları.. Getirebiliyor musun, kendi güvendiğin kendini «çarka kaptırmamışlar»ı, paslı çarka... O *zaman.. o zaman.. o zaman* belki ümidin lâmbasının ölgün alevi azcık oynar!

Amma yapamıyacaksın Demirel, bunlar senden çok kuvvetlilerini *yediler.* Düzen yatkın yemelerine, bozuk düzen Demirel!

Aydın Spor Adamlarına Çağrı

«Her insan, herkes karşısında her şeyden sorumludur»
Dostyevski

Sayın Aydın Spor Adamı,

Sesimizi duyurmak istiyoruz. Bu tabandaki sestir. Duyuramıyoruz.

Derdimizi anlatmak istiyoruz. Bu tabandaki derttir. Anlatamıyoruz.

Boşluğa başımızı vuruyor, havayı dövüyoruz... Son çare ay*dınlar son çare spor adamları* son çırpınışla sizi vazifeye çağırıyoruz.

Sizler ünlü kişilersiniz, sizlerin sözü gazetelere geçer, sizler ka*mu oyunu en kestirme yoldan et*kilersiniz. O hâlde sizler herkes karşısında her şeyden herkesten daha çok sorumlusunuz.

70 spor otoritesine futbolcu*nun çalışma düzenindeki yeri ne*dir? diye soruyoruz. Dört beşinden ses çıkıyor.

Eski federasyonculara baş vuruyoruz. «Sizinle beraberiz, fa*kat fiilen çalışamayız.» diyorlar.*

Antrenörler Cemiyetine gidiyoruz. Kulüplerin malî durumu futbolcuları perişan ediyor, maddeten ve mânen çökmüş bir fut*bolcudan ne kadar iyi antrenör* olursanız olun gerçek meyvayı alamazsınız, bunun için icap ederse parlâmentoya kadar gidelim diyoruz. «Biz teknik kuruluşuz siyasete *karışmayız*», diyorlar.

Ümitsizlik bize inançlarımızı yedirecek, diyenlere bir ünlü hoca gazetede başlık atarak «haksızsınız» diyor.

En iyi antrenör, en bilgili spor adamı, en iyi kalem olarak bildiğimiz bir başka ünlü, sporculara soruyor: «Sizleri el üstünde tutan bu kişilere yeteri kadar karşılığını verebiliyor musunuz?»

Malûmat toplamak için yanına girdiğimiz bir büyük yetkili de bir karış surat, kitap açacağı ile tırnaklarını karıştırıyor.

Her zaman futbolcu yalnız bırakılıyor, her zaman futbolcuya hücum ediliyor... Bu kere sıra bizde, bu kere biz size soruyoruz:

1 Bir sporcu 100 gramı saf protein olmak üzere, günde 3800 kalori almalıdır. Bunun piyasadaki değeri 15 - 20 lira arasındadır. Bu ayda ortalama 500 lira demektir. Futbolcuların pek çoğunun maaşı 750 lirayı geçmez. B lig'de ise 500 lirayı bile bulmaz. Futbolcu maaşının büyük kısmının gıdaya gittiğini, pek çoğunun da yeteri kadar beslenmediğini biliyor musunuz?

Bilmiyorsanız bu spor adamlığına, biliyor da susuyorsanız bu aydın kişiliğe yakışır mı?

2 Hayatını idame ettirmek için her insan bir meslek seçer. Bu uzun ve yorucu bir çıraklık devresi veya pahalı, güç bir okul çağı sonunda elde edilir. Otuz yaşından sonra meslek ömür boyu aylık gelir demektir. İşte Futbolcu istikbalini garanti altına alacağı seneleri topa verdiği için, herkesin meslek sahibi olduğu yaşta sıfırlaşacağı için, gelecek seneleri emniyet altına alsın diye transfer parası alır.

Bu paralar yaratıcı güce sevkedilmediği, maaşlar ihtiyacı karşılamadığı, genç adama istikbal endişeleri aşılanmadığı, futbolcu kültürü arttırılmadığı için sağda solda çarçur olur gider. Ankarada 49 futbolcu arasında yapılan ankette 23 kişinin parasız olduğu meydana çıkmıştır. Geriye kalanlarının çoğunun elinde de 10 bin liradan az parçalar kalmıştır. Ve son 4 seneden ödenen transfer bedelleri 2 milyonun üstündedir.

Bütün bunları biliyor musunuz? Bilmemek spor adamlığına, bilip *de susmak aydın kişiye ya*kışır mı?

3 Bütün kulüpler malî çıkmazlar içindedir. Kulüplerin son senelerde gelirleriyle gi*derleri denktir.* Fakat geçmiş enflâsyon devri ile, çok takımın küme düşme meselesi onları borç altına sokmuştur. Şayet borçlar uzun vadeli kredilerle kapatılır*sa, amatör idarecinin tekrar borç*landırma yolları tıkanırsa kulüpler belirli bütçelerle tesirli bir nizama sokulursa, malî perişanlığın düzeleceğini biliyor musunuz.

Bilmiyorsanız bu spor adamlığına, biliyor da susuyorsanız bu aydın kişiliğinize yakışır mı?

4 Tescilli 160.000 sporcunun *130 bini futbolcudur.* 36 bin faal sporcunun 30 biniyle ve 1400 futbol kulübüyle sporun ana dalı futboldur. Spora yatırım imkânlarını temin eden *Spor Toto'nun alın teri sahipli*ğini futbolcular yapar. Buna rağmen 120 milyon yatırım felsefesi futbolun temel meselesine pek az yer vermiştir. 27 spor salo*nuna, 5 kayıkhaneye, 3 su spor*larına, 3 tele - ski, 2 atış poligonu, tenis lokaline, paltolu seyirci için yaptırılan stad inşaatı veya onarımına ayrılan bu paralardan *stadların zemini pek az, antren*man sahaları hiç nasibini almamıştır. Haftada dört beş gün adaleler beton gibi sahaları döğer, ciğerler toz toprak yutar.

Türk futbolunun kalkınması için yatırımlarda çim zeminlere öncelik tanınması lâzım geldiğini, meselâ Ankara'da 2000 futbolcunun 2 tanecik sahada toz *toprak, çamur içinde çile dol*durduğunu biliyor musunuz? Biliyorsanız bu spor adamlığınıza, biliyor da susuyorsanız bu aydın kişiliğinize yakışır mı?

5 *Bugün bir işveren çalıştırdı*ğı çocuğunu bile Sosyal Sigortaya sigortalattırmalıdır. En ağır emekçilerden olan futbolcu Sosyal Sigortalar kapsamına girmez. *Futbolcunun hizmet süresi* çok çok 10 senedir. Emekliliğini bu seneler içinde mütalâa edecek bir sigorta anlayışına ihtiyaç olduğunu biliyor musunuz?

Biliyor susuyorsanız bu aydın kişiliğe, bilmiyorsanız bu spor adamlığına yakışır mı?

6 Anadoludaki antrenörler «çantadan», «alaylıdır». *Millî ligdekiler Alman tesirli,* İstanbul İngiliz, İtalyan, Yugoslav, Macar anlayışıdır. Halbuki Türk futbolcusunun genel meziyet ve eksiklikleri tespit edilmemiştir. Onun bünyesine uyan sistem bulunmamıştır. Anadoluda futbol senenin 4 - 5 ayında oynanır. Futbolcular da idmanlarını ancak maçlar boyunca devam ettirirler. Meselelerine inilmemiş bu kaynaktan profesyo*nel kulüplere gelen yarı - ama*tör futbolcular büyük bir bocalama devresi geçirirler. Ancak çok üstün meziyeti olanlar bu devreyi atlatır, pek çok küskün *memleketlerine döner*ler.

Bütün bunları biliyor musunuz? Biliyor susuyorsunuz...

7 Doktorasını spor sağlığı üzerine yapmış bir uzman *bize şunları söyledi: «Spor yap*mış doktorlarla, spor yapmamış doktorlarda nabız yoklamaları yaptım. Spor yapmış doktorların dinlenmeye geçişleri daha kısa *oluyor, bu da sporun fay*dasını gösterir. Fakat Harp Okulunda yaptığım incelemede pek çok sporcuda nabız düşmesinin normal adamdan daha geç *olduğunu gördüm Bu da yanlış* yapılan sporun zararına işarettir.»

Bizim de çeşitli dünyelerimize rağmen aynı idman stiline tâbi *tutulduğumuzu, tıbbi inceleme*lerin hiç yapılmadığını biliyor musunuz? Bilmiyorsanız bu spor adamlığına, biliyor da susuyorsanız bu aydın kişiliğe yakışır mı?

8 Deplâsmana çıkan takımlarda bir otel meselesidir başlar. Kafile olduğu için otelci iki yataklık odaya üç yatak atar. *Her türlü cinsel iştiyakın uyan*dığı bir ortamda futbolcuya perhizkâr olması telkin edilir, ihtar edilir, hattâ cezalandırılır.

Bunları bilmemek futbol adamlığına, bilip de susmak aydın kişiliğe yakışır mı?

9 Cinsiyet insanın en kuvvetli iç güdüsüdür. En kuvvetli arzuyu tatmin etme günleri sporcu için sayılıdır. *Genç ergenlik* çağında spor yapma, gelişme, cinsel arzuları tatmin etme açmazının içinde bir cinsel perhizin spor enerjisiyle uyuşumu ve oranı *nedir? Evlilik sporcu için* faydalı mıdır, futbolcu hanımına düşen vazifeler nelerdir? v.s.,

Bütün bunların cevabını hazırlamayan spor adamı mıdır, ha*zırladığı cevabı söylemeyen,* yazmayan, mücadele etmeyen kişi aydın mıdır?

Bizler ufak kişileriz beyler.

Bizim adımız «otorite»ye çıkmadı

Biz ne yaparsak yapalım sesimizi basında duyuramayız.

Biz ancak çaresizlikler içinde koşar, sadece alınan maaş ve *transferlerle iyi futbol oynana*cağını zannedenlerin tenkitlerini, hattâ küfürlerini sineye çeker ve ancak bıçak kemiğe dayandığı zaman büyüklerimize Dostoyevski'yi hatırlatırız: «*Her insan herkes karşısında her şeyden sorumludur.*»

Zekâi Selli - Tamer Güney
Ankara Profesyonel Futbolcular Sendikası

İLHAN SELÇUK

GÜZEL AMERİKALI

ÇIKTI

5 Lira

Fahir Onger Yayınları — P.K. 918/İstanbul
Genel Dağıtım: Uğrak Kitabevi — Beyaz Saray/Beyazıt

(YÖN - 135)

tiyatro

«Teneke» üstüne

YAŞAR KEMAL İLE AYAKÜSTÜ KONUŞMA

Ülkü Tamer

— «Teneke» yi niye oyun haline getirdiniz?

— Seneler önce bir arkadaşım «Teneke» yi oyun haline getirmişti. Fakat hiçbir zaman oynanmadı bu arkadaşımın yaptığı oyun. Sonra ne oldu, bilmiyorum.

— Kim getirmişti oyun haline?

— Söylemiyeyim ismini. Ünlü bir yazar.

— Sonra?

— «Teneke» uzun bir hikâye. Benim «Savrun Gözü» adındaki, çelik tarlalarına ait yıllardanberi hazırladığım romanın küçük bir parçası. Bilmem bu romanı yazabilecek miyim? «Teneke», ben hikâyeci, ya da romancı olduğum için önce uzun bir hikâye şeklinde ortaya çıktı. Yoksa «Teneke»nin konusu, onun ilk yazılışında piyes olmasını gerektirirdi.

— Niçin?

— Söyledim ya. Tekniği dedim, kuruluşu dedim, anlattım. Gülriz Sururi de böyle görmüş ki, bana bunun piyes olmasını teklif etti.

— «Teneke» yi oyun haline getirirken ne gibi değiştirmeler yaptınız?

— Hemen hemen çok büyük değişiklikler olmadı. Yalnız piyesin gerektirdiği kısaltmalar ve eklemeler oldu. Bana kalırsa hiç değişiklik olmadı derim.

— Yalnız tiyatro tekniği bakımından değil, kişiler, olaylar bakımından bir değişiklik olmadı mı?

— Biçim değişti; özü bakımından hiç değişiklik olmadı.

— Romanda Kaymakam ilk plândaydı. Burada ağalar ilk plâna geçmişler.

— Tiyatronun hayata daha yakın olduğundan herhalde. Çünkü hayatta da ağalar kaymakama göre ilk plândadır.

— Telâl, romanda var mıydı?

— Yoktu; fakat bizim kasabada vardı.

— Peki, oyuna niye soktunuz telâlı?

— Şöyle oldu: Evvelâ soktum. Bu piyesi 2-3 defa yazdım. Sonra çıkardım. Fakat son yazışımda yine ihtiyaç oldu. Kamberşiz düğün olmaz dedim. Her kasabanın bir kamberi vardır. «Teneke» piyesinin kamberi de telâldır. «Teneke» hikâyesinde yoksa, pirinç tarlaları için yazacağım büyük romanda mutlaka olacak.

— Bu oyunda, oyun kişisi olarak siz de var mısınız?

— Ben her romanımda bir kişi olarak varım, ama ilk defa bu piyeste yokum.

— Daha önce tiyatro alanında çalışmalar yapmış mıydınız?

— Evet, ama çalışma denemez pek. Gençliğimde. 16-17 yaşlarımda.

— Nasıl çalışmalardı?

— Bir sürü oyun yazmaya çalışıyordum. Nasıl her genç şiir yazarsa ben de piyes yazdım.

— İlerde başka oyunlar düşünüyor musunuz?

— Ben «Teneke» yi yazdıktan sonra tiyatro o kadar çok hoşuma gitti ki.. Düşünüyorum, fakat cesaret edemem.

— Niçin

— Tiyatro yazmak için yazarın gerçek bir tiyatro adamı olması gerektiğini sanıyorum. Bundan sonra oyun yazarsam kendimi bir tiyatro adamı gibi hazırlayacağım.

— Tiyatro adamı derken ne kastediyorsunuz?

— Tiyatroyu iş edinmiş adamı kastediyorum. Ben şimdiye kadar oyunları amatör bir seyirci gibi seyrettim. Tiyatro adamı, tiyatro kulisinden yetişen adamdır. Tiyatro yazarı ancak tiyatro adamından olur. Ben romanı kendime iş edindim; bir romanı okurken hiçbir zaman bir okuyucu gibi okuyamam; bir romancı gibi okurum. Her sayfasının eleştirmesini yapa yapa okurum. Yeni ne getirmiş romana? öyle okurum yani. Ama bir piyesi öyle seyretmem. Tiyatro adamı olmak demek, bir piyesin içine girip onun eleştirmesini her an yapabilmek demektir.

— Ama «Teneke» yi yazdınız?..

— Engin Cezzar bana yardım etti. Oyunu ben yazdım, ama bir tiyatro adamından faydalandım.

— Deminki sorumu şöyle değiştireyim: İlerde bir tiyatro adamı olmaya niyetiniz var mı?

— Onu bilmiyorum. O vakit ve fırsat meselesi. Ortada bir şey varsa, ben tiyatroyu çok sevdim. «Teneke» yi yazarken. O kadar çok sevdim ve o kadar çok yazdım ki «Teneke» den dört piyes çıkar. Sonra öğrendim beş saat sürüyor kestim.

— Romanı yazalı kaç yıl oldu?

— Roman değil, hikâye bir kere.

— Peki, hikâyeyi?

— «İnce Memed» den sonra yazdım. 1954'de yazdım.

— 1954'e göre bugün, «Teneke» deki kişilerin içinde bulundukları şartlarda bir değişiklik var mı?

— «Teneke» yi ben hayattan aldım. Yazmadan önce bizim kasabada «Teneke» deki olaya en aşağı dört kere şahit olmuştum. «Teneke» yi yazdıktan yıllar sonra tıpkı «Teneke» olayı gene benim kasabada geçti ve bu olayın röportajını da yapmak bana nasip oldu. Herkesin bildiği gibi bu olay Mehmet Can olayıydı. Hâlâ bu kaymakam olayları devam ediyor. İki ay önce Ankara yakınlarında Yaşar Cankoçak olayı. «Teneke» meselesi bu düzen sürüp gittikçe sürüp gidecektir. Mesele bir çatışma meselesidir. Toplum faydasıyla kişi faydalarının çatışması meselesidir.

Yaşar Kemal, «Teneke»nin oyuncuları arasında

MEMET FUAT'IN İKİ FERHAT KARŞILAŞTIRMASINA KARŞILIK

Salim Şengil

Kardeşim Fethi Naci,

Sana böyle bir mektup yazmak niyetinde değildim. Ama, her ne hikmetse Memet Fuat bu yolu seçmiş. Ben de öyle yapmak zorunda kaldım. Kendi yayımladığı müsvette Ferhad ile Şirin'i övmek. Dost Yayınevinin yayımladığı, Sanatçının sağlığında kitap haline getirdiği Ferhat ile Şirin'i köstülemek için yazılan bir yazıyı o her yerde yayımlayabilirdi, yayımlamamış da Yön'ü seçmiş, iyi etmiş de...

Ben böyle bir tartışmaya katılmak istemezdim. İstemediğim için de, onun bastığı taslağa karşılık elimde yayımlanmış belge olduğu halde köstüleme yoluna gitmedim. Bastığımız eserleri değerlendirecek, incelemeciler, eleştirmeciler var, onlar kanılarını söylerler diye düşünmüştüm. Yalnız, Dost yayınevinde çıkan Ferhat ile Şirin'in arka kapağına koyduğum kitabı tanıtma yazısında, bile bile bir Türkçe hata, ı yaparak, «Elinizdeki Ferhat ile Şirin oyunu sanatçının «Bir Aşk Masalı» adiyle 1954 yılında kitap halinde bastırdığı eserin eksiksiz bütünüdür.» dedim. Elbe kadar imâ da olabilirdi. Memet Fuat, kendi baskısı kitabın 3. sayfasında: «İzin alınmadan oynanamaz, eleştiri yazılarına alınacak kısa parçalar dışında, hiçbir yerde yayımlanamaz.» diyordu. Böylece, hukuk yönünden hıçbir dayanağı olmayan bu sözlerin yetersizliğini anlatmak da istemiştim. Sonra, herkes gibi, Memet Fuat da bilir ki, bir eserin basılmış olanı asıldır. Amadaha önceki çalışmalar taslaklar da basılmaz mı? Basılır. Sanatçının nasıl çalıştığını nerelerde nasıl düzeltmeler yaptığını göstermek için güzel bir inceleme konusu olur. Böyle dese Memet Fuat ya da hiç sesini çıkarmasa güzel olacaktı bence. Nâzım Hikmet gibi bir sanatçıya daha saygılı davranmış olurdu. Oysa o, «Sanki Nâzım Hikmet oyunun sayfalarını kaybetmiş de, hatırladığı kadariyle yeniden yazmış.» gibi bir takım dayanaksız hükümler ortaya atıyor. O metin kötü benimki iyi demeye getirerek çocukluk anılarımızı andırması düşüncesiyle, bilgisiyle, yaptığı işiyle sevgi duyduğumuz Memet Fuat'a ihanet etmiş olmuyor mu? Nâzım Hikmet Türk'yeden 1951 yılında gitti. Elimizdeki kitap 1954 yılında, sağlığında basılmış. Aradan geçen üç yıl gibi uzun bir zaman içinde eser üzerinde çalışmıştır demeye bir türlü dili varmıyor. Şaşılacak şey doğrusu. Bizim bildiğimiz Memet Fuat hangi metnin iyi, hangisinin kötü olduğunu bilir. Bilir ama, şimdi bilmezden geliyor. «Bilmiyor da ondan boş vere direniyor.» demeği ben kendime yakıştıramıyorum. Ama madem ki bu yolu o seçti, biz de ortaya dökelim de, bu işle ilgililer bir hükme varsınlar. «Şerif Hulûsi bu görüşün öncülüğünü bilim adamlığını yüklendi.» diyerek küçümsemek. «Tarık Dursunun o yazıyı niçin yazdığını da, Millîyet gazetesindeki köşesinden ne yolda yararlanmak istediğini de çok iyi anladım» demek ne kadar yersizse, şimdi, «Nâzım Hikmet o zaman üvey babamdı» demek o kadar kahramanlıktır.

Memet Fuat, Yön'deki yazısında, «Hızır» lar «Hintli» olmuş, «Bir yerde 1 satır çıkarılıp yerine 4 satırlık bir konuşma konmuş, çeşitli yerlerden 6 cümle çıkarılmış, bir yerde 5 satırlık bir parça yanlışlıkla atlanmış, bir yerde 1 satır yanlışlıkla 3 satır aşağıya inmiş» diyor. Bunu bir türlü anlayamadık. Bizim elimizdeki 1954 baskısı aynen basıldı. Bunu kendi elindeki taslakla mı karşılaştırdı acaba? Böyleyse dedikleri doğrudur. Ama, bir taslakla son şeklini almış bir eser karşılaştırılamaz. Bir de dizgi yanlışları konusu var. Biz bugünkü şartlar içinde dizgi yanlışı olmayan bir eser çıkarabileceğimizi iddia edecek değiliz. Elimizden geldiğince yanlışsız çıkarmaya gayret ediyoruz. Buna rağmen olmuyorsa, bunun nedenlerini kendisi de bilir. Yön'deki yazısında Memet Fuat'ın kaç tane cümle düşmüş ya da yer değiştirmiş. Bunların kaçınılmaz olduğunu bildiğimiz halde kusur olarak Memet Fuat'a yüklememiz doğru olur mu?

İki baskı arasındaki karşılaştırmaya gelince: Memet Fuat'ın adığı gibi eserin sondan 14 sayfasını onun açısından yeniden karşılaştırdık. O, «Birçok yerlerde en güzel sözler atılmış, önceki metinde aynı şey daha güzel söylenmiş olarak varken, sonraki metinde daha kötü bir şöyleyişle yetinmiş.» «Ayrıca, oyunun başından beri sürdürülen kısa kısa tekrarlamalara, duraklamalara dayanan usûlü yok olmuş» diyorlar. Biz tamamen tersini söyleyerek şöyle diyeceğiz: Sanatçı, bu sayfalarda masal hikâye anlatımını bir kenara itip uzun diyaloğları kısaltarak öze inmiş, ilk yazılışında aşk birinci plânda iken, ikincisinde fikri daha üzerine çıkararak aşkı ikinci plâna almış. Oyunun hareketini çabuklaştırarak hızla sona gitmiş. Nitekim Memet Fuat'ın Yön dergisinde karşılaştırdığı iki metinde de görüleceği üzre birincisinde beş diyaloğdan kurulu bir bölümü Nâzım Hikmet, ikincisinde sekiz diyaloğa çıkarmış ve kısaltmış. Yaptığı kıyaslamada Memet Fuat elindeki taslağın uzun olan bir diyaloğun yarısını almamak suretiyle kısa göstermek çabasında elçabukluğu etmiş. Bunları Dost dergisinde yapacağımız karşılaştırmada açıklayacağız. Ama burada Yön dergisinin sayfalarını bu tartışma için kullanmak istemiyorum.

Gözlerinden öperim kardeşim.

Salim ŞENGİL

SOL

YAYINLARI

1.
SOSYALİZMİN YENİ MESELELERİ
OSKAR LANGE
4 lira

2.
SOSYALİSTLER İÇİN FELSEFE
MAURİCE CORNFORTH
4 lira

3.
ÜCRET, FİYAT VE KAR
KARL MARX
4 lira

4.
EMPERYALİZM
LENİN
7,5 lira

5.
KAPİTALİZM VE DEĞER
HENRİ DENİS
4 lira

SOL YAYINLARI

Sanayi Cad. Demir İş Hanı, 52

ANKARA

BİR BELLEĞİN BENCİLİĞİ

Samih Emre

Ne değişiklik bir yıl içinde?

Düşünün bir: Behçet Necatigil'ın, alışmadığımız bir dikkat genişliğiyle, hazırladığı «yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş» «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü»nün tam dört yüz elli Türk edebiyatçısını doğrulukla tanıtan Nisan 1964 tarihli son baskısında adı hiç geçmez Nâzım Hikmet'in, Anmaya değer eserlerini unutarak, atlayarak değil, hattâ yıllar önce Orhan Burian'ın yaptığı gibi «edebiyatımızın imanla haykıran şairlerinden biri, ne çare ki imanı bu topraktan değil, köksüzdür» (Kurtuluştan Sonrakiler, 2. bası, 1946) gibi çift yanlı bir yargının koruyucu gölgesine sığınarak da değil. Sanki hiç yaşamamış, hiç var olmamışcasına tam bir inkâr sessizliğiyle.. Bir saygısızlık da, bir korkaklık da saymak istememiştim bunu: Faydalı ve gerekli bir kitaba hakkı olan yaşama soluğunu vermek için başvurulmuş körolası bir sürüm zorunluğu.

Şimdi... Hepsi son aylarda basılmış dört ayrı şiir kitabı, unutulmuş bir romanı, bir fıkralar derlemesi, «Ferhad ile Şirin»in iki ayrı baskısı ve sahnelenişiyle iki anı ve inceleme cildi. Nâzım Hikmet ticaretinin, herkesin bir payına ortak olmak, bu sahipsiz terekeden bir şeyler koparmak için giriştiği miras talanının kitap piyasasındaki ürünleri şimdilik bunlar. Dergi sayfalarında yayımlanan tekrarlarla birlikte hepsi bir tek yılın telâşlı acelesi içinde.. Her an artabilecek bir toplam. Nihayet, onun yaşama serüveninin bir bölüğünde adı hep birlikte hatırlanan Vala Nureddin'in çok beklenmiş kitabı: «Bu Dünyadan Nâzım Geçti» (Remzi Kitabevi, İstanbul 1965, 495 sayfa, 15 lira).

En açık satırlar arasında bile ne gizli anlamlar yatar sessizce. «Nâzım Hikmet'in çocukluk ve gençlik arkadaşıyım» diyor sayın Vâ-Nû, sunusunun ilk cümlesinde; (Gençlik sınırının kıyısında duraklayıp kalır mı bu arkadaşlık?) «Anadolu'daki, Kafkasya'daki, Rusya'daki maceralı seyahatlerinde estetiği ve siyasî fikirleri gelişirken yanında tek görgü şahıdi bendim» diye sürüyor ikinci cümle: (Gelişirken.. Ya bu gelişmenin yurda döndükten sonraki aşamasında dost tanıklığı?) «O bakımdan hâtıralarımı naklederek birinci elden vesikalar bırakmak, mukadderatın bana yüklediği borçtur» diye ekleniyor üçüncü cümle. (Sadece zorunlu bir kader borcu mu bu? Hem de yüklenmiş.. Hiç zevki, sevinci, kazancı, anlatırken mutluluk veren değeri, böylece bir özlemi yeniden yaşama olanağı yok mu ki?)» «Tarihe karşı bu vazifemi daima ihtar etmiş ve eserin ağır yükünü bizzat çekmiş olan hayat arkadaşım Müzehher Vâ-Nû'ya kitabımı minnetle ithaf ediyorum» diyor son cümle. (Okuyucu da teşekkür eder sayın Müzehher Vâ-Nû'nun vefalı ilgisine, ama bu minnetin asıl hedefi, bu değerli dostluk fırsatının asıl sahibi olmamalı mıydı?) Bu parantez içi kuşkuların olumsuz sayılabilir hepsi; eğer kitabın içinde bencil bir belleğin, gereğinden çok sonra işe girişen anılar yaratma zorlaması olmasaydı.. Eğer bu anıların, söz gelimi, yirmi otuz yıl önce yazılmaya başlanmış olduğuna dair inandırıcı izler görülseydi...

Doğrusu merakla, hızla, hiç usanmadan ve rahatlıkla okudum kitabı. «Sözünüzü balla kestim» diye lâftan lâfa atlayan sokak yürüyüşlerinde bile edalı duruşlarla yanındakileri de hikâyesine katan eski zaman sohbetcilerinin ustalığı bu. Tanpınar Hoca'nın deyişiyle «konuşurken bulan», plânsız ve kompozisyonsuz, dağınık ama tatlı, emekli kahve anıları, dönüp dönüp hep biryerlerde -kendisinin olduğu için- eskidikçe dirilmiş tazelikler keşfeden, tekrarlıya tekrarlıya bütün eksiklerini tamamlıyarak gerçekleştiren, geçmiş özlemcilerinin meddahlık deneyleri, Radyo sohbetlerinde, fıkra sütunlarında, kürsü derslerinde çok rastladığımız alaturka bir başarı hastalığı. Bu yüzden hiç çizmeden, durup düşünmeden, atlayıp geçmeden keyifle okudum kitabı. Ama okuyup bitirince..

«Şairin ruh yapısı» adlı başlangıçta, belleğin insanı gericiliğe, hayal yeteneğinin ilericiliğe götüren birer güç olduğu hakkındaki sanısına dayanarak Yahya Kemal'le Nâzım Hikmet'i kısaca karşılaştırıyor Vâlâ Nureddin. Kandırıcı bir gözlem bu. Örnekleri uygun düşen yakışıklıkta. (Aynı yöntemi, bellek gücünü arkadaşınının mektupları ve ayrıntılı sayfalarla ispatlıyan sayın yazar, kendi hayat özelliğine de uygulayabilir herhalde.) Sonra «ikili yalnızlık» içinde Nâzım'ın nasıl şiir yazdığı, dalgınlığı, ada anıları, bazı özellikleri anlatılıyor. (1920 lerin son yıllarına dair bazı olaycıklar» cümlesinde iki ayrı yanlışlık var; herhalde «1929'un bahar aylarında» olacak 11)

Birinci bölüm «İstanbul'da ve Anadolu'da.» Nâzım'ın ilk şiirlerine ait bilgiler, hoş bir aile anısı, Yahya Kemal'le Celile Hanım dedikodusu, şairin soyu sopu üzerine ayrıntılı isimler, kadınlarla ilgileri, ilk sevgilileri, aşk şiirlerinden örnekler, Mütareke İstanbulunun dağınık ve bilinçsiz havasını yansıtan bazı tasvirler, Anadolu'ya geçiş sebepleri derken Vâ-Nû'nun fırsat buldukça hep kendine yönelen, kendi kişiliğinin öne geçme fırsatlarını kaçırmıyan bellek oyunları başlayıverir. Pamuk çuvalları arasında gizlenmiş kaçak delikanlının, nalçalı işgal kunduralarının aranması sırasında geçmişine uzanıp hayallere dalışını, bu arada şiir de yazıvermesini farkına varmadan okutur kitap size. (50-56) Hele bakalım neler olmuş... Zonguldak, İnebolu, Spartakisler arasında, bocalama devresi, Kastamonu'ya üç günlük yürüyüş, genelev (evet), -arada ilginç birkaç şey bulunmalı ki okuyucular sıkılmasınlar- günü geçmiş anılar, hatırlanmasına şaştığım ayrıntılar arasında birkaç gerekli nokta.. İşte yüzüncü sayfaya geldiniz bile. Halâ okullarımızda Rousseau «Confessions» unun bir örneği olarak Defter-i A'mal okutulursa anılar ve itiraflar da böyle olur işte. Yazılı hiçbir düşünce olmadan, vaktini yansıtan hiçbir belge sunmadan geçmişe uzanış; ancak daha sonraki günler içindeki kıyafetleriyle tamamlanan değişik sanılar. Sonra Bolu öğretmenliği.. Birkaç Ankara tasvirinin arasına sıkışmış Nâzım'ın mizaç ve yargı özellikleri, eserlerinin serüvenini anlatan ilginç bir sayfa: 113-114. İsterseniz 114'den sonrasını şöyle bir atlayıverirsiniz, meselâ 145'e kadar. Arada birkaç satırlık bir gerekliliğe rastlar sonra gene Vâlâ Nureddin'in kolunda sindirim dolaşmasına çıkabilirsiniz: 200. sayfaya kadar. Bir iki küçük itiraf, ama niçin anlatıldığını düşüne bilirsiniz, sonra zorlanmış bir belleğin hayal tasvirciliğiyle beslenen ayrıntı bolluğu, Ziya Hilmi'nin inanılmaz sonucu..

«Kafkasya'da ve Rusya İçlerinde» adlı ikinci bölümü okurken Millî Mücadele günlerinin paralel olaylarını kimler hatırlıyacak? İlk Anayasanın kabulü, Çerkez Ethem'in yenilişi, kaçışı, Türk - Sovyet dostluk ve kardeşlik anlaşmasının imzası İkinci İnönü yengisi, fes yerine kalpak giyilmesini kabul eden kararnamenin yayınlanması, Sakarya meydan savaşının kazanılması, Kars anlaşması hep bu 1921 yılının, Nâzım Hikmet'le arkadaşlarının yolculuk yıllarının olaylarıdır. Bu bölümde anlatılanları Şevket Süreyya Aydemir'in otobiyografisinin (Suyu Arayan Adam) 149-254. sayfaları arasında da başka bir özellikle okuyabilirsiniz. Vâ-Nû'nun «sosyal aile»si içindeki arkadaşlık ilgileriyle, çevreye değişik bakışları, «Manevi müstehlik»likten «manevi müstahsil» olmaya kararlı misyon sahibi şairin yurda dönüşüne kadarki karışık tasvirlerini belki siz de sıkılmadan okuyacaksınız.

Böylece «Rusya'dan dönüşünden ölümüne kadar» ki zamanı özetliyen üçüncü bölüm gelir. «çevresinden bir süre uzaklaşan» Nâzım'ın serüvenini -sıyasî saydığı bölümleri atlama gerekçesiyle- özetliyen yazar, arada Kemal Tahir'in anılarını (401-411) ekleyerek bazı mektup parçaları verir (411-430) ve ölümüne geçer. «Kadınları ve Estetiği» kısmında aşk ve aile hayatının bazı bilgileri var. En son «Bitiş» -ki (482-484) güçlü satırlar hep bir şeyleri saklamaya alışmış, susa susa anlatmayı unutmuş kişinin nihayet kendini tutamıyarak içindekileri döküşü gibi. İçten ve duygulu, hattâ biraz yiğitçe cesur ve gerçeğe hak verirce. Sonra birkaç şiir örneği..

Biraz sakınarak da olsa anlatmış bir şeyler sayın Vâ-Nû. Ne var ki «Bu Dünyadan Nâzım Geçti» demekle birlikte onun geçtiği dünyaya hep uzak kalmaya dikkat ederek. Yargıyı kendisi veriyor son sayfasında: «Bizden sonra gelenler, diyor, onu şu veya bu hareketiyle değil, bütüniyle kavrayacaklardır. Ve biz bunu yapamadığımız, onu inkâr ettiğimiz ve değerlendiremediğimiz için hakkımızda belki bazı hazin hükümlere de varacaklardır.»

O «Hazin hükümlere» şimdiden alışmalı sayın yazar. Belki de çok geç.

BERTOLD BRECHT
SU ÇARKI İLE SUYUN ŞARKISI

Şu büyükler hakkında destanlarda denir ki
Yıldızlar gibi yükselirler ilkin,
Sonra düşerler birden
Gene yıldızlar gibi.
Bunu bilmek gerekir, avuntu verir insana.
Verir vermesine ama biz
Hep düşündük onları beslerken:
Yükselse de düşse de, acısını çeken kim?

Su çarkı, yalan mı yani, döner döner durmadan.
Her vakit üstte kalmak kimseye nasip olmaz.
Gelgelelim bir de suyun gözüyle bakın şu işe,
Koca çarkı durmadan döndürenin gözüyle...

Efendilerin sayısını ben ne bileyim:
Kaplanlar, sırtlanlar gibi sayısız.
Çakallar, tilkiler, kurtlar gibi.
Hepsinin de biz doldurduk kesesini...
Ha iyi olmuş ha kötü, çizme çizmedir.
Size daha açığını söyleyeyim mi:
Bizim istediğimiz iyi efendi değil,
İstemiyoruz hiç birini.

Su çarkı, yalan mı yani, döner döner durmadan.
Her vakit üstte kalmak kimseye nasip olmaz.
Gelgelelim bir de suyun gözüyle bakın şu ise,
Koca çarkı durmadan döndürenin gözüyle..

Gürültüyle gelir gürültüyle giderler,
Kanımız damlar pençelerinden.
Yalnız onlar insanoğlu varın sorsanız,
Belli değil ötekilerin ne idiği.
Büyüklük yarışında biribirlerini yerler..
Yemesine yerler a, biz
Bir istemeye görelim artık onları beslemeyi!
Nasıl da can ciğer kuzu sarması olup birleşirler!

Çünkü o zaman, gücünü toplayıp da su
Kendi işini kendi yürütmeğe giriştiğinde
Oyun birden duracak, görürsünüz,
Su çarkı artık dönemeyecek.

ORHAN VELİ GÜNÜ

Orhan Veli'nin ölüm yıl dönümünde Ankara'da Sanat Sevenler Kulübünde bir anma toplantısı düzenlendi. Toplantı öylesineydi ki, Orhan Veli sağ olup toplantıda bulunsa, daha işin başında sıkılır, çıkar giderdi. Orhan Veli'yle zaten pek anlaşamadığını ima yollu söyliyen Munis Faik Ozansoy, boş meydanlarda kolunu sallıyarak dolaştıktan sonra -sanki mecburmuş gibi- konuşmasını yaptı. «Bizim zaten öyle sıkı fıkı arkadaşlığımız yoktu» mazeretini de tazeledikten sonra, Orhan Veli'yi övdü, yerine oturdu. Munis Faik Ozansoy konuşurken, Nurullah Ataç'ın Türk Dili'nde Ozansoy için yazdıklarını ansıyanlar, gülümsemekten kendilerini alamadılar.

M. Surullah Arısoy ve Devlet Tiyatrosu sanatçıları Orhan Veli'nin şiirlerinden okudular.

Anma toplantısının ilgi çekici konuşmalarını Can Yücel ile ressam Fahir Aksoy yaptılar. Her ikisi de, Orhan Veli ile geçen günleri ve kısa çizgilerle anılarını anlattılar. Can Yücel, Orhan Veli'nin uzun «İstanbul» şiirini okudu, anıları anlattı. Sonra Nâzım Hikmet'in Orhan Veli'den söz eden Türkiye'de yayınlanmamış bir şiirini okudu. Nâzım Hikmet'in Mayıs 1958'de yazdığı şiirini aynen alıyoruz:

SLAVYA KAHVESİNDE ŞAİR DOSTUM TAVFERLE YÂRENLİK

Slavya kahvesinde dostum Tavfer'le,
Viltava suyuna karşı oturup,
tatlı tatlı yarenliği severim
hele sabahları hele baharda.

Hele sabahları hele baharda
Konuşurken dalar dalar gideriz
Bir yitirir bir buluruz birbirimizi.
Hele sabahları hele baharda.

Prag şehri yaldızlı bir dumandır
Ve kızıl, kocaman bir elma gibi.
Nevzal geçer taze çıkmış kabrinden
paramı parça yüreği de elinde
ve Orhan Veli'yle karşılaşırken
Urumeli Hisarından gelir o
ve telli kavağa benzer Orhanım
Yüreciği delik deşik onun da.

Biz de ayni loncadanız biliriz Tavfer
zanatların en kanlısı şairlik
sırların sırrını öğrenmek için
yüreğini yiyeceksin, yedireceksin.

Pırağ şehri yaldızlı bir dumandır
Vıltava suyunun köpüklerine
martı kuşlarıyla gelir İstanbul...
Lejyonerler köprüsüne gidelim Tavfer
martı kuşlarına ekmek verelim.

TÜSTAV

Türkiye'yi Nasıl Görüyorlar?

Seçimlerden sonra TÜRKİYE

Kuzey Amerika Basın Ortaklığının Orta Doğu muhabirlerinden olan Constantine Poulos'un Amerika'nın liberal görüşlü dergilerinden The Nation'da çıkan makalesini, fikirlerinin sorumluluğunu yazara bırakarak, yayınlıyoruz:

Geçenlerde Türkiye'de yapılan se çim yüzeyde bir görüşle, Türk köylü ve çiftçilerinin bir islâm teokrasisini ha lâ Batı biçimi lâik bir demokrasiye ter cih ettiklerini belirtmektedir. Daha derin bir bakış, modern Türk politika hayatındaki mevcut paradoksu ve bunun NATO'nun doğu kanadı üzerinde ki etkilerini ortaya çıkaracaktır.

Ümit edilmedik bir şekilde çok sayıda oy toplayan ve Türk parlâmentosunda kesin bir çoğunluk sağlayan Adalet Partisi, büyük iş adamlarının, malî çıkarların ve büyük arazi sahiplerinin toplandığı bir partidir. Ama Adalet Partisinin temel seçim desteği, köy proleteryasından gelmiştir. Adalet Partisi, 1960 ihtilâlinden sonra kanun dışı ilân edilen Adnan Menderes'in Demokrat Partisinin aşikâr ve direkt mirasçısıdır. Adnan Menderes ve Demokrat Partinin diğer liderleri Anayasayı ihlâl etmek, muhalefete baskı yapmak, iktidarı kötüye kullanmak ve seçim kanunlarında kendi idarelerini devam ettirmek için değişikliklere girişmek suçlarından idam edilmişlerdir.

Seçimlerde ikinci olan, eski Başbakanı yaşlı İsmet İnönü'nün başında bulunduğu CHP'dir. (Bu parti, Atatürk ve İnönü tarafından 42 sene evvel kurulmuştur). Seçimlere katılan diğer küçük dört partiden yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi (Bu parti, 1925'den beri kurulmasına izin verilen ilk marksist yörlü teşekküldür), seçim öncesi konuşmalarına yeni bir hava getirmiştir. Fakat seçim tartışmaları iki ana parti arasında bir düello şeklinde cereyan etmiştir.

CHP, 20 senedir yaptığı gibi, Atatürk zırhına sığınmıştır. Fakat ılımlı ölçüde dahi ilerici olmıyan bu parti, ulusal devrimci şevkini yıllarca önce kaybetmiş ve geçen yaz İnönü, partisinin ideolojisinin bundan böyle «ortanın solu»na doğru değişeceğini söylediğinde inandırıcı olamamıştır.

İnönü'nün partisinin esas desteği olan ve subaylar, devlet memurları, küçük sanayiciler ve iş adamları, bazı büyük arazi sahiplerinden meydana gelen «burjuvazi», yaratıcı ve dinamik bir programla ortaya çıkma imkânını önlemiş gözükmemektedir. CHP bir önceki meclise nazaran 50 daha az milletvekili çıkararak, yüzden fazla sandalya farkıyla AP'nin arkasında kalmıştır.

Kendi kendini yıkan Demokrat Partinin evlâdı olan muzaffer Adalet Partisi, Menderes'in hayaletini ve kurban edilişini etkili şekilde istismar etmiş ve Menderes'in idamının yarattığı üzüntüden açıkça yararlanmıştır. Menderes'in büyük oğlu, diğer düşük Demokrat Partili liderlerin kızı ve dul karılarıyla Adalet Partisi seçim listelerine konulmuştur. Bu parti sembol olarak «Kır At»ı seçmiş ve bu suretle bir lejanddan faydalanmıştır. Anadolu köylüleri için kır at, «demir kır at»tır. «Demirkırat», «demokrat» anlamına gelmektedir. Ve bu çeşit at, Anadolu folklorunda Robin Hood'vâri bir etkiye sahiptir. At sembolünü kullanan Adalet Partisi liderleri, Menderes'in kötü akibetli partisine bağlılığı yasaklayan kanun hükümlerini boşa çıkartmayı ustalıkla başarmışlardır.

Adalet Partisi, lekelevici taktiklere başvurmuş ve bunları hayli geniş şekilde kullanmıştır. AP, hem İnönü'nün partisini, hem de yeni İşçi Partisini «komünist» diye suçlamıştır. Ankara'da diplomatik bir resepsiyonda Bayan Gromyko'nun elini öpen İnönü'yü gösteren resimlerden yüzlerce ve binlercesini Türkiyenin her yerinde dağıtmıştır. Büyük sayıdaki cahil Anadolu halkı için komünizm, Türkiyenin tarihî düşmanı Rusya anlamına geldiği için bir küfürdür. Bu köklesmiş inanca ilâveten Rusya ve Komünizm, mülkiyetin kaldırılması, hayvanların müsaderesi, dindarların Allahsızlar tarafından baskıya uğratılması, serbest aşk ve diğer ahlâk dışı davranışlar şeklinde anlaşılmaktadır.

Seçimin asıl önemli olan tarafı, kampanyanın mazide olduğu gibi kişiler üzerinde çekismekten ve sadece politik tartışmalardan çok ekonomik ve sosyal konulara yönelmesidir. Bu isteki şeref, geniş ölçüde İşçi Partisine aittir. İşçi Partisinin entellektüeller tarafından hazırlanan seçim beyannamesi, özel teşebbüse belli bir süre için yer vermekle beraber, bütün büyük endüstrinin millileştirilmesini istemektedir. İşçi Partisi, köklü toprak reformunu ve devlet kapitaline dayanan çabuk endüstrileşmeyi savunmaktadır. Dış ticaretin ve bankacılığın devletleştirilmesini ileri sürmektedir. Türkiye'nin NATO'dan çekilmesini, gerek Sovyet Bloku, gerek bağlantısız ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmesini arzulamaktadır.

Türk halkının çoğunluğunu teşkil eden köylülere, toprak ağalarını, tefecileri ve onları senelerdir istismar eden politikacıları devirmek için yapılan bu çağrı, çocukça ve bazı bakımlardan gayri ciddi olmakla beraber, halâ çok uzakta bulunan daha iyi bir geleceğe doğru müteredd̂it bir adım teşkil etmiştir. Türkiye'de İşçi Partisi petrol dâvası, ciddî bir toprak reformunun lüzumu, artan hayat pahalılığı ve dış politika gibi meselelerin açık tartışma konusu yapılmasına uğraşmıştır. Bu partinin liderleri, Anadolunun yüzü gülmez, mütevekkil kütlelerini harekete getirebileceklerini gösterme durumunda olduklarını bilmektedirler. Fakat çabalarını sürdürmeyi ve millet çapında bir teşkilât kurarak Türkiye'yi yirminci yüzyıl bitmeden, Yirminci yüzyıla getirmeyi tasarlamaktadırlar.

Türkiye'de bir sol akımın ortaya çıkması kaçınılmazdı. Atatürk, dikkate değer «adım adım devrim»inde radikal batılılaşma politikasına aydın yüksek tabakanın desteğini sağlamak için, bu tabaka üzerindeki etkisini arttırmaya koyuldu. Ezilmiş cahil kütlelerin kaderlerinde ve durumlarında gerçek bir iyileşmeyi daha sonraki döneme bıraktı. Hakikatte Atatürk ilk merhaleyi tamamlayamadan öldü. Ondan sonra gelenler ikinci merhale için sözde kalan bir ilgi gösterdiler. Türkiye'nin iki büyük partisi (aslında aynı kuruşun «yazı» ve «tura»sı gibidirler) örtülü çıkar gruplarının egemenliği altındadırlar. Bunun sonucu olarak uzun vâdeli, köklü ekonomik ve sosyal yenileşme programlarına gerçekten ilgi duyduklarını gösteren pek az belirti vardır.

Aydın azınlık az sayıdadır ve büyük çoğunluk okuma - yazma bilmemektedir. Gelenekçi bir programla (eğitim geriliğinden yararlanarak) seçimi maharetle kazanan AP'nin modernleşmeye yönelmesi kolay değildir. Toprak sahipleri, fabrikatörler, iş adamları tarafından bu kadar cömertçe desteklendiği için, istese bile, bunlara da karşı gelemiyecektir.

Böylece seçim sonuçları yerine, seçim kampanyasının kendisi Türk aydınlarının düşüncelerinde bir değişikliğin başladığını belirtmektedir. Hemen hemen 40 yıl sonra Türkiye'de sağ ve sol tartışması yeniden başlamıştır. Sosyalistlerin sesi, toprak reformu, devlet tesebbüsü karşısında özel tesebbüs, refah problemleri, yabancı sermaye, petrol politikası gibi konularda bir defa daha işitilmektedir. Bu hareket tekrar bastırılmadıkça, aydınlar ile orta sınıf ve serbest meslek sahibi insanların desteğini kazanacak ve işçiler tarafından benimsenmeye başlıyacaktır. Fakat bütün bunlar geleceğin meseleleridir. Bugün Türkiye ekseri gelişmiş memleketlerde hüküm süren ve bir çok modern sanayi toplumlarında esas olan belirli bir kapitalist - sosyalist kutuplaşmasından uzaktadır. Ancak zaman, köylü ve işçilerin ilgisiz davranmalarından hayal kırıklığına uğravan Türk sosyalistlerinden ne kadarının şimdi taşıdıkları demokrasi inancına bağlı kalacaklarını, ne kadarının ihtilâle doğru kayacağını gösterecektir.

Adalet Partisinin büyük başarısı, arzularını gerçekler yerine alan bazı Amerikan yetkililerinin sandığı gibi, mutlaka istikrarlı bir dönemin başlangıcı sayılamaz. Bu yetkililer, AP'nin, NATO, CENTO, devrimciliğe karşı tutum, yabancı sermayenin (Amerikan) teşviki ve savunulması gibi Amerika'nın önem verdiği meselelere yakından bağlı oluşu dolayısıyle, çok çabuk memnuniyet duymaktadırlar. Geniş ölçüde dağınık kalmakla beraber, huzursuzluk yaygındır ve bir patlama ihtimal dışı sayılamaz. Şimdiki halde örtülü çıkar grupları, Türk halkının dikkatini ekonomik ve sosyal ilerleme yokluğundan uzaklaştırıp, Kıbrıs olayında Türkiyeye Batı devletleri, özellikle Amerika tarafından yapılan haksızlık üzerine çekmeyi başarmışlardır.

Bu kasıtlı alevlendirilmiş Amerikan aleyhtarlığı (başlangıçta iki ana parti tarafından teşvik edilmiştir) seçim kampanyası sırasında, İşçi Partisi tarafından yüzeye çıkarılmıştır. Fakat bu partiyi, şimdi Türkiye'de geniş çapta hüküm süren Amerikan aleyhtarı eğilimden dolayı kınamak haksızlık olacaktır. Kıbrıs işi, Türkiye'deki yetkililer (ve örtülü çıkar grupları) tarafından açık ve alışılmış nedenler yüzünden bu duruma getirilmek istenmeseydi, millî bir mesele haline gelmiyecekti. Fakat sonunun ne olacağını düşünmeden alevleri körükleyenler, sonunda kabahati (Yunan Hükûmeti gibi) her suçtan sorumlu tutulan A.B.D.'ne yüklemişlerdir.

Kıbrıs meselesinde Türklerin kendi kendini yaratmış his planındaki hayal kırıklığı, Türkiyede çalışan Amerikan firmalarına lâikler tarafından dahi «büyük hiristiyan şirketleri» adı takılmasıyla körüklenmiştir. Nihayet bu tilkice hayal kırıklığı, Sovyetler Birliğine yaklaşmak için bir mazerettir. Fakat tabii ki Türkiye, şimdiye kadar aldığı 4.5 milyar dolar Amerikan yardımını tepmiyecektir. Yeni AP Hükümeti, Türkiyenin Batıya karşı girişteki herhangi bir taahhüdü bozacak değildir. Tarihi bakımdan Türkiyenin başka yönlere bakmaya başlaması anlaşılabilir. Fakat pek değerli olmıyan, icad edilmiş bir kozu yüzünden A. B. D. ne karşı duyulduğu söylenen hissi hayal kırıklığını Rusyaya yaklaşma siyasetine gayri resmi olarak temel yapmak, az veya çok şantajdır.

Buna rağmen Türkiye şimdi Güneydeki komşusu İran'ın ve Pakistan'ın yaptığı gibi itina ile yeni yollar aramaktadır. Bu arama, hâlen revaçtaki bir arada yaşama eğilimine uygun olarak, Batıya karşı daha büyük bir bağımsızlık kazanmak ve Afrika, Asya âlemi ile daha yakın ilişkiler kurmak biçimindedir. (Türkiye hem Avrupa, hem Asya memleketi olarak tanınmayı sağlamıştır. Halbuki bu teşebbüste, her iki kıt'ada da çok daha büyük toprağa sahip olan Sovyetler daha büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır). Burada da NATO, CENTO devri gün geçtikçe sonuna yaklaşmaktadır. Bizim antikomünizm dâvâmıza sıkı sıkıya bağlı katı bir batıcılık politikasını, dostlarımızdan daha uzun süre bekleyemeyiz.

The Nation'un 6 Haziran 1963 tarihli sayısında Harvey Goldberg'in yazdığı gibi, Türkiye, Yunanistan ve İran'da meydana gelen hadiseler şunu açık ve seçik ortaya koymaktadır ki 1946-47 Amerikan kararları ve bunların billurlaşmış şekli olan ittifaklar, kesin bir politik çözümden çok, bir gidişi durdurma operasyonu olmuştur. Şimdi Batı ittifakında Türkiyenin bir çatlak meydana getirmesi sürpriz sayılmamalıdır.

Onyedi yıllık Amerikan yardımı süresince, Türkiyenin olumlu iç gelişmelerine destek olmamız muhtemel değildir. Bizim komünizmi sınırlama olan baş amacımız ve bu amacı yorumlama biçimimiz, bize baskı rejimleri ve onların egoist destekleyicileriyle birlikte çalışmaktan başka terçih bırakmamaktadır. Ne var ki Sovyetler Birliğine ve komünizme onyedi yıl adım attırmamakla beraber, şimdi Türk Hükûmetini, bıkkın ve müteredd̂id olarak arkamızda bulmaktayız. Ve Türk halkı gerçek ya da hayali bütün dertlerinden dolayı Amerikayı kabahatli bulmakta ve ondan nefret etmektedir.

Çeviren: ÖCAL BENINGTAN

REKLÂMINIZI GAZETE VE DERGİLERLE DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük:
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi: BASINKURUMU

BASIN — 19935